

כנס כנרת השישי למחקרי צבא-חברה בישראל ימים רביעי וחמישי, 14-15 בספטמבר 2022

תוכן העניינים

4.....	דבר יו"ר אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל
5.....	אגודת חוקרי צבא חברה בישראל
7.....	מכללת כנרת
8.....	קרן עירא
10.....	זוכים בפרסים – כנס כנרת השישי
10.....	אות הוקרה על מפעל חיים מטעם אגודת חוקרי צבא חברה בישראל
11.....	מאמר מצטיין 2022 מטעם אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל
	מענק למחקר מצטיין במסגרת כנס כנרת השישי לחקר צבא חברה בישראל מטעם
11.....	המכללה האקדמית כנרת
12.....	מענק לחוקרים בתחילת דרכם מטעם קרן עירא
12.....	פרס מכון כנרת למחקר קשרי חברה, ביטחון ושלום ע"ש רא"ל דן שומרון
13.....	ציון לשבח
14.....	תוכנית הכנס ותקצירי ההרצאות
26.....	הרצאת מליאה "מחקרי צבא חברה-עבר, הווה, עתיד
26.....	מליאת פתיחה בנושא: "מלחמת רוסיה – אוקראינה
26.....	מושב 1: "חמושים בלגיטימציה" – הצדקות לאלימות הצבאית בחברה הישראלית
27.....	מושב 2: נשים לוחמות בצבא – על מה המהומה?
	מושב 3: שיח הקורבניות (ויקטימיזציה):
28.....	על ייצוגי אובדן וקהילות טראומה בפולמוסי הביטחון הישראליים
30.....	מושב 4: וועדות חקירה ופיקוח פרלמנטארי בצל מלחמות ואסונות לאומיים
33.....	מושב 5: מדיה דיגיטלית, תקשורת ולוחמה פסיכולוגית
37.....	מושב 6: גבורה בעולם פוסט הרואי
38.....	מושב 7: חיילים בודדים וחיילים זרים בצה"ל

41	מושב 8: הסכסוך הישראלי - ערבי
44	מושב 9: סוציולוגיה צבאית
47	מושב 10: יחסי צבא - חברה במבט היסטורי
50	מושב 11: ניהול כוח אדם בצה"ל
52	מושב 12: האזרח, הרשות האזרחית והעורף האזרחי הלאומי: האם הם "שומרי החומות"?
56	מושב 13: 40 שנה למלחמת לבנון הראשונה
57	מושב 14: בין טכנולוגיה צבאית, חדשנות צבאית למוסר
59	מושב 15: יחסי צבא - חברה במבט השוואתי גלובלי
62	מושב 16: המדיה החדשה ותפיסת הביטחון בישראל
65	מושב 17: העורף האזרחי בקורונה ובמשבר לאומי
67	מושב 18: בין כיפה לכומתה דור 2.0
70	מושב 19: מלחמת רוסיה אוקראינה
	מושב מליאה: גבולות חופש הביטוי הפוליטי/מדיני של רמטכ"לים/גנרלים בעת כהונתם:
73	בין גבולות חדירים לחומה סינית
74	מושב 20: סדנת כתיבה לחוקרים צעירים
74	מושב מליאה: עשרים שנה למבצע "חומת מגן"
75	מושב 21: הבטים מגדריים של טכנולוגיה בארגוני בטחון
77	מושב 22: מודל השירות הצבאי
79	מושב 23: קו 300 - פרשת השב"כ: תובנות ולקחים
80	מושב 24: מרחב הלגיטימציה של צה"ל
84	מושב 25: בני נוער והשירות הצבאי
86	מושב 26: "בעין הסערה" - מבט מחקרי על מבצעים במג"ב
88	מושב 27: פעילות צבאית במרחבים גיאופוליטיים עכשוויים
92	מושב 28: מידע ותקשורת בעת חירום
94	מושב 29: "חיים בסרט": חקר עימותים צבאיים בעידן הדיגיטלי
96	מושב 30: אתגרים חברתיים של צבא וחברה: לפני גיוס ואחרי השחרור
100	מושב 31: סוגיות במערכי כח אדם צבאיים - סדיר ומילואים

דבר יו"ר אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל

משתתפות ומשתתפים יקרים,

הכנס הדו-שנתי של אגודת חוקרי צבא חברה בישראל יערך במכללת כנרת בחודש ספטמבר 2022 וכוותרתו היא **"חברה, צבא וביטחון לאומי בישראל - אתגרים והזדמנויות בעידן של שינוי, מורכבות ואי-ודאות"**. תשומת לב מיוחדת ניתנת לשינויים בחברה הישראלית, למאבק במגפת הקורונה, למשבר המשילות, למצב הביטחוני המתגבר ולהשפעתם על יחסי צבא חברה בישראל. ברקע של שאלות חשובות אלו מצויה המלחמה הכבדה בין רוסיה לאוקראינה, משבר האקלים העולמי ואף מרוץ החימוש הגרעיני במזרח התיכון. על כן, בכנס יידונו שאלות עקרוניות הנוגעות לתנאי אי וודאות בה מצוי העולם בכלל וישראל בפרט מתוך מטרה לקדם סדר יום מחקרי שיעסוק בנושאים הללו.

כמו בכל הכנסים שלנו, תוכנית הכנס עשירה, מגוונת ומעניינת ויוצגו למעלה ממאה מחקרים חדשים. אנו מקווים להשתתפות של כ- 200 אורחים ובכלל זה כ- 25 אורחים מחו"ל. אנו שמחים על כך שארגוני ביטחון בישראל רואים בכנס חשיבות ומשתתפים בו. ובמיוחד שמחים מאוד לפגוש חוקרים וחוקרות צעירים אשר לבטח ירצו להצטרף אלינו גם בעתיד. אנו מעוניינים להרחיב מגמה זאת בשנים הבאות ולהרחיב את הדיון על תפקידנו כאגודה מקצועית בחיי מדינת ישראל ולאפשר סדר יום מחקרי חדש, פעיל ומעודכן המשלב בין ארגוני ביטחון, ארגונים אזרחיים בתחום מחקרנו וכמובן אנשי אקדמיה.

ברצוני להודות לחברי הוועדה האקדמית של הכנס פרופ' סטיוארט כהן (יו"ר הוועדה האקדמית), פרופ' איל בן ארי, ד"ר איל לוי, פרופ' אהוד מניפז, וד"ר איתמר ריקובר (מנכ"ל האגודה).

תודה מיוחדת למכללה האקדמית כנרת על הסיוע הרב בתמיכה ובארגון הכנס. ברצוני להודות לפרופ' אהוד מניפז, יו"ר קרן עירא, על התמיכה בפעילות אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל בכלל, ובקידום חוקרים צעירים מאוניברסיטאות בארץ ובעולם בנושאים אלה בפרט. תודה רבה גם לחברי וחברות הוועד המנהל של האגודה, לשופטי ושופטות המאמרים שיוצגו בכנס וליו"ר וחברי וחברות וועדות בחירת הפרסים. יש לציין, כי פרסי האגודה, כולל פרס מפעל חיים לפרופ' סטיוארט כהן, הוענקו במושב מיוחד שהתקיים בפברואר 2022.

הנכם מוזמנים ליהנות מההרצאות והדיונים בכנס השנתי ברצון ובאווירה פתוחה.

בהצלחה לכולנו,

פרופ' עוזי בן שלום,

יו"ר אגודת חוקרי צבא חברה בישראל

אגודת חוקרי צבא חברה בישראל

חברי האגודה הינם חוקרים העוסקים במחקר אקדמי בתחום יחסי צבא חברה ומגיעים מדיסציפלינות שונות: חוקרי תקשורת ואנשי מדעי המדינה, סוציולוגים ואנתרופולוגים, היסטוריונים וכלכלנים, משפטנים, פילוסופים, אנשי חינוך ופסיכולוגים. בקרב החוקרים באגודה קיים שוני רב בהשקפות הפוליטיות ובגישות האסטרטגיות, אולם, המכנה המשותף המאחד אותנו לקהילה אחת הוא התפיסה לפיה נדרש מחקר אובייקטיבי, ככל האפשר, של אופן פעילותם של המוסדות הביטחוניים, של הממשק בינם ובין שאר מוסדות המדינה, ושל חלקה של החברה בשליטה בהם.

בראש יעדיה של האגודה ניצבים קידומו, הצגתו וניתוחו של המחקר הבין-תחומי המתמקד בנקודות מבט שונות ומגוונות של יחסי צבא-חברה בישראל: הקשרים בין הצבא לחברה, הממשק שבין הדרג האזרחי לדרג הצבאי, היחסים שבין הצבא ובין גופי הביטחון האחרים, וכן ההיבטים החברתיים והארגוניים השונים של הצבא. כמו כן, פועלת האגודה להפיץ את הידע המחקרי המצטבר בארץ ובחו"ל, בקרב גורמים באקדמיה, בצבא, במוסדות הביטחון ובציבור הרחב.

אגודת חוקרי צבא חברה בישראל מוציאה לאור, בשיתוף עם "מערכות", את כתב העת הדו-שנתי "חברה, צבא וביטחון לאומי" (עורך ראשי: פרופ' אורי בן יוסף). כתב העת אקדמי הנכלל ברשימת כתבי העת המשרתים את מודל התקצוב של המוסדות האקדמיים בישראל.

אתר האגודה: <http://www.civil-military-studies.org.il>

יו"ר האגודה: פרופ' עוזי בן שלום.

מנכ"ל האגודה: ד"ר ריקובר איתמר.

יו"רים קודמים: פרופ' יורם פרי, פרופ' זאב דרורי, ד"ר ראובן גל (מייסד האגודה).

חברי הנהלת האגודה (לפי סדר א, ב): ד"ר אבי ביצור, פרופ' אייל בן-ארי, ד"ר עפרה בן-ישי, פרופ' עוזי בן-שלום, ד"ר ראובן גל, פרופ' זאב דרורי, פרופ' אילת הראל, מר רוני אור טיארג'אן, פרופ' סטיוארט כהן, פרופ' אודי לבל, ד"ר אייל לוין, פרופ' אהוד מניפז, פרופ' הלל נוסק, פרופ' יורם פרי, ד"ר איתמר ריקובר, ד"ר איתן שמיר, פרופ' גבי שפר, ד"ר עידית שפרן-גיטלמן, ד"ר דב תמרי. יועץ משפטי: עו"ד איל נון. רו"ח: חן נוי.

האגודה מעודדת את הצטרפותם של מדענים וחוקרים חדשים לשורותיה. להצטרפות לאגודה ניתן לפנות למנכ"ל האגודה ד"ר ריקובר איתמר בדוא"ל: itamar.rickover@gmail.com

The Association of Civil-Military Studies in Israel

Members of the Association are researchers engaged in academic research in the field of military social relations and come from various disciplines: Communications researchers and Political Scientists, Sociologists and Anthropologists, Historians and Economists, Lawyers, Educators and Psychologists.

Among the researchers in the society there is a great deal of difference in political views and strategic approaches, but the common denominator that binds us into one community is the concept, to the extent possible, that objective research is required, on the manner in which security institutions operate, their interface with the media, and society's part in controlling them.

The Association's goals are the promotion, presentation and analysis of interdisciplinary research with a focus on various and varied perspectives of military and social relations in Israel: The relationship between military and society, interface between the civilian rank and the military rank, the relations between the army and other security bodies, and the army's social and organizational aspects. The association also works to disseminate the accumulated research knowledge in Israel and abroad, among academics, the army, security establishment, and the general public.

Association website: <http://www.civil-military-studies.org.il/>

Chairman: Prof. Uzi Ben-Shalom

CEO: Dr. Rickover Itamar,

Previous chairmen: Prof Yoram Peri, Prof. Zeev Drory, Dr. Reuven Gal (Founder)

Board Members: Prof. Stuart Cohen, Prof. Eyal Ben-Ari, Prof. Gabi Sheffer, Prof. Ehud Menipaz, Prof. Hillel Nosssek, Prof. Udi Lebel, Dr. Eyal Levin, Dr. Dov Tamari, Dr. Ofra Ben-Yishai, Dr. Avi Bitzur, Dr. Roni Orr Tiargan, Prof. Uzi Ben-Shalom, Dr. Rickover Itamar, Prof Yoram Peri, Prof. Zeev Drory, Dr. Reuven Gal, Dr. Eitan Shamir, Dr. Idit Shafran Gittleman, Prof. Ayelet Harel.

To join the association, please contact Dr. Rickover Itamar,

Email: itamar.rickover@gmail.com

המכללה האקדמית כנרת

המכללה האקדמית כנרת נוסדה ב 1965 ומשנת 2010 הוכרה כמוסד להשכלה גבוהה עצמאית המעניקה תארים בפיקוח המל"ג. כיום לומדים בה כ- 4000 סטודנטים, כ- 2300 מהם לומדים לתואר ראשון B.A, תואר שני M.A, ותואר מהנדס B.Sc ב-15 תכניות לימוד עצמאיות בפקולטות להנדסה ומדעי החברה והרוח. כ-2000 תלמידים נוספים לומדים בבית הספר להנדסאים, בלימודי מכינות קדם אקדמיות, ביחידה ללימודי תעודה, בבית ספר לתלמידים מחוננים ומצטיינים ובמרכז האקדמי לנוער. המכללה הינה עמותה (מלכ"ר) הפועלת בהובלת האסיפה הכללית של המכללה, בראשה עומד מר קלמן קאופמן.

הניהול השוטף של ענייניה האסטרטגיים, הפיננסים והפיזיים של המכללה מבוצע על ידי הועד המנהל בראשו עומד אלוף במיל' גדעון שפר.

הנהלת המכללה:

פרופ' שמעון גפשטיין, נשיא המכללה ומר מיקי לב מנכ"ל המכללה.

פרופ' אברהם שיצר, דיקן הפקולטה להנדסה, **פרופ' סיביל היילבורן**, דיקנית הפקולטה למדעי החברה והרוח ו-70 חברי סגל.

חזון המכללה כולל ראייה חינוכית רב תרבותית, המחויבת לקידום ופיתוח האזור ולעידוד מעורבות חברתית. המכללה מנגישה השכלה גבוהה לתושבי האזור ומהווה גורם מרכזי מחולל שינוי בתחומי התעשייה, החינוך והחברה משמשת כאבן שואבת לצעירים רבים לאזור הצפון.

חזון המכללה האקדמית כנרת

המכללה האקדמית כנרת הנה מוסד ללימודי תואר ראשון ותארים מתקדמים המציב במרכז את הסטודנט, מקדם איכות אקדמית גבוהה ומכשיר את בוגריו להתמודד עם אתגרי המחר.

חזון המכללה האקדמית כנרת - המכללה תישא שני דגלים:

תוביל מצוינות בהוראה, במחקר, בהכשרה יישומית ובפיתוח אקדמי ייחודי בתחומי ההנדסה ומדעי החברה והרוח, תוך דגש על חדשנות ומיומנויות המאה העשרים ואחת והכנה לשוק התעסוקה. תיתן מענה לקהילות במרחב, בדפוסי השכלה אקדמית וחוג אקדמיות ותקדם תהליכים מחוללי פיתוח אזורי.

ברכה מטעם קרן עירא פרופ' אהוד מניפז, יו"ר

בשם הנהלת קרן עירא לעסקים, טכנולוגיה וחברה ובשמי אני מברך את באי כנס כנרת השישי של אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל. מטרת האגודה, לקדם להציג ולנתח המחקר הבינתחומי בנושאים הכלליים של יחסי חברה ובטחון על ההבטים השונים, רלוונטית בייחוד בעידן של שינויים גיאופוליטיים אזוריים ובינלאומיים משמעותיים לצד שינויים חברתיים וכלכליים בארץ. כותרת הכינוס חברה, צבא וביטחון לאומי בישראל- אתגרים והזדמנויות בעידן של שינוי, מורכבות ואי-ודאות משקפת גישה עדכנית זו.

החלטת הנהלת קרן עירא לתמוך בפעילות אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל בכלל, ובקידום חוקרים צעירים באוניברסיטאות בארץ ובעולם בנושאים אלה בפרט, תואמת את החזון והמטרות של קרן עירא. קרן עירא מחוייבת להנצחת זכרו של טייס הקרב ומדריך הטייס, סרן עירא גרצברג-להט שנהרג בשנת 1973, באמצעות פעילות אקדמית, מחקרית, חברתית וקהילתית בארץ ובעולם. עירא, עלם מוכשר, דובר מספר שפות, ספורטאי, בוגר הטכניון, מהנדס מערכות, יפה תואר, אלוף בבריכת 'יכול היה היום להיות טייקון טכנולוגי או פרופסור מן המניין באוניברסיטה יוקרתית. לאחר שנפל החליטו מספר שרים בממשלת ישראל, מספר תעשיינים והמשפחה (סשה ועליזה גרצברג) להקים קרן המקדמת מחקר אקדמי בינלאומי, ייזום כינוסים אקדמיים וקידום נושאים חברתיים בקהילה, כדוגמת יזמים צעירים ישראל (ע"ר), והכשרת מנהיגים טכנולוגיים, חברתיים ועסקיים.

בנימה אישית, ברצוני לציין כי אני צאצא למשפחת ביל"ויים מהגליל העליון שנמצאת שבעה דורות בארץ. כאשר המשפחה הקימה, במאה ה-19, את משמר הירדן הישנה, יסוד המעלה, ראש פינה, תל חמרה ומטולה, טיפחה ופיתחה את אצבע הגליל, לא היתה הבחנה בין מי שעסק בבטחון ומי שעסק בכלכלה ובבניית היישוב היהודי בארץ. יד אחת החזיקה במחרשה ויד שניה ברובה. לא היה צורך בניתוח הקשרים והיחסים בין מי שעסק בבטחון (כולל שירות בצבא התורכי, הבריטי, כוחות ההגנה, האצ"ל, הלח"י) לבין מי שהיה כביכול "אזרח". הצורך הזה כמובן ברור לנו לאחר כ-150 שנות התיישבות בארץ ישראל. אולם זה לא היה כך למשפחות ורהפטיג, אמיתי, וייזנפלד (לימים פלד), יפה, וייזל ולוין. הדיכטומיה הזו של צבא-חברה היא יחסית חדשה בישראל. ונדרשת. תכנית הכינוס מרשימה ומעשירה וכוללת שלושים ושניים מושבים, שני מושבי מליאה, סדנת מחקר לחוקרים צעירים, אירוע חברתי ופנלים מרתקים. רשימת המרצים כוללת מרצים מאוניברסיטאות המחקר בישראל לצד מרצים מאוניברסיטאות מאנגליה, נורווגיה, קנדה, אסטוניה, שבדיה, צרפת, הולנד, דנמרק, ארה"ב, פיליפינים וצ'כיה.

אני רוצה להודות לכל מארגני כנס כנרת השישי, למכללה האקדמית כנרת המארחת ובמיוחד לידידי, פרופ' שמעון גפשטיין, נשיא המכללה. ברצוני להודות לפרופ' עוזי בן שלום, יו"ר האגודה, לד"ר איתמר ריקובר, מנכ"ל האגודה, לחברי הוועד המנהל בכלל, לחברי פרופ' זאביק דרורי שגייס אותי לאגודה ולחברי הקולגות בועדת כנס כנרת השישי. תודה מיוחדת לפרופ' חיליק לימור וד"ר אייל לוין על ההנחיה של הסדנא לחוקרים צעירים מיסודה של קרן עירא, המתקיימת זו השנה השנייה.

איחולי על עשייה מבורכת ועל ההזדמנות להיות שותף למפעל אקדמי לאומי חשוב זה. אני מאחל לכולם כנס מעניין ורלוונטי. תודה רבה ויום טוב.

Welcome Note from the Ira Foundation

Prof. Ehud Menipaz, Chairman

On behalf of the Ira Foundation for Business, Technology and Society it is my pleasure to welcome all of you to the 6th Kinneret Conference of The Association of Civil-Military Studies in Israel. The Association's goal, to advance, present and analyze the relationships between civic society and security issues using an interdisciplinary approach is very relevant in the current era of regional and international geo-political changes on the one hand and socio-economic changes in Israel, on the other hand. The title of the conference reflects these issues well – Society, Military and National Security in Israel-Challenges and Opportunities in an Era of Change, Complexity and Uncertainty.

The Ira Foundation's decision to sponsor this conference, including the creation of the Young Researchers' Workshop, reflects the fact that the Ira Foundation finds the Association goals to be in tandem with the Ira Foundations goals. The Ira Foundation is committed to commemorate the late fighter pilot and flight instructor, Captain Ira Gerzberg-Lahat, who was killed in 1973. The late Ira, talented and handsome young man, multi-lingual, gifted swimmer, a celebrated national Bridge champion and an engineering graduate of the Technion-Israel Institute of Technology, could have become a CEO of a global high-tech corporation or a full professor at a leading university, if he would be alive today. Following Ira's death, several ministers of the Government of Israel, leading industrial executives and Ira's family decided to create a foundation that sponsors academic research nationally and globally, promoting global platform for knowledge creation and exchange.

On a personal note, I am a descendent of the "Bilu Aliya", the first Aliya's family, who founded and settled the Old Mishmar Hayarden, Yesod Hama'ala, Rosh Pina, Tel Chamra and Metula in the Upper Galilee. For these settlers there was no dichotomy between defense or security tasks and civic tasks. Every farmer, every family member, was also a defender of his home and settlement. About one hundred fifty years later this is no longer the case, leading to the need for meetings, such as this conference.

The conference program is enriching and relevant, with thirty-two sessions, two keynote sessions, a research workshop, important panels, and social events. The lecturers come from research universities in Israel and universities in England, Norway, Canada, Estonia, France, Sweden, Holland, Denmark, USA, The Philippines, and Czech Republic.

I want to thank the organizers of the 6th Kinneret Conference, the Kinneret Academic College and especially to my friend, Prof. Shimon Gepstein, the college President. Special thanks to Prof. Uzi Ben Shalom, The Society's Chairman, Dr. Itamar Rickover, The Society's CEO, The Society's Executive Committee, and my colleagues at the Scientific Conference Committee. Accolades to Prof. Chilik Mor and Dr. Eyal Levin for leading the Ira Foundation's Workshop for Young Researchers, this is the second year in a row.

I thank the Society for giving the Ira Foundation the opportunity to be part of this important event. I wish all of you a productive and interesting meeting, The 6th Kinneret Conference of The Association of Civil-Military Studies in Israel.

זוכים בפרסים – כנס כנרת השישי

**אות הוקרה על מפעל חיים מטעם אגודת חוקרי צבא חברה בישראל
על פעילותו המשמעותית באגודת חוקרי צבא חברה בישראל**

מוענק בזאת לפרופ' סטיוארט כהן

פרופ' סטיוארט כהן נולד באנגליה בשנת 1946 ועלה ארצה בשנת 1972. קודם לעלייתו, סיים כתיבת דוקטורט בהיסטוריה דיפלומטית באוני' אוקספורד (בה סיים גם תואר ראשון ושני). בין השנים 1972-2012, לימד באוני' בר-אילן, בה כיהן כפרופ' מן המניין במח' למדעי המדינה עד לפרישתו וחוקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. לאחר מכן, כיהן כראש החוג לפוליטיקה וממשל במכללה האקדמית אשקלון.

תחומי ההתמחות האקדמיים של פרופ' כהן כוללים: היסטוריה דיפלומטית של המאה ה-20; תולדות יהדות בריטניה; יחסי צבא-חברה; גישות בהלכה היהודית בת זמננו לענייני צבא ומלחמה.

תרומתו העיקרית של פרופ' כהן היא בתחום יחסי צבא-חברה ובראייתו את מערכת היחסית בין צה"ל לבין החברה הישראלית, כדמות ראי לחברה הישראלית בכללותה. בין היתר, זיהה את המעבר של צה"ל מצבא העם למודל גיוס סלקטיבי יותר, העלה לדיון את הסוגייה האתית שבהפעלת "מסע ערבים", והדגיש את היחס בין ההלכה היהודית וספרות השו"ת לצה"ל ולדיני מלחמה מודרניים. בנוסף לאלו, פרופ' כהן טבע את המונח "הפיכה במהופך" ביחס ליכולתן של מערכות אזרחיות להתערב בנעשה בספירה הצבאית ולכפות נורמות התנהגות אזרחית על הדרג הצבאי.

פרופ' כהן פרסם ספרים ומאמרים בעברית ובאנגלית בנושאים אלה, ולימד אותם בארץ ובחו"ל. בין היתר, הוזמן לשמש כמרצה אורח באוניברסיטאות בבריטניה, בארה"ב ובדרום אפריקה.

פרופ' כהן אינו רק חוקר משכמו ומעלה, אלא גם מורה ומחנך שגידל דורות רבים של סטודנטים בארץ ובעולם. תלמידותיו ותלמידיו ממשיכים לפתח את רעיונותיו ולהתווכח איתם, ומהווים את דור ההמשך של חוקרי יחסי צבא-חברה בישראל.

תרומה נוספת של פרופ' כהן היא היותו ממקימי אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל ומהראשונים להירתם לפרויקט זה. לאורך כל שנות קיום האגודה ובכל אחד מהכנסים, פרופ' כהן מילא תפקידים שונים, על פי צרכי האגודה ובקשותיה, בנדיבות ובשמחה.

על כל הישגיו אלה ועל מפעל חייו העשיר והפורה, מתכבדת אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל להעניק את אות ההוקרה השלישי על מפעל חיים לפרופ' סטיוארט כהן.

זוכים בפרסים – כנס כנרת השישי

מאמר מצטיין 2022 מטעם אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל

מוענק לד"ר דותן דרוק

על מאמרו בנושא:

"The Reserves Will Hold' Changes in the Israel Defense Forces' Operational Concept'

שהתפרסם בכתב העת:

The RUSI Journal

לקריאת המאמר:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071847.2021.1964099>

על כל הישגיו אלה ועל מפעל חייו העשיר והפורה, מתכבדת אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל להעניק את אות ההוקרה השלישי על מפעל חיים לפרופ' סטיוארט כהן.

מענק למחקר מצטיין במסגרת כנס כנרת השישי לחקר צבא חברה בישראל מטעם
המכללה האקדמית כנרת

מוענק למר שגיא קפלן

על מחקרו בנושא :

כיצד אסטרטגיות ההתמודדות מסייעות לטירונים להתמודד עם לחצי החצי שנה הראשונה לשירותם
בצה"ל: השוואה בין טירונים משלושה חיילות, בשתי נקודות זמן שונות

How coping strategies with stress supports new recruits during their first half-year in their military service: a comparison of recruits from three branches over two periods of time

זוכים בפרסים – כנס כנרת השישי

מענק לחוקרים בתחילת דרכם מטעם קרן עירא

מקום ראשון מוענק למר ליאור יוחנני

על מחקרו בנושא:

Fighting to Belong: Foreign Recruits, Voluntary Enlistment, and National Belonging in Israel

מקום שני מוענק לד"ר אושרי בר גיל

על מחקרו בנושא:

אוכלוסיית הטכנולוגים המובילה אשר מצליחה לסייע לצה"ל בהתמודדות עם האתגרים המבצעיים

מקום שלישי מוענק לגב' טלי לוי

על מחקרה בנושא:

שינויים בחוזה החברתי של שירות המילואים, כצוהר להבנת יחסי מדינה, צבא וחברה בישראל

פרס מכון כנרת למחקר קשרי חברה, ביטחון ושלום ע"ש רא"ל דן שומרון

מאמר מצטיין לד"ר עדי שרצר

על מאמרו בנושא:

Israeli Military Education: Historical Overview of a Unique Phenomenon (1941-2004)

שהתפרסם בכתב העת:

British Journal of Middle Eastern Studies

לקריאת המאמר:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13530194.2021.1890546>

זוכים בפרסים – כנס כנרת השישי

ציון לשבח לד"ר לאה איציק

על מאמרה בנושא:

"דחוף! יש לי שאלה" - תפיסותיהם של תגובנים (טוקבקיסטים) את מערך השיקום גחל"ת הפועל בבתי הכלא הצבאיים בישראל.

שהתפרסם בכתב העת: צוהר לבית סוהר

לקריאת המאמר:

<https://www.gov.il/BlobFolder/guide/zohar/he/Tzohar%2021%20screen%20low.pdf>

ציון לשבח לד"ר שני אומיאל-פלדמן

על מאמרה בנושא:

Identity Encounters in Public Spaces-Military Service as a Legally Binding Public Space. The Case of Women's Singing in the Israel Defense Forces

שהתפרסם בכתב העת: Religions

לקריאת המאמר:

<https://www.mdpi.com/2077-1444/11/4/159>

תעודת הערכה לפרופ' אודי לבל ולד"ר דנה מסד

על מאמרם בנושא:

Life Scripts, Counter Scripts and Online Videos: The Struggle of Religious-Nationalist Community Epistemic Authorities against Military Service for Women

שהתפרסם בכתב העת: Religions

לקריאת המאמר:

<https://www.mdpi.com/2077-1444/12/9/750>

תוכנית הכנס

יום רביעי 14/09/2022

09:00-09:30	קבלת פנים בית אחי	הרשמה וכיבוד
09:30-09:45	פתיחת הכנס – ברכות אולם 822	(נשיא המכללה, יו"ר האגודה, יו"ר קרן עירא, עורך כתב העת חצ"ב).
09:45-10:30	הרצאת מליאה אולם 822 תרגום סימולטני	"מחקרי צבא חברה-עבר, הווה, עתיד" – תא"ל ד"ר הדס מינקר ברנד, ראש המחלקה למדעי ההתנהגות, צה"ל
10:30-11:30	מליאת פתיחה אולם 822 מושב באנגלית	"מלחמת רוסיה – אוקראינה" יו"ר ומגיב – ד"ר איתן שמיר, אוניברסיטת בר אילן פרופ' אנתוני קינג University of Exeter, UK פרופ' אורי בר יוסף, אוניברסיטת חיפה
12:00-13:30	רצועת מושבים מקבילים	1: "חמושים בלגיטימציה" – הצדקות לאליםות הצבאית בחברה הישראלית. כיתה 821 2: נשים לוחמות בצבא – על מה המהומה? אולם 822 תרגום סימולטני 3: שיח הקורבניות (ויקטימיזציה): על ייצוגי אובדן וקהילות טראומה בפולמוסי הביטחון הישראליים / כיתה 823
		4: וועדות חקירה ופיקוח פרלמנטארי בצל מלחמות ואסונות לאומיים / כיתה 825 5: מדיה דיגיטלית, תקשורת ולוחמה פסיכולוגית כיתה 827 6: גבורה בעולם פוסט הרואי / כיתה 829 מושב באנגלית
13:30-14:30	ארוחת צהריים - בית אחי קומת קרקע	
14:30-16:00	רצועת מושבים מקבילים	7: חיילים בודדים וחיילים זרים בצה"ל / כיתה 821 8: הסכסוך הישראלי - ערבי כיתה 823 9: סוציולוגיה צבאית כיתה 825 / מושב באנגלית
		10: יחסי צבא – חברה במבט היסטורי כיתה 827 11: ניהול כוח אדם בצה"ל כיתה 829 12: האזרח, הרשות האזרחית והעורך האזרחי הלאומי: האם הם "שומרי החומות"? / כיתה 813
		13: 40 שנה למלחמת לבנון הראשונה תרגום סימולטני אולם 822 תרגום סימולטני
16:00-16:30	הפסקת קפה ומאפה	
18:00-16:30	רצועת מושבים מקבילים	14: בין טכנולוגיה צבאית, חדשנות צבאית למוסר כיתה 821 15: יחסי צבא – חברה במבט השוואתי גלובלי כיתה 823 16: המדיה החדשה ותפיסת הביטחון בישראל כיתה 825
		17: העורך האזרחי בקורונה ובמשבר לאומי אולם 822 תרגום סימולטני 18: בין כיפה לכומתה דור 2.0 כיתה 827 19: מלחמת רוסיה אוקראינה כיתה 829
19:00	אירוע חברתי- תרבותי לזכרו של רא"ל דן שומרון ז"ל אולם 822 תרגום סימולטני	גבולות חופש הביטוי הפוליטי/מדיני של רמטכ"לים/גנרלים בעת כהונתם: בין גבולות חדירים לחומה סינית יו"ר ומנחה פרופ' הלל נוסק, יו"ר מכון כנרת למחקר קשרי חברה, ביטחון ושלום ע"ש רא"ל דן שומרון. משתתפים: פרופ' זאב דרורי, אוניברסיטת רייכמן, ד"ר תא"ל (מיל.) מאיר פינקל, פרופ' אודי לבל, אוניברסיטת בר אילן

תוכנית הכנס

יום חמישי 15/09/2022

בהנחיית: Prof. Rene Moelker, Military Academy, The Netherlands Dr. Chiara Ruffa, Swedish Defense Ministry, Sweden		מושב 21: סדנת כתיבה לחוקרים צעירים כיתה 813	8:30-9:45
הרשמה וכיבוד		קבלת פנים בית אחי	09:30-10:00
עשרים שנה למבצע "חומת מגן" אלוף (מיל.) גרשון הכהן, סא"ל (מיל.) ד"ר אלי מיכלסון, רמ"ח להיסטוריה בצה"ל, ד"ר אהד לסלוי, המחלקה להיסטוריה/צה"ל		מליאת פתיחה אולם 822 תרגום סימולטני	10:00-11:30
23: קו 300 - פרשת השב"כ: תובנות ולקחים אולם 822 תרגום סימולטני	22: מודל השירות הצבאי כיתה 823 מושב באנגלית	21: הבטים מגדריים של טכנולוגיה בארגוני בטחון כיתה 821	12:00-13:30
26: "בעין הסערה" - מבט מחקרי על מבצעים במג"ב כיתה 829	25: בני נוער והשירות הצבאי כיתה 827	24: מרחב הלגיטימציה של צה"ל כיתה 825	
ארוחת צהריים - בית אחי קומת קרקע			13:30-14:30
29: "חיים בסרט": חקר עימותים צבאיים בעידן הדיגיטלי אולם 822 תרגום סימולטני	28: מידע ותקשורת בעת חירום כיתה 823	27: פעילות צבאית במרחבים גיאופוליטיים עכשוויים כיתה 821 מושב באנגלית	14:30-16:00
	31: סוגיות במערכי כח אדם צבאיים - סדיר ומילואים כיתה 827	30: אתגרים חברתיים של צבא וחברה: לפני גיוס ואחרי השחרור כיתה 825	

תוכנית הכנס

יום ד' 14/09/2022

09:00-09:30	הרשמה וכיבוד
09:30-09:45	פתיחת הכנס - ברכות (נשיא המכללה, יו"ר האגודה, יו"ר קרן עירא, עורך כתב העת חצ"ב). אולם 822
09:45-10:30	הרצאת מליאה בנושא: "מחקרי צבא חברה-עבר, הווה, עתיד" (תרגום סימולטני) תא"ל ד"ר הדס מינקה ברנד, ראש המחלקה למדעי ההתנהגות, צה"ל
10:30-11:30	מליאת פתיחה בנושא: "מלחמת רוסיה – אוקראינה" מושב באנגלית יו"ר ומגיב – ד"ר איתן שמיר, אוניברסיטת בר אילן יו"ר מכון בס"א
	• פרופ' אנתוני קינג University of Exeter, UK
	• פרופ' אורי בר יוסף, אוניברסיטת חיפה

12:00-13:30 מושבים מקבילים

מושב 1: "חמושים בלגיטימציה" – הצדקות לאלימות הצבאית בחברה הישראלית. **כיתה 821**

- יו"ר המושב ד"ר עפרה בן ישי, האוניברסיטה הפתוחה
- **ד"ר עפרה בן ישי**, האוניברסיטה הפתוחה
 - הצגת רציונאל הספר: לגיטימציה לאלימות - מדוע חשוב לחקור אותה?
 - **גב' נטע גלינור**, דוקטורנטית, האוניברסיטה העברית בירושלים
 - ניהול לגיטימציה: דפים קרביים בצבא הישראלי.
 - **גב' איה בר עוז**, דוקטורנטית, אוניברסיטת טורונטו, קנדה
 - המיקוח על הלגיטימציה - הלגיטימציה לאלימות ולגיטימיות המוסד הצבאי תחת משא ומתן ציבורי - השיח התקשורתי בפרשת אזריה.
 - **פרופ' יורם פרי** – אוניברסיטת מרילנד
- מגיב

מושב 2: נשים לוחמות בצבא – על מה המהומה? (תרגום סימולטני) **אולם 822**

- יו"ר ומנחה: פרופ' אילת הראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- שולחן עגול בהשתתפות:**
- **ד"ר אלישבע רוסמן-סטולמן**, אוניברסיטת בר-אילן.
 - **ד"ר עידית שפרן גיטלמן**, המכון הישראלי לדמוקרטיה.
 - **פרופ' שיר דפנה תקוע**, המכללה האקדמית אשקלון,
 - **פרופ' אילת הראל**, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

מושב 3: שיח הקורבניות (ויקטימיזציה): על ייצוגי אובדן וקהילות טראומה בפולמוסי הביטחון הישראליים. כיתה 823

יו"ר המושב: פרופ' אודי לבל, אוניברסיטת בר-אילן.

- **פרופ' אודי לבל וגב' קארין מצקו**, אוניברסיטת תל אביב ואוניברסיטת בר-אילן. גיוס צבאי כ- 'מוות קהילתי': על המתגייסים החרדים לצה"ל – מבט מלימודי אובדן.
- **ד"ר שלמה אברמוביץ** מכללת שאנן ו**ד"ר שני אומיאל פלדמן** אוניברסיטת בר-אילן. שכול בחדר המורים: על תחושות אובדן ושכול של מורים
- **ד"ר גילעד גרינוולד**, אוני' בר אילן מי יענה לטלפון האדום? – וויקטימיזציה קולקטיבית ותסריטים מגדריים בתעמולת הבחירות לראשות הממשלה
- **פרופ' אודי לבל**, אוניברסיטת בר-אילן. מפקדים אינם שכולים: מתסריטי אובדן צבאיים לאבל לא מוכר.

מושב 4: וועדות חקירה ופיקוח פרלמנטארי בצל מלחמות ואסונות לאומיים. כיתה 825

יו"ר המושב: ד"ר נעמי לבנקרון, מכללת כנרת ואוניברסיטת תל אביב

- **ד"ר נעמי לבנקרון**, מכללת כנרת ואוני' תל אביב ו**ד"ר דקלה יוגב**, אוניברסיטת טורונטו, קנדה "מי בעל הבית לאירועי ל"ג בעומר במירון?" שיטור אירועי המון חרדיים בישראל: מירון כמקרה מבחן
- **ד"ר אייל צור**, האוניברסיטה העברית ופורום קהלת. הפיקוח של הכנסת על ארבעה מרכיבים בבניין הכוח של צה"ל בשנים 1999-2013.
- **ד"ר ציפי גושפנץ**, אוניברסיטת רייכמן ואפילו שהסירחון היה גדול – הקישור לא נעשה - פרשת הצלילות במי הקישון כתופעה ארגונית.
- **עו"ד מוטי גלוסקה, דוקטורנט, אוניברסיטת בן-גוריון** בין "ועדת אגרנט" לוועדת וינוגרד": סוגיות ביישום המלצות של ועדת חקירה ובדיקה.

מושב 5: מדיה דיגיטלית, תקשורת ולוחמה פסיכולוגית. כיתה 827

יו"ר המושב: פרופ' הלל נוסק, המכללה האקדמית כנרת.

- **ד"ר כלילה מגן**, אוניברסיטת בר-אילן ו**ד"ר רות אבידר**, מכללת עמק יזרעאל שב"כ ופייסבוק: הילכו השניים יחדיו? ארגוני המודיעין הישראליים והתקשורת החדשה, 2000-2020.
- **ד"ר עמית שיניאק**, האוני' העברית, **ד"ר אסף שפירא**, האוני' העברית, **פרופ' אורן ברק**, האוני' העברית "The shift to defense in Israel's Hybrid Military Strategy"
- **ד"ר רון שלייפר**, אוני' אריאל ו**מר יאיר אנסבכר**, אוניברסיטת בר-אילן כוחות מיוחדים ולוחמה פסיכולוגית החולייה החסרה בלחימתו המודרנית של המערב.
- **ד"ר חיים פרנקל ופרופ' הלל נוסק**, המכללה האקדמית כנרת סיקור נושאים צבאיים-ביטחוניים בעיתונות הישראלית: האם המיצוי של נושאים צבאיים מורכבים בשנים 1994-2012 היה מצע מתאים לדין ציבורי משמעותי.

מושב 6: גבורה בעולם פוסט הרואי (מושב באנגלית). כיתה 829

יו"ר המושב: פרופ' סטיוארט כהן, אוניברסיטת בר-אילן.

Dr. Pnina Shuker, Bar-Ilan University

The perception of democratic society as casualty sensitive and its effect on coping with strategic threats: a comparative analysis of the United States, the UK, and Israel

• **ד"ר נחמיה שטרן, אוני' אריאל**

Subverting the Strategic Corporal: The Contemporary Heroic Imagination within the Israel Defense Forces

Prof. Torunn Haaland, Norwegian Defense University College and the University of Oslo Norway

Leadership, not sacrifice: the Norwegian war decoration regime

13:30-14:30 ארוחת צהריים

14:30-16:00 מושבים מקבילים

מושב 7: חיילים בודדים וחיילים זרים בצה"ל. כיתה 821

יו"ר המושב: מר ליאור יוחנני, דוקטורנט, אוניברסיטת רטגרס.

• **פרופ' עוזי בן שלום, ד"ר דבי בביס וד"ר קורין ברגר, אוניברסיטת אריאל, פרופ' גליה צבר, ד"ר אנבל ליפשיץ-פרידלנדר, אוניברסיטת תל אביב.**

חווית השירות הצבאי של ילדים מהגרי עבודה בצה"ל: מחקר השוואתי

• **מר ליאור יוחנני, דוקטורנט, אוניברסיטת רטגרס**

מדוע חיילים בודדים מחו"ל מתגייסים לצה"ל?

• **גב' עינת בן דב, אוניברסיטת צ'פ מן, קליפורניה ארה"ב.**

נכי צה"ל בהשכלה הגבוהה בישראל: זהות מוגבלות ושימוש במקורות תמיכה.

מושב 8: הסכסוך הישראלי - ערבי. כיתה 823

יו"ר המושב: פרופ' זאב דרורי, עמית מחקר בכיר. מכון I.C.T. אוניברסיטת רייכמן, הרצליה.

• **ד"ר אורית מילר, אוניברסיטת אריאל**

הצעות מחד ומציאות מנגד: תכנית אלון, מסמך גלילי, הצעת הפדרציה של חוסיין והתנתקות ירדן מהגדה המערבית כמשחק סכום אפס.

• **ד"ר אמיר הורקין נשיא, חוקר עצמאי**

שמירה על כתר מקומי בעת שמירה על חומה לאומית: השפעת המנהיגות והתפקוד הנתפסים על בחירה-מחדש: המקרה של ראשי הרשויות המקומיות בישראל במבצע שומר החומות 2021

• **פרופ' זאב דרורי, עמית מחקר בכיר, אוניברסיטת רייכמן וד"ר עמיר בר-אור, מכון כנרת ע"ש דן שומרון ומכללת ספיר**

מדיניות ביטחון לאומי לישראל.

מושב 9: סוציולוגיה צבאית (מושב באנגלית). כיתה 825

Chair: Prof. Eyal Ben-Ari, Kinneret College

Prof. Eyal Ben-Ari, Kinneret College

Military sociology in Israel

Dr. Kathy Michaud, Dr. Irina Goldenberg, Mr. Mathew G. Huebner, Ms. Laura Seidel, Department of National Defence, Canada

The impacts of COVID-19 during on international Deployment troops: Human Dimention of Operations Survey

Dr. Stefan Schilling, Oxford Brookes University

A Community of place and function" – A comparison of social identity and shared experiences in the development of cohesion across military formations

- **תא"ל ארי סיגנר**, לשעבר קצין מילואים ראשי **וד"ר רוני אור-טיארג'יאן**, ממד"ח צה"ל "כושר צבאי" ו"תחושת מסוגלות" במערך המילואים: על כשירות ומדידת כשירות.

מושב 10: יחסי צבא – חברה במבט היסטורי. כיתה 827

- יו"ר המושב: פרופ' הלל נוסק, מכללת כנרת.
- **ד"ר ענת שטרן**, האוני' הפתוחה
צבא וחברה בעת מבחן – עבריינות חיילים מטעמים כלכליים במלחמת העצמאות
- **ד"ר יורם פריד**, היסטוריון עצמאי
דומיננטיות צבאית או אזרחית: יחסי צבא-חברה בשנות החמישים
- **ד"ר אלדד ברין**, מכון שכטר ללימודי יהדות
"דברים שרואים מכאן": על המחלוקות בין פיקוד מרכז וחיטיבה 16 בסוגיות הנוגעות לאכלוסה של ירושלים הישראלית ושכון תושביה, 1967-1948
- **ד"ר אבנר ברנע**, המרכז לחקר הביטחון הלאומי, אוניברסיטת חיפה
עוצמת היתר של המודיעין הצבאי: מקרה בוחן – המודיעין בפרוץ האינתיפאדה השנייה

מושב 11: ניהול כוח אדם בצה"ל. כיתה 829

- יו"ר המושב: מר מידד אבידר, דוקטורנט, אוני' בר-אילן, ממד"ה.
- **מר מידד אבידר**, דוקטורנט, אוני' בר-אילן, ממד"ה
"שומרי הסף הארגוניים" – המרה של הון צבאי לשוק התעסוקה
- **גב' אביטל טרוסקנוב**, ממד"ה
מודל חווית משרת בצה"ל
- **ד"ר אושרי בר גיל**, ממד"ה
הטכנולוגים בצה"ל, ממה מורכבת הצלחה?
- **ד"ר אסף מלחי**, המכון הישראלי לדמוקרטיה
פריפריות במדים: מן השוליים לצבא ובחזרה

מושב 12: האזרח, הרשות האזרחית והעורף האזרחי הלאומי: האם הם "שומרי החומות"? כיתה 813

- יו"ר המושב: ד"ר אבי ביצור, המכללה האקדמית בית ברל.
- **ד"ר אבי ביצור**, המכללה האקדמית בית ברל.
מדוע אין למדינות העימות עם ישראל מערכת הגנה אזרחית?
- **עו"ד ציבולסקי גדעון**, המכללה האקדמית בית ברל
אתיקה משפט וחוק בינלאומי בנושא תקיפת עורף אזרחי.
- **ד"ר בני ברוש**, אוניברסיטת אריאל, מנהל אגף הבניין במכון התקנים הישראלי
"אָרץ רַעְשָׁה גַם־שָׁמַיִם נָטְפוּ" – על סגולותיהם של המרחבים המוגנים
- **מר דרור שליו**, דוקטורנט, אוני' אריאל.
לבנת היסוד להגנת העורף – הרשות המקומית.

מושב 13: 40 שנה למלחמת לבנון הראשונה (תרגום סימולטני). **אולם 822**

יו"ר המושב: ד"ר יגאל קיפניס, חוקר עצמאי

- **ד"ר יגאל קיפניס**, חוקר עצמאי
1982, הילכו שניים יחדיו? קבלת החלטות בדרך למלחמה ובמהלכה
- **אלוף (מיל.) מר אורי שגיא**, ראש אמ"ן לשעבר
יחסי הגומלין בין מקבלי החלטות והצבא.
- **מר איתי לנדסברג-נבו**, עיתונאי
על התקשורת ומלחמת לבנון הראשונה.

16:00-16:30 – הפסקת קפה ומאפה

16:30-18:00 מושבים מקבילים

מושב 14: בין טכנולוגיה צבאית, חדשנות צבאית למוסר. **כיתה 821**

יו"ר המושב: ד"ר יורם עברון, אוניברסיטת חיפה

- **ד"ר אושרי בר-גיל**, דוקטורנט מכון המחקר של ממד"ה, צה"ל ואוני' בר-אילן, **יזהר יצחקי**, פרקליטות ראשית צה"ל, **גיל אוחיון**, פרקליטות ראשית צה"ל
אוטומטי ואוטונומי אבל מונחה ומבוקר - מה ניתן ללמוד מקודים אתיים לשימוש אחראי בבינה מלאכותית על מערכת היחסים שבין צבא-תעשייה-אקדמיה וחברה
- **מר יעקב שנרב**, דוקטורנט, אוני' אריאל
שיקולים חברתיים, תרבותיים ואתיים בעיצוב האסדרה בתחום הפעלת כלים אוטונומיים
- **תא"ל גיא פאגלין**, משרד הביטחון
'מירוץ החידוש': שינוי פרדיגמה במערכת המחקר והפיתוח הביטחוני.
- **ד"ר יורם עברון**, אוניברסיטת חיפה
המהפכה התעשייתית הרביעית ושילוב המגזר האזרחי בבניין הכוח: פרספקטיבה בינלאומית השוואתית.

מושב 15: המדיה יחסי צבא – חברה במבט השוואתי גלובלי. **כיתה 823**

יו"ר המושב: ד"ר יואב קפשווק, המכללה האקדמית כנרת

- **ד"ר יואב קפשווק**, המכללה האקדמית כנרת
דילמות מתודולוגיות בחקר סכסוכים אלימים והניסיונות ליישבם
- **גב' יעל רם**, האוניברסיטה העברית בירושלים
לחשוף או לא לחשוף? השוני בתגובתה של ישראל לתקיפת הכורים בעיראק ובסוריה
- **מר אופק רימר**, דוקטורנט, האוני' העברית בירושלים
על הקשר בין מדיניות החוץ לבין הביטחון האונטולוגי של האזרחים
- **ד"ר רוני טיארניאן**, ממד"ה ואוניברסיטת שטרסבורג
תמורות בדעת הקהל היהודית בישראל בהשפעת אירועי לחימה בעצימות נמוכה, 2002-2019

מושב 16: המדיה החדשה ותפיסת הביטחון בישראל. **כיתה 825**

יו"ר המושב: ד"ר בת כצמן, המכללה האקדמית כנרת

- **ד"ר בת כצמן**, המכללה האקדמית כנרת
קבוצות פייסבוק קהילתיות מקומיות בימי הקורונה ותפקידן בבניית חוסן אישי וקהילתי בקרב ערביי ישראל.
- **ד"ר עמית שניאק**, ד"ר אסף שפירא, פרופ' אורן ברק, האוני' העברית
מבצע "שומר החומות" כביטוי לשינוי ההגנתי באסטרטגיה הצבאית הישראלית

- **סרן קרן ברקת**, ראש תחום מחקרי תשתית, פיקוד העורף, צה"ל
התפנות אוכלוסייה בעוטף עזה במהלך מבצע "שומר החומות"

מושב 17: העורף האזרחי בקורונה ובמשבר לאומי (תרגום סימולטני). אולם 822

- יו"ר המושב: אל"מ (מיל.) גיא ברגר, לשעבר מפקד מחוז צפון, פיקוד העורף
- **אל"מ (מיל.) גיא ברגר**, לשעבר מפקד מחוז צפון, פיקוד העורף, **רס"ן (מיל.) מוריה חכמון**, לשעבר רע"ן אוכלוסייה מחוז צפון, פיקוד העורף, **מר אמיר שמש**, ע. ק' התנהגות מחוז צפון (מיל.)
- רב תרבותיות – מאתגר להזדמנות: תובנות מהעשייה של מחוז צפון בפיקוד העורף בתקופת מגפת הקורונה
- **גב' יעל שדה**, דוקטורנטית אוניברסיטת אריאל
- אמון פוליטי, חוסן לאומי וחוסן קהילתי – מקרה הבוחן של התנועה הקיבוצית במהלך ימי הקורונה
- **מר שי בלאיש**, דוקטורנט, אוני' אריאל
- העיר שדרות – חוסן אישי, חברתי ולאומי במצב חירום מתמשך

מושב 18: בין כיפה לכומתה דור 2.0. כיתה 827

- יו"ר המושב: ד"ר אהרון (רוני) קמפינסקי, מכללת אפרתה
- **ד"ר אהרון (רוני) קמפינסקי**, מכללת אפרתה
- מאבקו של איש הפועל המזרחי סא"ל נתן גרדי על תודעת הזיכרון של 'השירות הדתי'
- **גב' אפרת חזן**, דוקטורנטית אוני' אריאל
- נישואי חובה – חוויות של נשים דתיות הנשואות לחיילים קרביים בשירות חובה
- **גב' רחל גץ-סלומון**, ראש המחלקה לעיצוב אופנה, המרכז האקדמי ויצו חיפה, דוקטורנטית בפקולטה לארכיטקטורה בטכניון
- אחת ויחידה: החצאית הצבאית הישראלית בין חופש יצירה לעבודה חברתית
- **גב' שאי אוקרופ**, דוקטורנטית, **פרופ' עוזי בן-שלום ופרופ' מרים ביליג** אוניברסיטת אריאל
- מכילות קדם צבאיות – כיצד הן נתפסות על ידי החניכים ומה הקשר בין תפיסה זו לבין ממדים של הכנה לשירות בצה"ל.

מושב 19: מלחמת רוסיה ואוקראינה. כיתה 829

- יו"ר המושב: ד"ר איל לוי, אוניברסיטת אריאל
- **ד"ר איל לוי**, אוניברסיטת אריאל
- הנרטיב [הסיפר] הרוסי – הגפרור שהדליק מדורה באוקראינה
- **אל"מ סמואל בומנדיל**, המכללות הצבאיות, **ד"ר עדי שרצר**, האוניברסיטה העברית בירושלים
- מלחמת רוסיה-אוקראינה, חזרתו של הרכיב המוראלי והמלחמה הישראלית הבאה
- **ד"ר איתן שמיר** – מגיב
- **מר בנציון בורוכוביץ**, דוקטורנט, אוניברסיטת אריאל

19:00: אירוע חברתי - תרבותי כולל חלוקת פרסים ואותות הוקרה

לזכרו של רא"ל דן שומרון ז"ל (תרגום סימולטני)

יו"ר פרופ' הלל נוסק, יו"ר מכון כנרת למחקר קשרי חברה, ביטחון ושלום ע"ש רא"ל דן שומרון.

גבולות חופש הביטוי הפוליטי/מדיני של רמטכ"לים/גנרלים בעת כהונתם:

בין גבולות חדירים לחומה סינית

משתתפים:

פרופ' זאב דרורי, אוניברסיטת רייכמן, **ד"ר תא"ל (מיל.) מאיר פינקל**, **פרופ' אודי לבל**, אוניברסיטת בר אילן

יום ה' 15/09/2022

ארוחת בוקר במלונות

8:30-9:45 - מושב 20: סדנת כתיבה לחוקרים צעירים (מושב באנגלית) כיתה 813

Prof. Rene Moelker, Military Academy, The Netherlands

Dr. Chiara Ruffa, Swedish Defense Ministry, Sweden

09:30-10:00 - הרשמה וכיבוד

10:00-10:20 - פתיחת היום השני של הכנס - ברכות

10:00-11:30 - מליאה: עשרים שנה למבצע "חומת מגן" (תרגום סימולטני). אולם 822

מנחה: סא"ל (מיל') ד"ר אלי מיכלסון, רמ"ח להיסטוריה בצה"ל.

משתתפים:

- אלוף (מיל.) גרשון הכהן
- ד"ר אהד לסלוי, המחלקה להיסטוריה/צה"ל

12:00-13:30 מושבים מקבילים

מושב 21: הבטים מגדריים של טכנולוגיה בארגוני בטחון. כיתה 821

יו"ר המושב: ד"ר מירי גל-עזר, המכללה האקדמית כנרת

- **ד"ר מירי גל-עזר**, מכללת כנרת
- נשים בתעשיות הנשק בעולם במלחמת העולם הראשונה והשנייה
- **ד"ר פנינה אביר-עם**, אוניברסיטת ברנדייס, ארה"ב
- נשים מדעניות מובילות בייצור פצצות האטום במלחמת העולם השנייה

מושב 22: מודל השירות הצבאי (מושב באנגלית). כיתה 823

יו"ר המושב: ד"ר אלישבע רוסמן סטולמן, אוניברסיטת בר-אילן

- **ד"ר איתן שמיר**, אוניברסיטת בר-אילן, **ד"ר אלישבע רוסמן סטולמן**, אוניברסיטת בר-אילן, **פרופ' איל בן ארי**, מכללת כנרת

Neither conscription nor all-volunteer force: The emergence of voluntary selective conscription in the IDF

Dr. Tiia-Triin Truusa, Baltic Defence Academy, Prof. Kairi Kasearu, University of Tartu, Eleri Lillemäe, University of Tartu, Estonia

?National defense course - a preparation for conscription

- **גב' ענת וולדמן**, **ד"ר רוני אור טיארק'אן**, ממד"ה ואוניברסיטת שסטרבורג, **ד"ר ראובן גל**, מכון נאמן
- Military Propensities among Israel Defense Forces' Potential Conscripts: An Opportunity for a Re-examination of Moskos' original I/O thesis

Prof. Vince Connelly, Oxford Brookes University

The British Army approach to using Reserves. Changes since the Cold War and possible explanations for change

מושב 23: קו 300 - פרשת השב"כ: תובנות ולקחים (תרגום סימולטני). אולם 822

יו"ר המושב ומנחה: פרופ' רפאל כהן-אלמגור University of Hull, UK

שולחן עגול בהשתתפות:

- פרופ' רפאל כהן-אלמגור, University of Hull, UK
- אלוף (מיל.) עמי אילון, ראש השב"כ לשעבר
- פרופ' אריאל בנדור, אוניברסיטת בר-אילן,
- פרופ' אסא כשר, אוניברסיטת תל אביב.

מושב 24: מרחב הלגיטימציה של צה"ל. כיתה 825

יו"ר המושב: פרופ' יורם פרי, אונ' מרילנד.

- פרופ' יורם פרי, אונ' מרילנד

מרחב הלגיטימיות המתכווץ של צה"ל

- ד"ר מוטי ספראי

סוגיית הפנסיה המוקדמת בצה"ל – התנגשות בין הגיונות כלכליים וארגוניים ובין הלגיטימציה החברתית

- ד"ר דב תמרי, בית ברל

מלחמת ההתשה המתמשכת שינוי קונספטואלי

- ד"ר אודי גולן, אוניברסיטת חיפה

בעיות מחויבות בסכסוך הישראלי-פלסטיני

מושב 25: בני נוער והשירות הצבאי. כיתה 827

יו"ר המושב: פרופ' עוזי בן שלום, אוניברסיטת אריאל

- ד"ר גדי חיטמן, אוניברסיטת אריאל, פרופ' עוזי בן שלום, אוניברסיטת אריאל, וד"ר איתמר ריקובר,

אוניברסיטת בר-אילן ומכללת כנרת

עמדות של צעירים מן הקהילה הערבית בישראל כלפי שירות אזרחי וביטחוני - מאפיינים, גורמים משפיעים

ומשמעויות.

Prof. Rosalie Arcala Hall, University of the Philippines Visayas Miagao,

Iloilo, The Philippines

Integration of Muslim former rebels into the Philippine Army

- מר מידד אבידר, דוקטורנט, אונ' בר-אילן, ממד"ה צה"ל, יעל בורוכוביץ, ממד"ה

פרופילים מוטיביציוניים של בני ובנות נוער כלפי יעדי שירות בצה"ל כביטוי לחוזה סוציולוגי רב מימדי

מושב 26: "בעין הסערה" - מבט מחקרי על מבצעים במג"ב. כיתה 829

יו"ר המושב: ד"ר סיגלית שחר, רע"ן ייעוץ ארגוני משמר הגבול (בדימוס)

- ד"ר סיגלית שחר, אוניברסיטת חיפה

"אל תוותר לעצמך" – החוויה של להיות לוחמת במשמר הגבול.

- ד"ר טל משגב, מפקד יחידת ההיסטוריה והמחקר ומוזיאון משמר הגבול

משמר הגבול במבצע "שומר החומות" כצופה פני עתיד.

- ד"ר סיגלית שחר, ד"ר לימור שגיא, ד"ר יובל צור ופרופ' עוזי בן-שלום

"אני יודע הפס"ד": מנהיגות מפקדי משמר הגבול המובילים צוותי אד-הוק בפעולות שגרה ומבצעי חירום.

13:30-14:30 ארוחת צהריים

14:30-16:00 מושבים מקבילים

מושב 27: פעילות צבאית במרחבים גיאופוליטיים עכשוויים (מושב באנגלית). כיתה 821

המושב בחסות קרן עירא The session is sponsored by the Ira Foundation

יו"ר המושב: **Prof. Emeritus Ehud Menipaz**, Ben Gurion University, Chairman, Ira Foundation for Business, Technology & Society

• **ד"ר מאיה היגנס**, Masaryk University, Brno. Czech Republic

עיצוב עמדות ציבוריות הקשורות להגנה לאומית: ניתוח השוואתי של ישראל ופינלנד.

Prof. Eric Ouellet, Royal Military College of Canada & Canada Ministry of Defense

Russian Command Dynamics: A sociological primer

• **ד"ר אושרי בר גיל**, מכון המחקר של ממד"ה, צה"ל ואוני' בר-אילן

השפעה והרתעה בעידן המידע: חוסן למבצעי השפעה ככלי להרתעה בשדה הקרב החדש של עידן המידע

מושב 28: מידע ותקשורת בעת חירום. כיתה 823

יו"ר המושב: פרופ' יחיאל לימור

• **ד"ר אדם צחי**, המכללה האקדמית הרצוג

עיבוד טראומה בקולנוע תיעודי ישראלי עכשווי של הלב קרב.

• **ד"ר לאה איציק**, המכללה האקדמית אשקלון

"דחוף! יש לי שאלה": תפיסותיהם של תגובנים (טוקבקיסטים) לגבי מערך השיקום גחל"ת הפועל בבתי הכלא הצבאיים בישראל.

• **פרופ' יחיאל לימור**, אוניברסיטת בר-אילן, **ד"ר רוני אור-טיארג'אן**, ממד"ה, **גב' טל משה**, ממד"ה

שימושים דיפרנציאליים במקורות מידע בעת ההתמודדות עם מגפת הקורונה: משרתי קבע וחובה בצה"ל.

• **סרן אלונה פרידמן**, ראש תחום מחקר יישומי, פיקוד העורף, צה"ל

סוגיות סוציולוגיות של התפנות אוכלוסייה בעתות חרום.

מושב 29: "חיים בסרט": חקר עימותים צבאיים בעידן הדיגיטלי (תרגום סימולטני). אולם 812

יו"ר המושב: ד"ר איל ברלוביץ', המכון לחקר לוחמת היבשה, מערך התמרון, זרוע היבשה

• **ד"ר איל ברלוביץ'**, המכון לחקר לוחמת היבשה, מערך התמרון, זרוע היבשה.

מה ניתן ללמוד מהמלחמה בנגורנו קרבאך?

• **ד"ר איל לוי**, **פרופ' עוזי בן-שלום**, **ד"ר רוני מש וד"ר עמית דביר** אוניברסיטת אריאל.

אלימות נשים בפיגועי טרור. ניתוח פנומנולוגי המבוסס על עדויות מ"אינטיפדת הבדדים".

• **רס"ן דני**, ענף תו"ל בזרוע היבשה

התדמית הבעייתית של הבינה המלאכותית והסכנה בהגבלה של פיתוח מערכות מבוססות בינה מלאכותית לצרכים צבאיים.

מושב 30: אתגרים חברתיים של צבא וחברה: לפני גיוס ואחרי השחרור. כיתה 825

יו"ר המושב: עו"ד רינת גולד גזית, דוקטורנטית אוניברסיטת חיפה

• **ד"ר עינת שושן-רפאלי**, אוניברסיטת אריאל.

הכנה לשירות צבאי משמעותי בפריפריה – תמונת מצב של החצר האחורית בישראל 2022.

• **שנהב פרץ**, דוקטורנטית אוני' אריאל

הדרך לתפקידי פיקוד בצבא עוברת בבית הספר העל יסודי: תפקידה של מערכת החינוך בפיתוח תפיסת מנהיגות בקרב נערו.

• **עו"ד רינת גולד גזית**, דוקטורנטית אוניברסיטת חיפה

רפורמת "נפש אחת" לנכי צה"ל

- **פרופ' עוזי בן שלום**, אוניברסיטת אריאל, **ד"ר איתמר ריקובר**, אוניברסיטת בר אילן
מעמדם של הוטרנים בישראל

מושב 31: סוגיות במערכי כח אדם צבאיים - סדיר ומילואים. כיתה 827

יו"ר המושב: ד"ר איתן שמיר, אוניברסיטת בר-אילן

Dr. Morten Breander, Aarhus University, Denmark

The Rainbow Curtain in the European armed forces - how military personnel attitudes
"amplify those of their civilian counterparts"

- **גב' לוי טלי**, דוקטורנטית, האוניברסיטה העברית
מילואים, אזרחות וחקיקה - השתקפות מודל השירות במילואים בהצעות החוק מהכנסת העשירית ועד ימינו
- **ד"ר איתן שמיר**, אוניברסיטת בר-אילן
משרתי המילואים כמאיצי חדשנות צבאית.
- **פרופ' אבירה רייזר ומר ארז בכחמה**, דוקטורנט, אוניברסיטת אריאל
התרומה של הרכב הצוות על ביצוע המשימה בעולם ניתוח הרשתות מבט רב ממדי.

תודה לכולם על ההשתתפות!

תקצירי ההרצאות

יום רביעי 14/09/2022

09:45-10:30

הרצאת מליאה בנושא: "מחקרי צבא חברה-עבר, הווה, עתיד"
(תרגום סימולטני)

10:30-11:30

תא"ל ד"ר הדס מינקה ברנד, ראש המחלקה למדעי ההתנהגות, צה"ל
מליאת פתיחה בנושא: "מלחמת רוסיה - אוקראינה" (מושב באנגלית)
יו"ר ומגיב - ד"ר איתן שמיר, אוניברסיטת בר אילן יו"ר מכון בס"א
משתתפים:

פרופ' אנתוני קינג University of Exeter, UK
פרופ' אורי בר יוסף, אוניברסיטת חיפה

12:00-13:30 מושבים מקבילים

מושב 1:

"חמושים בלגיטימציה" - הצדקות לאלימות הצבאית בחברה הישראלית. **כיתה 821**

יו"ר: ד"ר עפרה בן ישי, האוני' הפתוחה b.i.ofra@gmail.com

מציגות ומגיב:

ד"ר עפרה בן ישי, האוני' הפתוחה b.i.ofra@gmail.com

נושא ההרצאה:

הצגת רציונאל הספר: לגיטימציה לאלימות - מדוע חשוב לחקור אותה?

גב' נטע גל-נור, דוקטורנטית, האוני' העברית בירושלים Nettagalnoor@gmail.com

נושא ההרצאה:

ניהול לגיטימציה: דפים קרביים בצבא הישראלי.

גב' איה בר עוז, דוקטורנטית, אוניברסיטת טורונטו, קנדה ayab83@gmail.com

נושא ההרצאה:

המיקוח על הלגיטימציה - הלגיטימציה לאלימות ולגיטימיות המוסד הצבאי תחת משא ומתן ציבורי
-השיח התקשורתי בפרשת אזריה.

פרופ' יורם פרי - אוני' מרילנד yper@umd.edu - מגיב

תקציר המושב:

השיח הציבורי בישראל משקף את יכולתה של החברה להתכחש לאלימות הצבאית המופעלת בשמה. האלימות המתבצעת על ידי כוחות מדינתיים נתפסת כלגיטימית, אך האידיאולוגיה המצדיקה אלימות זו מבקשת להסתיר את המעשה האלים עצמו, ולהסוות את אופיו האלים של האקט הצבאי. תובנה זו נכונה בעיקר כאשר האלימות מופנית כלפי אזרחי אויב בפעולות שיטור צבאיות, באופן הכרוך באובדן חיי אדם ובפגיעה הומניטרית. מכאן הצורך, ואף החובה החברתית, לחקור את הלגיטימציה להפעלת אלימות. למרות שצורך זה ברור לכאורה

מאליו, חקר הלגיטימציה להפעלת אלימות – בין שמדובר בחקר ההצדקה העקרונית לכינון מבנה עוצמה הנשען על הפעלת אלימות, ובין שבחקר ההצדקה של הפעלה מאורגנת בפועל של כוח פיזי כלפי האויב – אינו בולט במחקר בישראל.

הספר "חמושים בלגיטימציה" מבקש לתרום להתמודדות עם הריק המחקרי הזה ולעודד דיון ציבורי בסוגיות שהפעלת האלימות מעלה. הספר מורכב משלושה חלקים: המשנה של הלגיטימציה לאלימות, תהליך ניהול הלגיטימציה לאלימות ברמת הכוחות וברמת הארגון הצבאי, והמיקוח החברתי והפוליטי על הלגיטימציה לאלימות ועל הפרשנויות השונות הניתנות לה. הספר כולל מאמרים ממגוון זוויות ראייה ודיסציפלינות, המאפשרים יחדיו הצצה אל מאחורי הקלעים של תהליך הלגיטימציה לאלימות הצבאית בחברה בישראל. מפגש המליאה יוקדש לחשיפה ראשונה של חלק ממאמרי הספר וכן להתנעת הדיון האקדמי ביחס אליו. לשם כך יכלול המפגש את המרכיבים הבאים: הצגת הספר – רציונל ומבנה, שכל אחת מהן מייצגת את אחד משלושת חלקי הספר וכן הרצאת מגיב לספר בכללו.

מושב 2:

נשים לוחמות בצבא – על מה המהומה? תרגום סימולטני. אולם 822

יו"ר המושב ומנחה: פרופ' אילת הראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

שולחן עגול בהשתתפות:

ד"ר אלישבע רוסמן-סטולמן אוניברסיטת בר-אילן. Elisheva.Rosman-Stollman@biu.ac.il

ד"ר עידית שפרן גיטלמן, המכון הישראלי לדמוקרטיה. idit.shafraan@gmail.com

פרופ' שיר דפנה תקוע, המכללה האקדמית אשקלון. Shir.dt@gmail.com

פרופ' אילת הראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. ayeleth@bgu.ac.il

תקציר:

"אנו סבורים כי נשים יכולות לשרת בהצלחה כלוחמות בסיירת מטכ"ל וכי שילובן כלוחמות יניב תרומה ייחודית ומשמעותית, הן מבחינה מבצעית והן מבחינה ארגונית, לסיירת מטכ"ל בפרט ולצה"ל בכלל [...]" כתבו [מפקד לשעבר של הסיירת וסגנו]. בחוות הדעת [...] טענו המפקדים כי "ויתור מראש על אחוז כה משמעותי מהאוכלוסייה מהווה פגיעה מהותית בגודל מאגר האיתור הראשוני ומכאן צמצום דרמטי של הפוטנציאל לאתר את הכישרון הנדרש ליחידה". [...] לטענתם, "גיוון מגדרי מביא עמו הרחבה של השונות והרב־גוניות ההכרחיים ליצירתיות, והוא גם מרחיב את מאגר בעלי יכולות החשיבה, האנליזה ופתרון הבעיות". קובוביץ, י. (2020). "מפקדי סיירת מטכ"ל לשעבר לבג"ץ: יש לאפשר לנשים להתגייס ליחידות העילית". הארץ, 29 ביוני 2020.

נשים מהוות חלק משמעותי מכוח האדם של צבא ההגנה לישראל מיום הקמתו. עם זאת, מעמד הנשים בצבא והתפקידים הפתוחים בפניהן עברו שינויים רבים במהלך השנים. בחברות רבות מתחולל ויכוח ער על אודות השילוב של נשים בתפקידי לחימה, הן בציבור הן בדרג הפיקודי הצבאי. הויכוח הער הזה לא פסח על ישראל והחברה הישראלית. למעשה, במיוחד בעשור האחרון, סוגיית השירות של נשים בצבא נידונה הן בזירה המשפטית והן ברמה בציבורית בצורה אינטנסיבית למדי. בישראל הסוגיה הגיעה לשיא עם הקמתו של צוות בראשות אלוף לבחינת הנושא. בשולחן עגול זה חוקרות בתחום ידונות לעומק בהיבטים שונים של

שילוב נשים בצבא בכלל ובתפקידי לוחמה בפרט מזויות שונות – משפטיות, חברתיות, פסיכולוגיות ופוליטיות. כמו-כן שולחן עגול זה יערוך פירוק לגורמים של הרתיעה משילובן של נשים בתפקידים רבים של לוחמה ופיקוד ובהגבלות השירות של נשים בצבא ומולם פירוק לגורמים של עמדת המצדדים בהרחבת שלל התפקידים לנשים. לסוגיה זו ישנן השלכות משמעותיות מאוד על הצבא ועל החברה הישראלית.

מושב 3:

שיח הקורבניות (ויקטימיזציה): על ייצוגי אובדן וקהילות טראומה בפולמוסי הביטחון הישראליים. כיתה 823

יו"ר המושב: פרופ' אודי לבל, אוניברסיטת בר-אילן.

נושא ההרצאה:

גיוס צבאי כ- 'מוות קהילתי': על המתגייסים החרדים לצה"ל – מבט מלימודי אובדן.

מציגים:

פרופ' אודי לבל, אוניברסיטת בר-אילן. ulebel@gmail.com

גב' קארין מצקו, אוניברסיטת תל אביב ואוניברסיטת בר-אילן. karin25419@gmail.com

תקציר:

בניגוד ל- "תסריט החיים" הצינוני הרי שבקרב יוצאי הקהילה החרדית, משמעות הגיוס לצבא גוזר "מוות חברתי" (Social Death) או מה שאנו נכנה "מוות קהילתי" (Communal Death). מחקרנו עוקב אחר משמעויות הגיוס לצבא מפרספקטיבת לימודי האובדן וחקר התקשורת השכנועית. הוא מתבסס על שילוב שתי מתודולוגיות מקבילות. האחת: ראיונות עומק שנערכו לאורך זמן עם יוצאי הקהילה החרדית ("יוצאים") שהתגייסו לצבא – בנקודות זמן שונות (בזמן השירות, שנים ספורות ועשרות שנים אחריו). באמצעותן למדנו על משמעות "המוות החברתי/קהילתי" שחוו. מדובר באובדנים מרובים, לרבות משפחתיים, מרחביים, קהילתיים, סמליים ועוד. זאת על מנת ללמוד על הממד האובייקטיבי של רכיב זה בחייהם; במקביל – מתודולוגיית יישום על ניתוחי תוכן של כתבות עיתונאיות בתקשורת החרדית המתייחסות (שלא לומר מבליטות) את המוות החברתי/קהילתי שייגזר על המתגייסים לצה"ל, מה שאנו מזהים דה-פקטו כקמפיין, תקשורת שכנועית שמטרתה הבלטה מכוונת של איום זה ביחס לפלחי אוכלוסייה חרדית המתלבטים ב- "יציאה" אל עבר גיוס לצבא. הבהרה כי אלו יוותרו חסרי עורף משפחתי וחברתי וישלמו מחירים משמעותיים פסיכו-סוציאליים גם בהימצאם במרחב הצינוני, אף שנים לאחר שחרורם מן הצבא. המחקר מעלה סוגיות אמפיריות, עיוניות וכמו כן עשוי לשמש כמחקר מדיניות לטובת המעוניינים בתגבור מגמת גיוס "היוצאים" מן החברה החרדית.

נושא ההרצאה:

שכול בחדר המורים: על תחושות אובדן ושכול של מורים

מציג:

ד"ר שלמה אברמוביץ מכללת שאנן. shlomo23@gmail.com

ד"ר שני אומיאל פלדמן אוני' בר-אילן. umiel.shani@gmail.com

תקציר:

בשנים האחרונות גובר השיח על התרחבות מעגלי השכול, הכוללים גורמים שונים שמתמודדים עם אובדנים בלתי מוכרים. בין היתר נידונו במחקר נושאים כמו ההידרשות למסלולי אבל ולהכרה והוקרה חברתית כלפי בנות זוג של חללי צה"ל (בר-נדב, 2007), משפחות נפגעי טרור (לבל, 2012) ועוד. ההרצאה המוצעת מתבססת על מחקר העוסק במעגל שכולים נוסף שטרם זכה לתשומת לב מחקרית, ציבורית ומוסדית: אפיון תגובות האובדן שחווים מורים בעקבות נפילת תלמידיהם בעת שירותם בצה"ל. לאחר התערות פנומנולוגית בקרב קהילה זו, הנחשפת ולמעשה 'מיוצרת' כאן לראשונה, עלו מספר תמות שניתן לזהות. ביניהן: אבלות שאינה מוכרת אותה מתארים המורים – ושנדרשו לזהותה ולייצר את 'ההכרה' ואת 'ההוקרה' בה בעצמם; הרגשת קרבה לתלמידים שלאחר נפילתם מתעצמת; תחושת היותם בני משפחה לתלמידים שאינה מקבלת בהכרח ביטוי במעגלי ההנצחה והזיכרון. כל זאת כאמור ללא "מתן ההכרה" או "הוקרה" מצד החברה והסביבה; כמו כן זוהתה תמה של העמקת תחושת האובדן על התלמיד שנותר מאחור המתעצמת לאור התקשורת המתמשכת עם חבריו לכיתה המתקדמים בחייהם. בנוסף זוהתה במחקר התמודדות נוספת המייצרת קושי משמעותי: הפער בין דמות התלמיד כפי שנחרטה בזיכרון המורים לבין דמותו המעוצבת על ידי סוכני הזיכרון הרשמיים, הצבאיים ברובם, והיעדר הזמנת המורים להשתתף בעיצוב דמותו של החלל בזיכרון הציבורי-ממלכתי המעוצב על ידם. המחקר מתבסס על ראיונות עומק שנערכו עם המורים/ות השכולים/ות, וניתוח הספדים וקטעי זיכרון על חללי צה"ל שנכתבו על ידי מורים. מדובר על מחקר חלוצי לראשונה ייצר קהילת אובדן שטרם זכתה, אף בעיני עצמה, לתודעה מעמדית ציבורית או אקדמית בשיח הוויקיטימולוגי.

נושא ההרצאה:

'מי יענה לטלפון האדום? – וויקיטימיזציה קולקטיבית ותסריטים מגדריים בתעמולת הבחירות לראשות הממשלה

מציג:

ד"ר גילעד גרינוולד, אונ' בר אילן Gilad.Greenwald@biu.ac.il

תקציר:

עד כמה המסגור התקשורתי המוטה מגדרי של פוליטיקאיות עשוי לכלול השלכות פוטנציאליות שליליות על הערכתן בידי מצביעים בזמן מערכות בחירות? מחקר זה מבקש לבחון את הרמזים התת הכרתיים שהתקשורת משגרת לדעת הקהל בדבר ה"סכנה" הטמונה לכאורה בהצבעה לאישה לתפקיד פוליטי בכיר. מחקרים בתקשורת פוליטית ומגדר מצאו כי הסיקור של פוליטיקאיות הוא מוטה מגדרי ודיכטומי. לתקשורת נטייה למסגר נשים בזירה הציבורית סביב תכונות אופי "נשיות" כמו פסיביות ורגשיות, וכן סביב חוסר כשירות מנהיגותית. זאת, הן ככלל, והן סביב נושאים הנתפסים חברתית כנושאים "גבריים", כמו ביטחון לאומי. תחום המחקר של קבלת החלטות טוען כי בני האדם הם יצורים רציונאליים, אשר פועלים בצורה שקולה ומדודה, המבוססת על רצונם למקסם תועלת ולמזער סיכונים. לפיכך, נטייתו הטבעית של האדם היא לקבל החלטות על בסיסו של מידע נתון, מידע אשר מגיע לא פעם מתקשורת ההמונים. היבט אחד שעשוי להוות שיקול מרכזי בקבלת החלטות אלקטורליות בקרב מצביעים הוא החשש מפני יצירתה של קהילת טראומה קורבנית, באם יבחרו במנהיג שאינו כשיר להובילם. זאת, בעיקר במדינה כמו ישראל שבה יש בולטות מיוחדת לנושאי צבא, ביטחון לאומי והסכסוך הישראלי-פלסטיני. באמצעות ניתוח תוכן של סיקורן בתקשורת של מועמדות לתפקיד

ראש ממשלת ישראל בשנים 1969-2013 (גולדה מאיר, ציפי לבני ושלי יחימוביץ), מאמר זה שואף להראות כיצד מסגור הפוליטיקאיות סביב תכונות אופי "נשיות", נושאים "נשיים" וחוסר כשירות, עשוי להשפיע על מצביעים, כך שיראו בבחירה באישה לתפקיד ראש ממשלה כקבלת החלטה עם ערך צפוי נמוך ועם סיכון גבוה. בנוסף, במסגור הסטריאוטיפי ייתכן כי מגולם גם איום, לפיו בחירה באישה עשויה להוביל ליצירתה של קהילת טראומה קורבנית. במובן זה, זהו המאמר הראשון אשר מחבר בין תיאוריה של תקשורת, פוליטיקה ומגדר, לבין התיאוריות של קבלת החלטות וקהילות טראומה. חשיפת המנגנונים התקשורתיים החבויים והמתוחכמים, אשר ייתכן שפוגעים בצורה קשה בשוויון ההזדמנויות של נשים בפוליטיקה, היא נושא חשוב גם בהיבט הנורמטיבי.

נושא ההרצאה:

מפקדים אינם שכולים: מתסריטי אובדן צבאיים לאבל לא מוכר

מציג:

פרופ' אודי לבל, אוניברסיטת בר-אילן, ulebel@gmail.com

תקציר:

"תסריטים מוסדיים" (Institutional Scripts) הם אופני תגובה קבועים ואינסטינקטיביים של ארגונים לאירועים, אשר הפכו שגורים ואינסטינקטיביים, ולמעשה לחלק בלתי נפרד מזהותו של המוסד. חריגה מהם נתפסת כמעין בגידה באופי, במיתוס ובאתוס של הארגון. בצה"ל שגור "תסריט מוות" ("תסריט אובדן") ברור: מרגע שמתקיים מוות ביחידה הצבאית, מושא תשומת הלב הארגונית היא משפחת החלל. הפונקציות המוסדיות הקיימות עוסקות בליווי המשפחה השכולה. זאת לרבות המפקדים (ורעיו לנשק של החלל) הנדרשים לביצוע (Performance) ובימוי (staging) של "תסריט האובדן הצבאי" שנועד ל- "השבעת רצון" המשפחה, מתוך תשוקת מזעור או מניעת משבר לגיטימציה צבאי. הם הופכים חלק מתסריט יחסית קבוע ומוכתב מראש, שבמסגרתו עבורם לא קיימת אופן קשבת. הם בבחינת מלווים ה- "נמצאים שם" לרשות המשפחות אך לא כמי שקיימת הכרה בעובדת התמודדותם עם אובדן ואבל. זהותם כמפקדים שכולים לא אופציונאלית במרחב הצבאי ומיתוספירה הישראלית. נראה כי זהו מסר אותו הם מאמצים לחייהם הפרטיים הודות לשלל סיבות (מוסדיות, תרבותיות ופסיכו-פוליטיות) ההופך חלק חיי היום יום שלהם. המחקר ליווה עשרות מפקדים קרביים שחוו אובדן פקודים ועמיתים בצבא, בוחן את "תסריט האובדן" אליהם נדרשו, ואת הפנומנולוגיה של האבל שהם חוו ואת אופני התייחסותם לכך באופן רטרוספקטיבי.

מושב 4:

וועדות חקירה ופיקוח פרלמנטארי בצל מלחמות ואסונות לאומיים. כיתה 825

יו"ר המושב: ד"ר נעמי לבנקרון, מכללת כנרת ואוני' תל אביב. nomi.levenkron@gmail.com

נושא ההרצאה:

"מי בעל הבית לאירועי ל"ג בעומר במירון"? שיטור אירועי המון חרדיים בישראל: מירון כמקרה מבחן

מציגות:

ד"ר נעמי לבנקרון, מכללת כנרת ואוני' תל אביב. nomi.levenkron@gmail.com
גב' דקלה יוגב, דוקטורנטית, אוניברסיטת טורונטו, קנדה. d.yogev@mail.utoronto.ca

תקציר:

חגיגות ל"ג בעומר במירון בשנת תשפ"א הסתיימו באסון האזרחי הכבד ביותר בתולדות המדינה, ובו מצאו את מותם 45 גברים וילדים. כדרכם של אירועי קיצון, גם אסון זה חשף רבדים מגוונים הסמויים מעין והעלה במלוא מורכבותן שאלות העוסקות בנקודת המפגש בין דת למדינה, בעיקר כאלו הנוגעות בשיטור אירועי המון של הקהילה החרדית בכלל, ובמירון בפרט.

ההרצאה תעסוק בשורשיה ההיסטוריים של מערכת יחסים זו, ותבדוק את שלוש צלעותיה – המדינה כישות השלטונית, המשטרה כבאת כוחה של המדינה, והקהילה החרדית, כפי שבאו לידי ביטוי מאז 1948 ועד היום בשיטור ההילולה במירון. במצגת זו אציג סקירה היסטורית של התפתחות טקס ההילולה במירון מחגיגה עממית לריטואל דתי, אך עיקר הדיון יתמקד ברגולציה שלו לאחר הקמת המדינה, תוך התמקדות בשיטורה. צביונה של החגיגה לאורך השנים השתנה דרמטית ובמהירות – חילוקי דעות התגלעו חדשות לבקרים בין תת-פלגים חרדיים, משרד הדתות וגורמים ממשלתיים נוספים. הללו התקוטטו בנושאים מגוונים: זהות הגוף האחראי, אופי החגיגה, תחזוקת האתר ועוד.

תצפיות אתנוגרפיות שנערכו באתר כחודשיים לאחר האסון, כמו גם ממצאי אתנוגרפיה דיגיטלית חושפים סממנים ברורים של נסיגה שלטונית: הזנחה סביבתית, בנייה בלתי חוקית, חוטי חשמל חשופים, אשפה מתגוללת, כתובות קיר המוקיעות את הציונות כאשמה באירועי האסון, ואירועי זריקות אבנים לעבר מבקרים. נראה כי בתוך מערך סבוך זה של אינטרסים וסמכויות, בו המדינה היא בבחינת נוכחת נפקדת, נדרשת המשטרה למלא את תפקידה, כשידיה קשורות למחצה בידי הקהילה מזה, ובידי המדינה מזה. תפקידה של המשטרה, אם כן, נתפס כשולי ולא מחייב. עסקנים חרדים ופקידי ממשל מתקשרים ביניהם ומשמרים את המצב שבו המשטרה נמצאת בתווך מכורח המבנה המשילולי במדינה, אך בתפקיד של רואה ואינה נראית אל מול השחקנים בזירה. בניגוד חריף למנגנון התקשורת המעקפי, המתנהל בין עסקנים חרדיים לפוליטיקאים, או בין באי כוחם של הצדדים, הציבור הכללי והחרדי תופס את המשטרה כגוף האחראי לסדר הציבורי, והיא נדרשת לתת דין וחשבון.

המחקר נסמך על מחקר אתנוגרפי בהר מירון, כמו גם על אתנוגרפיה דיגיטלית בקבוצת וואטספ בה פעילים כ- 200 גברים חרדים, וכן פרטוקולים של ישיבות ועדות בכנסת, פסקי דין ומקורות מארכיון המדינה.

נושא ההרצאה:

הפיקוח של הכנסת על ארבעה מרכיבים בבניין הכוח של צה"ל בשנים 1999-2013

מציג:

ד"ר אייל צור, האוניברסיטה העברית ופורום קהלת. eyal.tsur@mail.huji.ac.il

תקציר:

בהרצאה אבקש להתמקד בממצאיי על אודות הפיקוח של הכנסת על בניין הכוח הצבאי. תחילה אציג בקצרה את חשיבות הפיקוח הפרלמנטרי על הכוחות המזוינים ועל צה"ל בפרט. לאחר מכן אציג את עיקרי המסגרת

החוקית לפיקוח פרלמנטרי על צה"ל ואת השינויים המשמעותיים שחלו בה במהלך העשור הראשון ובתחילת העשור השני של המאה הנוכחית. מכאן אעבור לדון בפיקוח של חברי הכנסת על תכניות העבודה של הצבא, על מבנה הצבא, על מדיניות גיוס כוח האדם לצבא ועל תקציב הצבא. הניתוח יתבצע מתוך התייחסות למגמות רחבות בחברה ובפוליטיקה בישראל ויכלול תיאור של מגמות שינוי בצד מגמות של המשכיות. אני זמין להשיב לכל שאלה ולכל בקשה שלכם בנידון ולבצע התאמות במקרה הצורך.

נושא ההרצאה:

ואפילו שהסירחון היה גדול – הקישור לא נעשה - פרשת הצלילות במי הקישון כתופעה ארגונית.

מציגה:

ד"ר ציפי גושפנץ, אוניברסיטת רייכמן. zipi@gushpantz.com

תקציר:

במשך עשרות שנים התנהלו מערך האימונים והפעילות המבצעית במי הקישון ללא תכנון שיטתי מסודר, בלי שהמפקדים ילמדו את המציאות, יבדקו נתונים ויגלו ערנות לסיכון המתהווה לנגד עיניהם. המפקדים ראו מדי יום את בתי הזיקוק, ואת מפעלי התעשייה שעל גדת הקישון. אולם השמן שצף על המים, הטינופת שנדבקה לגוף (שניתן להסירה רק בטרפנטין) והבוצה שבה שקעו לא נתפסו על ידם כגורמי סיכון המחייבים בדיקה או מחשבה שנייה – "ואפילו שהסירחון היה גדול – הקישור לא נעשה". התפיסה שעם מקלחת חמה זה [הטינופת והזיהום של הקישון] יורד ביטאה את רוח הדברים.

יתר על כן, גם אצל הדרגים הרפואיים שליוו את הצלילות, ושאומונו כחלק מהפרופסיה שלהם לשאול ולגלות ערנות – טיב המים לא העלה שאלות. הדרג המקצועי החל להתעניין בשאלה אם לא מזיק להמשיך ולצלול בקישון רק בסוף שנות השמונים, כשהצטברו תלונות חיילים.

המערכת הצבאית מכשירה את מפקדיה למקצועיות ולתפיסת הבטיחות כדרך חיים. כיצד אם כן הפכה "מכלאה גדולה של בוצה ושל מתכות כבדות" למקום אימונים של היחידות המיוחדות בחיל הים במשך עשרות שנים? ובמילותיו של מפקד הצלילות הקרביות: "כיצד קורה, שאנשים נורמליים, שרואים את המים המטונפים האלה וכמפקדים, לא חושבים ולא מעלים על דעתם שזה עלול להיות גם מסוכן"? כיצד קורה, שבמערכת המונחית על ידי כללי אתיקה והוראות בטיחות מתעצבים דפוסי התנהלות לא מקצועיים והופכים לדפוסיים נורמטיביים? בהרצאה, המבוססת על מחקרי שעובד לספר: "צלילה במים עכורים פרשת הצלילות בקישון כתופעה ארגונית", אציג מנגנונים ותהליכים שהובילו לעיוורון הארגוני ולמחסום המחשבתי בהבנת המצב בדרגים הפיקודיים והרפואיים. "קישונים" יש בכל מערכת ארגונית גדולה. בסיפא אתייחס להיבטים פרקטיים – מה צריך לעשות כדי להטמיע את האתיקה בפרקטיקה הפיקודית.

נושא ההרצאה:

בין "ועדת אגרנט" לוועדת וינוגרד": סוגיות ביישום המלצות של ועדת חקירה ובדיקה

מציג:

עו"ד מוטי גלוסקה. moti@mgluska.co.il

תקציר:

שתי ועדות חקירה ובדיקה הוקמו בעקבות שתי מערכות צבאיות שבהן ישראל היתה מעורבת ב-50 השנים האחרונות. האחת, "ועדת אגרנט", ועדת חקירה ממלכתית, שהוקמה בעקבות מלחמת יום הכיפורים (1973), והשנייה – "ועדת וינוגרד", ועדת בדיקה ממשלתית שהוקמה לחקר המערכה בלבנון (2006) וקבלה סמכויות של ועדת חקירה ממלכתית.

נושא המחקר: מדוע לא יושמו (במלואן או בחלקן) המסקנות וההמלצות המהותיות (להבדיל מההמלצות האישיות) של שתי הוועדות הללו. לקחים לא הופקו ולעיתים כלל לא התקיים דיון בהמלצות המהותיות. דוגמה להמלצה שלא יושמה: בדו"ח החלקי של ועדת אגרנט, שפורסם ב-1.4.1974 נכתב: "אנו סבורים, שבעתות מלחמה מן הראוי שהממשלה תסמיך את ראש הממשלה להקים צוות שרים מצומצם בראשותו (של לא יותר מחמישה חברים), אשר יהיה מופקד על ההכרעה בעניינים דחופים הנוגעים לניהול המלחמה". כעבור 33 שנים, בדו"ח הסופי שלה, שפורסם ב-30.1.2008, קבעה ועדת וינוגרד: "למסד מוסד דמוי 'קבינט מלחמה', שיופעל בשעת משברים ביטחוניים חמורים, שייפגש בתכיפות, וידון במתווה המהלכים הכולל כמו גם בסוגיות ספציפיות מרכזיות. בפורום זה צריכים, בין השאר, להיות חברים שרי ממשלה בעלי ניסיון מדיני וביטחוני, ללא קשר לצרכים קואליציוניים".

במסגרת המחקר נבדקה שורה של סוגיות במישור הצבאי והמדיני (לוח 1), הנוגעות לתפיסת הביטחון הלאומי, לתרבות הארגונית בצבא וכן לנושאי משטר ומשמעת. בכל מערכה שישראל הייתה מעורבת בה התגלו כשלים בתהליכי קבלת ההחלטות בעיקר בכל הקשור לתפיסת הביטחון הלאומי, כמו כן התגלו וכשלים בתחום "התרבות הארגונית" וה"משטר ומשמעת".

במישור הצבאי במערכות הצבאיות התגלו כשלים לרבות בכל הקשור למודיעין, למוכנות למערכה, בניין הכוח, הפעלת הכוח, אסטרטגיה צבאית אל מול תרחישי האיום ולמהלכים הטקטיים. במישור המדיני לא נבחנה החלופה המדינית לפעולה צבאית ולא נבדק האם המלחמה היא אכן המשך של המדיניות, או שהדרג המדיני מחליט על יציאה למלחמה בלי לגבש את מטרותיה, את האופן שבו תתנהל וכיצד יש לסיימה. המחקר הוא איכותני ואינטרדיסציפלינרי המעוגן בשלושה תחומי ידע: היסטוריה, מדע המדינה ומשפט.

מושב 5:

מדיה דיגיטלית, תקשורת ולוחמה פסיכולוגית. כיתה 827

יו"ר המושב: פרופ' הלל נוסק, המכללה האקדמית כנרת hnossek@kinneret.ac.il

נושא ההרצאה:

שב"כ ופייסבוק: היילוכו השניים יחדיו? ארגוני המודיעין הישראליים והתקשורת החדשה, 2000-2020

מציגות:

ד"ר כלילה מגן, אוניברסיטת בר-אילן clila.magen@biu.ac.il

ד"ר רות אביר, מכללת עמק יזרעאל ruthav@yvc.ac.il

תקציר:

לאורך כל שנות קיומם הקפידו שירותי המודיעין הישראליים על תדמית מרוחקת מהזירה הציבורית, למרות שמאחורי הקלעים התקיימו כל העת קשרים בלתי פורמליים עם התקשורת לקידום צרכים אופרטיביים

ותדמיתיים מגוונים. מאז ראשית המאה ה-21, עם לידת האינטרנט ומאוחר יותר הרשתות החברתיות, נדרשו ארגונים אלה להתמודד עם אתגר חדש ולבחון האם ובאיזה אופן עליהם להיות נוכחים בזירות הללו, לא רק לצרכים מודיעיניים טהורים של ניטור מידע בעל אופי ביטחוני או ככלי יעיל להנדסת תודעה, אלא לצרכים תדמיתיים המסייעים בקידום מטרות מגוונות בטווחים הארוכים והמיידיים יותר של הארגון. זוהי סוגיה מתמשכת הקיימת כבר למעלה משני עשורים, אך הספרות המחקרית בנושא זה מועטה למדי. מחקר זה מספק סקירה על השימושים הגלויים שעשה השב"כ במדיה החדשים בשני העשורים האחרונים: באילו פלטפורמות עשה שימוש, באיזה אופן ובאיזה היקף.

המחקר מתבסס על שיטות מחקר מעורבות (mixed methods) של ניתוח תוכן איכותני וכמותי של כתבות חדשותיות, אתר הבית של שב"כ ודפי הארגון בפלטפורמות השונות (פייסבוק, לינקדין, אינסטגרם וטוויטר) לצורך זיהוי השימושים המרכזיים שנעשו על ציר הזמן והתכנים העיקריים שפורסמו. המחקר ממפה את התכנים והשימושים על-פי קטגוריות שונות דוגמת מטרות הפרסום (גיוס עובדים, בניית קהילה, הנצחה וכיוב'), הדמויות שמופיעות בתכנים, קיום או אי קיום של אינטראקטיביות ושיח עם הציבור וכדומה.

מניתוח מסד הנתונים עולה כי לאורך השנים אימץ הארגון בהדרגה את הפלטפורמות השונות, אך השתמש בהן באופן מדוד ביותר ובאופן חד כיווני לגמרי, תוך הימנעות כמעט מוחלטת מתקשורת דו כיוונית, הנחשבת למאפיין הבסיסי ביותר שעליו מושתתות הפלטפורמות הללו. התפקיד החשוב והבולט ביותר שממלאים המדיה החדשים עבור השב"כ הוא גיוס כוח אדם איכותי, והדבר בא לידי ביטוי באופן מובהק בנתח המשמעותי שמקבלים תכנים אלו בפלטפורמות השונות ובאתר הארגון. המחקר מדגים כי ברמה הטקטית קיימת התקדמות עקבית ורציפה כביכול במידת הפתיחות שהשב"כ נכון לו, אך שלמעשה ברמה האסטרטגית הארגון מוסיף לשמור על תפיסותיו המסורתיות בנוגע לחשיפה ציבורית.

נושא ההרצאה:

"The shift to defense in Israel's Hybrid Military Strategy"

מציגים:

ד"ר עמית שיניאק, האוני' העברית בירושלים amitsheniak@gmail.com,

ד"ר אסף שפירא, האוני' העברית בירושלים shapias@gmail.com

פרופ' אורן ברק, האוני' העברית בירושלים oren.barak1@mail.huji.ac.il

תקציר:

This paper traces the significant change that has occurred in the balance between offense and defense in Israel's 'hybrid' military strategy in recent decades. Relying on fresh materials concerning the organizational, doctrinal, and procurement processes of Israel's military, we identify a shift from offense towards defense as the preferred way to protect Israel in the face of new security threats. The new emphasis on defense in Israel's military strategy has been manifested, among others, in the construction of massive land barriers around Israel's formal and informal borders and in the development of missile defense systems with growing reliance on advance technology and "limited operations" doctrine, accompanied with a change in the definition of combatant roles and military goals. As the

paper demonstrates, due to rapidly changing security challenges, limited resources, and the military's organizational culture, the aforementioned change in Israel's military strategy has been gradual, incremental, improvised, and largely informal. The paper concludes by proposing that similar changes may characterize other states facing new security challenges and by suggesting that research on military strategy should incorporate insights from public policy literature, in particular works on "gradual institutional change".

נושא ההרצאה:

כוחות מיוחדים ולוחמה פסיכולוגית החולייה החסרה בלחימתו המודרנית של המערב

מציגים:

ד"ר רון שליפר, אוני' אריאל rons@ariel.ac.il

מר יאיר אנסבכר, אוניברסיטת בר-אילן Yairansbacher@gmail.com

תקציר:

מאז ימיו הראשונים השכיל הטרור המודרני לעשות שימוש אפקטיבי בתקשורת ולמעשה שידרג את המושג טרור ע"י העצמת האלימות המחשתה והפיכתה למאיימת על תודעתם של המוני אזרחים שאת דעתם הוא ביקש לשנות. המוות האלים שהיה עד עתה נתון סטטיסטי הופך באמצעות המצלמה ואמצעי השידור החדשים לאיום נוכח בכל סלון וממילא משפיע על תפישות ועל צעדים של חברות, ארגוני ביטחון וממשלות. בעוד אויבי המערב כאמור משכללים מקצוע זה לכדי אומנות נשאר צבאות המערב להילחם בדרך הישנה ולנסות להשיג הכרעה כמותית – קינטית בשדה הקרב אף שבשל השינויים הרבים שחלו בטבע המלחמה ובראשם המוסרות המוסריות והמשפטיות שכפה על עצמו המערב, הכרעה מסוג זה נראית כהולכת ומתרחקת.

כך נוצרה דה-פאקטו מציאות בה הישגים או כשלונות פוליטיים מתרחשים מעל לראשו (ולתחום התעסקותו) של הצבא הנילחם ואילו עוצמתו הצבאית והישגיו בשטח אינם המרכיב המכריע בסופו של דבר בתוצאות המלחמה ובזכרון הקולקטיבי שנותר ממנה. בשל השתנות טבע המלחמה המוזכר הפכו הכומ"מ המערביים בשלושים השנים האחרונות וביתר שאת מאז שנת 2001 לגיבורי תרבות המייצגים את צבאות המערב במלחמות החדשות כנגד הטרור הגלובלי. ואף כי התרגלו לעבוד בחשאי בימי שיגרה לחלק ממשימותיהם ובוודאי בזמן מלחמה או מבצע צבאי בקנה מידה גדול יש עניין ציבורי גבוה. והם מהווים לכאורה את התגובה המערבית ההולמת לאיום הטרור.

אנו טוענים שהכומ"מ הינם במידה רבה נשק פסיכולוגי (שהרי מדובר בסופו של דבר בכוחות קטנים המבצעים פעולות קינטיות נקודתיות כנגד מטרות בעלות ערך תודעתי גבוה) ושמיכון שכך, עליהם להצמיח מתוכם את היכולת המקבילה לזו שפיתח הטרור – כלומר להעצים תקשורתית את הישגיהם הצבאיים הקינטיים וכמובן להפיץ ולשדר לאחר בזמן הקרוב ככל האפשר לזמן אמת את הדברים לקהלי היעד השונים. ובכך להרים את המורל הציבור שהם מייצגים, להוריד את המורל של אזרחי האויב ולזכות בהערצת הקהל הבינלאומי הנייטרלי בזכות אופי הפעילות הייחודית של הכומ"מ (אלגנטיות, נועזת, אסטטית, ובעיקר סלקטיבית וחכמה) על יחידות הכומ"מ המעונינות להגביר את השפעתן להיות מופעלות בתוך קונטקסט של "פ" בקצב התקשורת המהירה לא מדובר רק ביכולות צילום אלא בסט שלם של יכולות ומומחיות הכוללת בעיקר הבנה רחבה ומלאה של תמונת הקרב וההישג הפוליטי או התקשורתי הנדרש.

נושא ההרצאה:

סיקור נושאים צבאיים-ביטחוניים בעיתונות הישראלית: האם המיצוי של נושאים צבאיים מורכבים בשנים 1994-2012 היה מצע מתאים לדיון ציבורי משמעותי

מציגים:

ד"ר חיים פרנקל, המכללה האקדמית כנרת hdfrenkel@gmail.com
פרופ' הלל נוסק, המכללה האקדמית כנרת hnossek@kinneret.ac.il

תקציר:

המאמר אותו אנו מציגים מבקש לבדוק באיזו מידה מיצתה העיתונות הישראלית בשנים 1994-2012 ארבעה פרויקטים מרכזיים בצה"ל, המייצגים את שלושת זרועות צה"ל ואת האינטגרציה ביניהן, וזאת על מנת ליצור שיח ציבורי אודותיהם, שיעסוק במידת תרומתם לביטחון המדינה, בצורך בהם ובחלופות להם. מדובר בפרויקט הטנק "מרכבה", בפרויקט הצוללות "דולפין", בפרויקט "צבא קטן וחכם" ובפרויקט הטיל נגד טילים "חץ". בשלב הראשון הושוותה הבולטות שניתנה בעיתונים "הארץ" ו"ידיעות אחרונות" לנושאים המורכבים לעיל, בהשוואה לבולטות שהוענקה לנושאים פשוטים באותם שנים, שהיו קשורים לצה"ל: שמירת סודות, תאונות אימונים, עישון סמים ודיווחי שקר. שיערנו, ברוח מחקרים קודמים, כי העיתונות תתקשה, בעידן האלקטרוני והפופולרי, להבליט נושאים מורכבים, וזאת בהשוואה לנושאים פשוטים. ממצאי המחקר איששו השערה זו והראו כי בולטות הנושאים המורכבים בעיתונים הנחקרים הייתה נמוכה באופן ניכר מבולטות הנושאים הפשוטים.

בשלב השני התרכז המחקר בנושאים המורכבים בלבד ומדד את בולטות הסוגיות החשובות בהם בעיתונות, קרי את המיצוי שלהם. השערת המחקר הייתה כי המיצוי של הנושאים לא יהיה מלא. הממצאים אוששו את ההשערה והראו כי מיצוי נושאים המורכבים היה רק 36.8 אחוזים מהבולטות הכללית של הנושאים המורכבים, דבר שצמצם עוד יותר את המידע שעמד בפני הציבור הישראלי בנושאים הצבאיים החשובים והמורכבים שנחקרו.

ראיונות חצי מובנים עם עיתונאים ועורכים הסבירו את ממצאי שלב מדידת מיצוי הבולטות בכך שקוראי העיתונים נתפסים אצל העורכים והעיתונאים כמוגבלים ברמת הקשב שלהם לנושאים מורכבים, וזאת בשל חוסר העניין שלהם בנושאים אלה, ובשל הזמן המועט שהקוראים מקדישים להם, דבר שגורם לאנשי המקצוע להבליט אותם פחות. בנוסף, הוסברו הממצאים בזמניתם הנמוכה של מקורות צבאיים, שמאוד חשובה בנושאים המורכבים, וזאת בשל חששם של המקורות מבדיקות פוליגרף הנהוגות במערכת הביטחון כדי למצוא מדלפים. את חוסר המיצוי הסבירו העיתונאים והעורכים בהיותם של העיתונים היומיים מופנים לקהל הרחב, ולא לקהילה מקצועית, בכך שהעיתונאים אינם מבינים מספיק בנושאים מורכבים, שכוללים טכנולוגיה ברמה גבוהה, ובחוסר שיתוף פעולה בין העיתונות לאקדמיה, שיש לה את הזמן והמשאבים לבדוק את הנושאים המורכבים לעומקם.

The Perception of the Democratic Society as Sensitive to Casualties and its Impact on Dealing with Strategic Threats: Britain, Israel and the U.S. in a Comparative Analysis

מציגה:

ד"ר פנינה שוקר, אוני' בר-אילן pninashu@gmail.com

תקציר:

מאז שנות השבעים הלך וגבר הקונצנזוס בקרב חוקרי אסטרטגיה צבאית ומדיניות חוץ כי חלה ירידה חדה בלגיטימציה לשימוש בכוח בחברות דמוקרטיות. הטיעון הרווח הוא כי תמורות פוסט-מודרניות - דמוגרפיות, כלכליות ותרבותיות - הגבירו את רגישותן של חברות דמוקרטיות לנפגעים. בתורה, רגישות זו מילאה תפקיד מפתח בהגבלת חופש הפעולה של המדינה בהפעלת כוחותיה המזוינים בעת לחימה.

אך הכצעקתה? תפיסות בדבר רגישותה הרבה של החברה הדמוקרטית לנפגעים הינן ללא ספק נפוצות, אולם האם תפיסות אלה אכן משקפות מציאות חברתית אמיתית רחבה או שהן, למעשה, בעיקרן, בבחינת עיוות תפיסה של מקבלי ההחלטות? כמו כן, כיצד משפיעה תפיסה זו על התמודדותם של מקבלי ההחלטות עם איומים אסטרטגיים, הן בעת שלום והן במהלך מלחמה?

בחינת שאלות המחקר נעשתה באמצעות שלושה מקרי מבחן: הגישה הבריטית להתמודדות עם האיום מצד גרמניה הנאצית (1933-1945), הגישה הישראלית להתמודדות עם איום הטרור הפלסטיני (-2005) (1993), והגישה האמריקנית להתמודדות עם האיום העיראקי (1990-2011). מקרי מבחן אלה נבחרו הן בשל הדמיון בצורת המשטר הנהוגה בהם - דמוקרטיות ליברליות, והן בשל העובדה ששלוש המדינות שנבחנו היו מעורבות יותר בעימותים צבאיים מאשר האחרות.

למרות השונות הרבה במקרי המבחן, נמצא דפוס זהה בכל שלושת המקרים. אמנם, ניכרה רגישות חברתית לנפגעים במידה מסוימת, אולם מקבלי ההחלטות הן בדרג המדיני והן בדרג הצבאי העריכו יתר על המידה את חוסר נכונותה של החברה להקרבה. יתרה מכך, כאשר הציבור היה משוכנע בצדקת המלחמה ובנחיצותה, גברה נכונותו להקרבה. לפיכך, בניגוד לטענה הרווחת בספרות, רגישות חברתית לנפגעים אינה מהווה אילוץ אובייקטיבי ועקבי, כפי שמקבלי ההחלטות בחברות דמוקרטיות תופסים זאת.

עוד נמצא כי הערכת היתר של מקבלי ההחלטות ביחס לרגישות החברה לנפגעים השפיעה לרעה על תוצאות המדיניות. מדיניות המעורבות הדיפלומטית, שנגזרה במידה רבה מהחשש מנפגעים, רק עיכבה מלחמה במקום למנוע אותה. באופן אירוני, עלות העיכוב הביאה לכך שהמחיר האנושי של המלחמה היה בסופו של דבר גבוה ממה שהיה יכול להיות אילו ננקטה פעולה צבאית מוקדם יותר.

נושא ההרצאה:

Subverting the Strategic Corporal: The Contemporary Heroic Imagination within the Israel Defense Forces

מציג:

ד"ר נחמיה שטרן, אוני' אריאל Nastern26@gmail.com

תקציר:

How does the Israel Defense Forces cultivate the image of a 'hero' within its combat ranks? By analyzing a series of educational videos on 'combat heritage' posted to the official YouTube channel of the army's Education and Youth Corp, this paper will demonstrate how the IDF's current heroic imagination is grounded in a subversion of the 'Strategic Corporal' paradigm. Here, junior ranking soldiers are seen as increasing the chaos inherent in asymmetrical conflicts. By contrast this article will argue, that a focus on the learned elements of professionalism and training create the conditions wherein every man (or woman) can become a 'hero'.

In this context, heroism is perceived as being 'banal', because any soldier (it is believed) has the capacity to learn and perfect his trade. Far from limiting the 'strategic corporal's' presence on the contemporary battlefield, the implication here is that the military can cultivate within the common combatant, the professional, educational, and technical "tools" to act correctly and proportionally on the battlefield. In this way, training, professionalism, and comradeship can transform any strategically placed corporal from a potential criminal liability into an heroic asset.

נושא ההרצאה:

Leadership, not sacrifice: the Norwegian war decoration regime

מציגה:

Prof. Torunn Haaland, Norwegian Defense University College and the University of Oslo, Norway, thaaaland@mil.no

14:30-16:00 מושבים מקבילים

מושב 7:

חיילים בודדים וחיילים זרים בצה"ל. כיתה 821

יו"ר המושב: מר ליאור יוחנני, דוקטורנט, אוניברסיטת רטגרס

נושא ההרצאה:

חוויית השירות הצבאי של ילדים מהגרי עבודה בצה"ל: מחקר השוואתי

מציגים:

פרופ' עוזי בן שלום, אוניברסיטת אריאל, uzibs@ariel.ac.il; uzibs123@gmail.com
ד"ר דבי בביס, אוניברסיטת אריאל, debyba@ariel.ac.il
ד"ר קורין ברגר, אוניברסיטת אריאל, berger.psychology@gmail.com
פרופ' גליה צבר, אוניברסיטת תל אביב
ד"ר אנבל ליפשיץ-פרידלנדר, אוניברסיטת תל אביב.

תקציר:

The current research addresses the adaptation of children of migrant workers (SCMW) who serve in Israeli compulsory military service, using qualitative and quantitative technics. The first study included in-depth interviews with 20 soldiers to understand their narrative of being in the military. The second study collected questionnaires from 154 soldiers and compared them with 547 soldiers who immigrated to Israel from the former USSR (SIFU) two decades ago. Having no role-model for military service in their families, the soldiers' narratives present a "native" Israeli view of the military and a high motivation to complete the service. They are highly adapted to the military system, although they seem to be restricted to certain roles and seldom hold officer or academic positions. The article speculates that the high adaptability of this group of migrants could be attributed to their unique life experiences and maturity, personal gain from the military, and self-selection for enlistment.

נושא ההרצאה:

מדוע חיילים בודדים מחו"ל מתגייסים לצה"ל?

מציג:

מר ליאור יוחנני, דוקטורנט, אוניברסיטת רטגרס lyohanani@sociology.rutgers.edu

תקציר:

About 3,500 lone soldiers from more than 60 countries volunteer in the Israel Defense Force (IDF). About a third come from North America, and another third from the Former Soviet Union (FSU). Despite being lionized in the Israeli media for their Zionist motivations and willingness to sacrifice we have very little evidence to what brings Jews from abroad to volunteer in the IDF. While related topics, such as foreign fighters in Israel's early wars, or diaspora youth engagements with Israel – e.g., Taglit and Masa – have been studied, the enlistment of tens of thousands of lone soldiers from abroad in recent decades has been mostly neglected. My research offers a comparative analysis of the motivations and factors that lead individuals from different national and religious backgrounds to join the IDF. I investigate how national origin, gender, prior involvement in Jewish and Zionist organizations, and religious beliefs

shape decision-making and motivations to enlist in the IDF. I use a mix method approach combining an original survey of 1,165 lone soldiers and interviews with 110 lone soldiers and personnel of lone soldiers supporting programs. I focus on three main groups: American Jews, Israeli-Americans (1.5 and second-generation), and Jews from the FSU. Motivations were divided into five categories: ideological (e.g., protect Israel, Aliyah), integration (e.g., know the culture), instrumental (better opportunities), push factors (e.g., antisemitism, evading college), and egocentric (e.g., adventure, gaining independence). Preliminary results indicate that FSU Jews enlist mainly for better life opportunities in Israel, American Jews for ideological reasons and a search for belonging, and Israeli Americans as an alternative path to college and to prove their Israeli identity. The study advances scholarly understanding of Israel-diaspora(s) relations and offers a pioneer comparative analysis of how diasporas differ in their relations to Israel.

נושא ההרצאה:

נכי צה"ל בהשכלה הגבוהה בישראל: זהות מוגבלות ושימוש במקורות תמיכה.

מציגה:

ד"ר עינת בן דב, אוניברסיטת צ'פמן, קליפורניה ארה"ב. bendov@chapman.edu

תקציר:

אוכלוסיית נכי צה"ל בישראל היא קבוצה מובדלת, המקבלת בדרך כלל שירותי שיקום ותמיכה נפרדים ממשרד הביטחון. במקרים רבים אוכלוסייה זו נתפסת על ידי הציבור הרחב כאוכלוסייה הנמצאת בראש הפרמידה מבחינת הטבות וזכויות שיקום ורווחה בקרב אנשים עם מוגבלויות בישראל. מטרת המחקר זה הייתה להבין את התפיסה העצמית, הצרכים, והחוויותיהם של נכי צה"ל כסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל. נקודת המוצא של המחקר הייתה כי להשכלה גבוהה ישנן השלכות פיננסיות וחברתיות חשובות, כמו גם יתרונות לרווחתו העתידית של הפרט. מחקר זה השתמש במתודולוגיה של מחקר איכותני פנ ומנולוגי תוך שימוש בתיאוריות מלימודי המוגבלות ויוצאי על מנת לחקור ולהבין את חוויותיהם של נכי צה"ל באוניברסיטאות ובמכללות (Veteran Studies) צבא בארה"ב בישראל. מחקר זה החל בארה"ב והסתיים בישראל, כאשר תהליך איסוף הנתונים התבצע בשתי שיטות: בשלב הראשון של המחקר, נעשה שימוש בשאלון מקוון אשר סייע לי באיתור משתתפי המחקר, ובהמשך נערכו ראיונות חצי מובנים פנים אל פנים עם 13 סטודנטים נכי צה"ל, כאשר ניתוח איכותני של תמלולי הראיונות היווה את שיטת המחקר העיקרית במחקר זה. ניתוח פרשני של הנתונים אפשר לבחון את חוויות המשתתפים בהתייחס לזיהוי עצמי, זהות מוגבלות, חשיפת מוגבלות ושימוש במשאבי תמיכה שונים (פורמליים/בלתי פורמליים, בקמפוס/מחוץ לקמפוס) כפי שהוצגו על ידי הסטודנטים במהלך הראיונות. חשוב לציין כי במחקר זה, חלק מהמשתתפים דיווחו על יותר ממצב בריאותי אחד (יותר מלקות אחת) הקשור לפציעתם הצבאית במהלך שירותם או החמרה במצב הלקות. ביניהם היו גם כאלה שדיווחו על אירועים נוספים שהובילו לשינוי במצב הבריאותי ללא קשר לפגיעה המוכרת על ידי משרד הביטחון. בנוסף לכך, במהלך הראיונות מספר גדול של משתתפים (9/13) חשפו את העובדה שהם אובחנו עם לקות למידה או הפרעת קשב לפני או במהלך הלימודים האקדמיים. הסיפורים והמסרים שהמשתתפים

שיתפו היו מעצימים, הם העלו סוגיות הקשורות לפציעה/מחלה הקשורה לשירות הצבאי, זהות אישית, זהות חברתית, חשיפת מוגבלות, חיפוש תמיכה ושימוש במשאבי תמיכה ועוד. המשתתפים שיתפו את תפיסותיהם וחוויותיהם הקשורות לנגישות הפיזית, נגישות אקדמית, אסטרטגיות ניהול עצמי כמו גם תפיסות חברתיות פרקטיקות של שיקום ותמיכה. מצאי המחקר תורמים להבנת האתגרים והקשיים שחווים נכי צה"ל באקדמיה בישראל, בצורך להעלאת המודעות לנוכחותם, ולשימוש במשאבי תמיכה ושירותים קיימים הן בתוך האקדמיה ומחוצה לה.

מושב 8:

הסכסוך הישראלי - ערבי. כיתה 823

יו"ר המושב: פרופ' זאב דרורי, עמית מחקר בכיר. מכון I.C.T. אוניברסיטת רייכמן, הרצליה.

droriz@inter.net.il

נושא ההרצאה:

מדיניות ביטחון לאומי לישראל

מציגים:

פרופ' זאב דרורי, עמית מחקר בכיר. מכון I.C.T. אוניברסיטת רייכמן, הרצליה. droriz@inter.net.il
ד"ר עמיר בר-אור, מכון כנרת ע"ש דן שומרון, מכללת ספיר amirb1949@gmail.com

תקציר:

ממשלת ישראל לדורותיה מעולם לא ניסחה מסמך רשמי ומחייב של מדיניות ביטחון לאומי. המושג מדיניות בתחום הביטחון הלאומי לא קיים ותחליפו, בקרב הקהילה המקצועית העוסקת בסוגיות אלו, הוא תפיסת הביטחון הלאומי. גם מסמך זה אינו בנמצא ולא אושר מעולם באופן רשמי. מרכיביו הבלתי מחייבים הם חלק מתורה שבעל-פה של עקרונות מארגנים ומסדרים בתחום הביטחון שנוצקו והתגבשו מאז הקמת המדינה. בהעדר מדיניות ביטחון לאומי בלתי אפשרי לגזור מדיניות ביטחון שעל יישום חלקיה הארגוניים והמבצעים אמור להיות מופקד צה"ל.

העיסוק בביטחון לאומי אינו ממוקד רק בביטחון הפיזי של חברה נתונה וההגנה על קיומה בהתבסס על עוצמת צבאה, אם כי גם, בשורה של תחומים אזרחיים המבטיחים את חוסנה, קיומה, עוצמתה הכוללת ושרידותה. בחינה מתודולוגית של תחום הביטחון הלאומי בהקשרו הישראלי דומה שמאפשרת לעסוק בתחום מנקודת מבט שונה. מדיניות ביטחון לאומי או אסטרטגיה רבתי שמן הראוי שתנוסח לראשונה, אמורה לשמש מענה יעיל למכלול האתגרים הניצבים לפתחה של המדינה. מענה זה יתאפשר על בסיס הגדרת אינטרסים חיוניים והכישורים הנדרשים לשם שימורם וקידומם. מוצע לראות בכישורים נדרשים אלה את אבני יסוד של הביטחון הלאומי בישראל, כך שההתבססות עליהם, יחד עם אפיון האינטרסים חיוניים תאפשר יצירת תשתית נאותה לניסוח מדיניות ביטחון לאומי בישראל לראשונה בתולדותיה.

בכוונתנו להציג בכנס גישה זו המבוססת על אפיון וניתוח אבני יסוד עליהן ניתן למנות את:

אבן יסוד א': עליונות צבאית

אבן יסוד ב': הגנת העורף והכנתו ברמה הלאומית/מקומית

אבן יסוד ג': היערכות לניהול מצבי משבר לאומיים

אבן יסוד ד': חוסן לאומי-חברתי
אבן יסוד ה': מנהיגות וניהול סיכונים
אבן יסוד ו': טיפוח ההון האנושי
אבן יסוד ז': שימור עליונות טכנולוגית

נושא ההרצאה:

**הצעות מחד ומציאות מנגד: תכנית אלון, מסמך גלילי, הצעת הפדרציה של חוסיין והתנתקות ירדן
מהגדה המערבית כמשחק סכום אפס**

מציגה:

ד"ר אורית מילר, אוניברסיטת אריאל Oritm7@bezeqint.net

תקציר:

מיד לאחר מלחמת ששת הימים ביוני 1967, הוגשו לשלחן ממשלת ישראל מספר הצעות אופרטיביות לניהול וטיפול בשטחים החדשים שנוספו לישראל על יושביהן. הולם הניצחון הוחלף עד מהרה בצורך להתמודד עם כמיליון תושבים ערבים מקומיים ובעיקר עם שטחים נרחבים. הממשלה בראשות לוי אשכול קיבלה החלטה מידית להתחיל ביישוב השטח במטרה ליצור רצף טריטוריאלי ולספק עומק אסטרטגי ובטחון מקסימלי בתחומי גבולות המדינה החדשים. חיבור גב ההר, בקעת הירדן והגדה המערבית עם רצועת החוף הדקה שהייתה מנת חלקה של ישראל עד המלחמה, תורגם לעומק ביטחוני ואסטרטגי. המציאות בשטח הכתיבה דרישה להתמודדות מדינית מיידית. ארבע הצעות לטיפול בשטח החדש ובאכלוסיה הערבית המקומית שבשטחו הוגשו לשלחן הממשלה. שלוש מהן היו מטעם שרים בממשלה: אלון, גלילי ודיין. ההצעה הרביעית הגיעה מארמון המלך חסין שבירדן. שני עשורים לאחר התמודדות עם סוגיית הגדה המערבית על יושביה ומאבק להשבת שטחי הגדה המערבית לרשות ירדן, החליט המלך באוגוסט 1988 על התנתקות חד צדדית מהגדה המערבית של הירדן. בצעד מפתיע ויתר חסין על השליטה הירדנית על בגדה והותיר את ישראל להתמודד עם השטחים ומורכבותם הגיאופוליטית והביטחונית. מחקר זה בוחן מדוע הועלו לממשלה מספר כה רב של הצעות ומה היה טיבן. האם הצעות אלו התקבלו במלואן או שמא בחרה הממשלה להתעלם מהן או שאולי אף אמצה סעיפים מחלקן. האם הממשלה בחרה להתקדם עם מדיניות השטחים בגדה המערבית על ידי יישובם על ידי תושבים יהודים מידי מבלי לתת את הדעת להלך הרוח המתרגש על הממשלה מתוך חבריה. מהו חלקו של אש"ף כמוביל דעת בגדה המערבית והשפעתו על החלטת המלך חסין? המחקר בוחן את ארבעת ההצעות ומתאר את שעלה בגורלן תוך בחינה מדוקדקת את פרטיה של כל הצעה והשוואתה למשניה. המחקר נשען על מקורות מידע ראשוניים רבים המובאים מארכיונים ישראלים ואמריקאים וכמו כן נשען על עדותיהם של מגישי ההצעות מתוך ביוגרפיות אישיות שכתבו.

נושא ההרצאה:

**שמירה על כתר מקומי בעת שמירה על חומה לאומית: השפעת המנהיגות והתפקוד הנתפסים על
בחירה-מחדש: המקרה של ראשי הרשויות המקומיות בישראל במבצע שומר החומות 2021**

מציג:

ד"ר אמיר הורקין נשיא, חוקר עצמאי amir.horkin@gmail.com

תקציר:

העורך האזרחי מוגדר בספרות בתור כלל האוכלוסייה הלא לוחמת הנמצאת מאחורי קווי החזית ומרכזי הכלכלה והמשק, ובהם המפעלים למיניהם הממלאים תפקיד מרכזי במאמץ המלחמתי. מרבית העבודות שעסקו בעורך בזמן חירום ראו ברשויות המקומיות גורם מרכזי בעל אחריות וסמכות לניהול מצבי החירום, זאת בהתאם לקביעת המועצה לביטחון לאומי לפיה הרשות המקומית היא לבנת יסוד של ניהול החיים בעורך המשמשת כממשק עיקרי בין השלטון לאזרח בחירום וברגיעה. מודל מאקרו-פוליטי הבוחן את השפעת תפקודם של ראשי רשויות מכהנים על סיכויי בחירתם-מחדש, במצבי משבר, פותח ונבחן בסדרת מחקרים שהחלה ב-2006 בעקבות מלחמת לבנון השנייה. המודל נבדק בחמישה אירועי משבר, מצבי מלחמה בעורך-האזרחי בהם: מלחמת לבנון-השנייה, מבצע עמוד-ענן ומבצע צוק-איתן, אסון טבע (שריפות) ומגיפה עולמית. במחקר הנוכחי נבחן המודל בקונטקסט של מבצע שומר החומות 2021, אירוע משברי שהתרחש בחפיפה קצרה עם משבר הקורונה 2020-2021.

איסוף הנתונים לבדיקת המודל נעשה במתכונת של מחקר אקולוגי דו-שלבי. בשלב הראשון, נאספו נתונים על התפקוד והמנהיגות הנתפסים של המכהן במבצע שומר החומות ועל כוונות בחירה-מחדש במכהן, באמצעות סקרי תושבים (בסה"כ כ-4,100 משיבים) שנערכו בסמוך לסיום המבצע, בקרב מדגמים מייצגים ב-34 רשויות מקומיות מרחבי הארץ שחוו ירי רקטות מעזה ו/או מהומות ונזקים בנפש וברכוש במהלך המבצע. בשלב הבא של המחקר (סוף 2023) ייבדקו שוב, לאחר כשנתיים, השפעות התפקוד והמנהיגות הנתפסים של המכהן על היקף התמיכה בו בבחירות המקומיות הצפויות להתקיים באוקטובר 2023. המחקר מציע תרומות ייחודיות בהיבטים הבאים: (א) מושגי - בהיבט זה מוצעת טיפולוגיה חדשה המבחינה בין סוגי משברים בהתבסס על שני משתנים: משך המשבר והיקף השפעתו על המרחב-הגיאוגרפי. (ב) תיאורטי - בהיבט זה פותח והורחב מודל השפעת תפקוד המכהן על בחירה-מחדש במצבי משבר. כך למשל, בהקשר הנדון, נבדקה לראשונה השפעת המנהיגות הנתפסת של המכהן על סיכויי בחירתו-מחדש. כמו כן הוצעו למודל הסברים חדשים בהם: מנהיגות-משרתת, המרחק הפסיכולוגי בין מנהיג למונהגים, עקרון ההכבדה ותיאורית המשאבים של יחסי חליפין חברתיים. (ג) מתודולוגי - בהיבט זה ממצאי המחקר זהים בשתי רמות ניתוח, רמת הרשות המקומית ורמת התושב, דבר העומד בניגוד למושג "הטעות האקולוגית" (Ecological-Fallacy).

ממצאי המחקר מלמדים בשלב זה כי: (א) התנהלות ראשי הרשויות המקומיות במהלך מבצע שומר החומות משקפת סגנון מנהיגות-משרתת. (ב) לתפקוד המכהן ולמנהיגות המכהן הנתפסים במהלך המבצע יש השפעה חיובית מובהקת על כוונת הבחירה-מחדש במכהן. (ג) הממצאים דלעיל התקבלו בשתי רמות ניתוח ברמת מיקרו (הפרט) וברמת מאקרו (הרשות המקומית). הממצאים בהקשר הנוכחי מאששים פעם נוספת את המודל. המחקר מדגים כי התפקוד הכללי של ראש הרשות המקומית במהלך המבצע קשור באופן הדוק לאיכות: (א) שיקום מהיר של תשתיות שנפגעו. (ב) הטיפול בתושבים שרכושם הפרטי נפגע וניזוק ולסיוע לתושבים שסבלו מפגיעות גוף ונפש. (ג) שיתוף הפעולה של הרשות עם גורמי הביטחון וההצלה (פקע"ר, המשטרה, לוחמי האש ומד"א). (ד) המיגון והמקלטים במרחב הציבורי. (ה) ההסברה בזמן אמת. (ו) האכיפה והשמירה על הסדר במרחב הציבורי. בנוסף המחקר מצביע על קשר הדוק בין מאפיינים של מנהיגות-משרתת לבין תפקוד המכהן ומדגיש במיוחד מאפיינים כמו מתן דוגמא-אישית חיובית, דבקות-במשימה, יוזמה ופרואקטיביות, סולידריות ואמפתיה.

המשברים שצוינו לעיל ובמיוחד שני האחרונים החופפים: משבר הקורונה 2020-2021 ומבצע שומר החומות 2021, מדגימים כי ראש הרשות המקומית הוא אחד משחקני המפתח המרכזיים, התורמים לתפקוד אפקטיבי

של העורף-האזרחי בעיקר בגלל: (א) היכרותו האישית הטובה עם הציבור המקומי וצרכיו. (ב) יכולת ההשפעה שלו על הציבור באמצעות הסברה ומתן פתרונות המותאמים לצרכים. (ג) תפקידו הפורמלי כשחקן ציר בנקודת הממשק בין השלטון המרכזי ושלוחותיו לבין הציבור.

התמודדות אפקטיבית עם משברים מהסוג הנ"ל, מותנית, בין השאר, בטיב התיאום ושיתוף הפעולה בין גופי הביטחון וההצלה לבין החברה האזרחית (התושבים, הרשות המקומית והמנהיג הנבחר העומד בראשה). בחירה-מחדש במכהן לאחר ניהול משבר משקפת את שביעות הרצון של הציבור מאיכות ניהול המשבר.

מושב 9:

סוציולוגיה צבאית מושב באנגלית. כיתה 825

יו"ר המושב: פרופ' איל בן ארי, מכללת כנרת eyal1953@gmail.com

נושא ההרצאה:

סוציולוגיה צבאית בישראל

מציג:

פרופ' איל בן ארי, מכללת כנרת eyal1953@gmail.com

תקציר:

The field of military sociology – and its allied disciplines of anthropology, social-psychology and parts of political science - in Israel is alive and well. Key scholars continue to publish and supervise students and substantial studies about the Israeli Defence Forces (IDF) continue to be published. This review will argue the field is marked a continued expansion of topics for research, the emergence of a “third” generation of scholars, embeddedness of Israeli scholars in the global academic system, expanded theoretical pluralization and an emerging consensus about critical sociological perspectives being of higher academic status than others.

In my chapter I chart out the main developments only during the past decade and a half. My analysis is based on being a rather active participant in the community, previous reviews and many discussions with fellow scholars. Accordingly, consider three provisos related to its limits. First, my emphasis is on recent, ongoing work and not on historical developments. Second, the citations I offer are not sustained overviews by exemplifications of trends and topics. And third, the issues that military sociology deals with in Israel are closely related both to the changed forms of armed conflict and the military occupation that the IDF is involved in and to the substantial transformations that Israeli society has been undergoing since the late 1980s.

The Impact of COVID-19 on International Deployed Troops: Human Dimensions of Operations Survey

מציגות:

Dr. Kathy Michaud, Department of National Defence, Canada

Dr. Irina Goldenberg, Department of National Defence, Canada

IRINA.GOLDENBERG@forces.gc.ca

Mr. Matthew G. Huebner, Department of National Defence, Canada

Ms. Laura Seidel, Department of National Defence, Canada

תקציר:

Given the additional and unique stressors that deployed military members are likely to experience in the context of the pandemic, the present research examined the impact of the COVID-19 pandemic on the deployment experience of internationally deployed Canadian Armed Forces (CAF) members, including mental health, family concerns, deployment stressors, and overall experiences. In particular, the Human Dimensions of Operations Survey (HDO), which has been used since 1996 to assist Commanding Officers (COs) in operational settings with the assessment key aspects related to well-being and deployment-related performance (e.g., team cohesion, trust in leadership, morale), was adapted to examine COVID-19 related challenges and concerns during international deployment. The survey was administered to personnel on two land operations and one sea operation between 29 March and 3 August 2021.

Results: With respect to COVID-19 specific concerns, self-isolation, effects on family care plans back home, fear of catching COVID-19 and over a loved one catching, and practicing physical distancing in the deployment context were rated as the most highly stressful challenges. In terms of logistic support, the cancellation of Home Leave Travel Assistance (HLTA), Rest and Recuperation (R&R), and lack of privacy, were the most frequently reported concerns. In regard to working and living conditions, perceived double standards, freedom of movement restrictions, limited access to leisure activities, increased work responsibilities, and deployment extension were the most commonly cited stressors. In regard to family concerns, worry over one's spouse back in Canada during the pandemic was the most prominent stressor, including the spouse's well-being, job security, and ability to handle childcare demands stemming from school closures and more limited support due to social isolation directives. Health of a medically vulnerable loved one and children's well-being in light of school closures were also important family-related concerns. Approximately fifth of respondents (17-23%) reported that stress related to the pandemic affected their ability to do their job.

נושא ההרצאה:

"A Community of place and function" – A comparison of social identity and shared experiences in the development of cohesion across military formations

מציג:

Dr. Stefan Schilling, Oxford Brookes University sschilling@brookes.ac.uk

נושא ההרצאה:

"כושר צבאי" ו"תחושת מסוגלות" במערך המילואים: על כשירות ומדידת כשירות

מציגים:

תא"ל ארי סינגר, קצין מילואים ראשי לשעבר arimsinger@gmail.com
ד"ר רוני טיארג'אור, ממד"ה – צה"ל orroni6@gmail.com

תקציר:

נושא "הכשירות" של מסגרת צבאית ושל פרט לביצוע משימתה, הינו נושא ליבה בניהול ארגון לוחם. ל"כשירות" יש ממדים רבים, חלקם פיזיים (כוח אדם, ציוד ואמצעים), חלקם התנסותיים (אימון, מיומנויות, ניסיון וכו'), וחלקם תודעתיים-פסיכולוגיים-רוחניים (כמו: לכידות, אמון ביכולת, אמון במסגרת, אמונה). על כן, להבנתנו, עיסוק בפסיכולוגיה צבאית חייב לכלול בתוכו הבנה מעמיקה של מונח הכשירות, רכיביו השונים ותורמתם לאפקטיביות המבצעית.

למרות העיסוק הנרחב בנושא, דומה כי בדיון היומיומי לא תמיד ברור למה מתכוונים כאשר אומרים "כשירות"; מה היא כוללת, כיצד מודדים אותה, ומה נדרש כדי להגדיר יחידה צבאית, מפקד או חייל כ"כשירים". כמו כן לא ברורים ההבדלים, אם יש כאלה, בין "כשירות" לבין מונחים דומים אחרים כמו "מוכנות לחימה". נושא הכשירות חשוב במיוחד בנוגע למערך המילואים, נושא אשר לאחר מלחמת לבנון השנייה קיבל משנה תוקף ובא לידי ביטוי במסגרת ממצאי ועדת וינוגרד ובחקיקת חוק המילואים.

אנו מציעים להמיר את המונח "כשירות" במונח המדויק יותר "כושר צבאי", אשר מתאר את ארבעת המרכיבים שמשפיעים על היכולת לבצע משימה צבאית: מבנה הכוח, שבו כלולים המשאבים ותורות הלחימה; המוכנות הכוללת, הכוללת את היכולות והמיומנויות של הכוחות; המודרניזציה, העוסקת בטכנולוגיה ובמוכנות להתעדכנות שדה הקרב; וקיום הכוח, הקשור ביכולות תוספתיות, חלקן חיצוניות למסגרת, המסייעות לה לצורכי ביצוע המשימה. הוצע גם להוסיף להגדרה זו רכיב חמישי – "תחושת המסוגלות", רכיב אשר מתאר את מכלול התהליכים הפסיכולוגיים שבעזרתם האדם נעשה מודע למשימתו, מאמין בנחיצותה, בחשיבותה ובצורך להתגייס אליה, מאמין ביכולת לבצע אותה, וסומך על סביבת הפעולה המאפשרת את ביצוע המשימה. המאמר עומד על מורכבות מדידתו של הכושר הצבאי, על רמות המדידה של הכושר הצבאי ועל האופן שבו ניתן למדוד את רכיביו, ומתאר את רכיב "תחושת המסוגלות" של משרתי המילואים במהלך עשרים השנה האחרונות, מתוך הבנה שהוא גם מדד העומד בפני עצמו וגם מדד משלים לבחינת הרכיבים האחרים. כך תחושתם של משרתי המילואים כלפי רכיבים שונים של הכושר הצבאי, הן ברמת הפרט והן ברמת היחידה – אינה אחידה, והיא גם תנודתית ומושפעת לא רק ממצב "אובייקטיבי" אלא גם מאירועי לחימה, חקיקה ופעולות הצבא, כמו גם מנושאים נקודתיים. לאור כל אלה, קשה להעריך עד כמה ההערכות מבטאות "מציאות" ומהוות הערכה למה שעתיד להתרחש ביחס למוכנות לביצוע המשימה בעת קריאה.

מושב 10:

יחסי צבא – חברה במבט היסטורי כיתה 827

יו"ר המושב: פרופ' הלל נוסק, מכללת כנרת hnossek@kinneret.ac.il

נושא ההרצאה:

צבא וחברה בעת מבחן – עבריינות חיילים מטעמים כלכליים במלחמת העצמאות

מציגה:

ד"ר ענת שטרן, האוני' הפתוחה anatstern1@gmail.com

תקציר:

במלחמת העצמאות גויסו בני הישוב לכוחות הלוחמים באמצעות צווים שפירסם מרכז המפקד לשירות העם. תחילה גויסו בני ובנות הישוב בגיל 17-25 והחל מחודש מאי גויסו גם מבוגרים עד גיל 35 ובעלי משפחות. על אף ציפיותיהם של המגויסים, בשל הנטל הכלכלי הכבד שהשיתה המלחמה התגלעו בעיות רבות בתשלום להמוני המתנדבים והם לא קיבלו משכורת עבור שירותם. בקיץ 1948 שטף גל עריקה את צה"ל, ונוהלו משפטים רבים בבתי הדין הצבאיים כנגד עריקים שנתפסו. עיון בהליכים משפטיים שנוהלו נגדם מעלה כי נסיבות כלכליות ולוגיסטיות היו אלו שהובילו לחלק גדול ממקרי העריקה. צה"ל ניסה להתמודד עם הבעיות הכלכליות של החיילים באמצעות שירות התשלומים שהוקם באגף הכספים, ומחלקת תשלומים ושירות הסעד שהוקמו במסגרת אגף כוח האדם. בשל בעיות בהתארגנות ומחסור בתקציבים נאלץ צה"ל להיעזר בארגונים אזרחיים כדוגמת הוועד למען המגויס והוועד למען החייל שהוחלפו באוגוסט 1948 במחלקה מיוחדת לענייני משפחת החייל שהוקמה במשרד הביטחון. פיצול הטיפול בחיילים ובמשפחותיהם בין אכ"א ומחלקת תשלומים של צה"ל לבין הגורמים המטפלים במשרד הביטחון גרמה לחיכוכים ולטעויות שהובילו לתסיסה והתמרמרות בקרב החיילים ואף לפניה של הרמטכ"ל דורי לשר הביטחון שהצביע בפניו על ההשלכות של הטיפול הלקוי שהוביל גם לתופעת העריקה.

ההרצאה תעסוק בקשר בין צבא וחברה כפי שעולה מההליכים המשפטיים שנוהלו כנגד אותם עריקים וכן במשפטיהם של חיילים שבזזו רכוש נטוש בשל מצוקה כלכלית. ההרצאה תציג את המנגנונים הצבאיים והאזרחיים שהוקמו באופן רשמי ובלתי רשמי על מנת לנסות ולפתור את הבעיות הכלכליות עימם התמודדו החיילים במהלך שירותם ואת יחסם של המפקדים לתופעה. מתוך אלו יוצג האופן בו עוצב החוזה בין צה"ל לחברה הישראלית בו נטל צה"ל על עצמו את האחריות לגורלם של החיילים במובן הרחב ביותר והקשר בין צבא, חברה ומשפט, בימיה הראשונים של ישראל הריבונית.

נושא ההרצאה:

דומיננטיות צבאית או אזרחית: יחסי צבא-חברה בשנות החמישים

מציג:

ד"ר יורם פריד, היסטוריון עצמאי yoramfried1969@gmail.com

תקציר:

אחת הגישות המרכזיות בחקר יחסי צבא-חברה בישראל מדברת על דומיננטיות צבאית ברורה. שתי שאלות מרכזיות עומדות בבסיסה של הרצאה זו: מדוע דרש צה"ל דומיננטיות, בעיקר מבחינת התכנון, על הגופים

האזרחיים והאם הוא הצליח בכך.

עם תום מלחמת העצמאות מצא עצמו צה"ל במצב בעייתי. תקציבו וסדר הכוחות שלו קוצצו משמעותית והיה ברור ש'סבב לחימה' נוסף עם מדינות ערב הוא רק שאלה של זמן. כמי שראה את עצמו כאחראי על ביטחון המדינה הבינו בצה"ל שעליהם להכווין את התכנון האזרחי במדינה כדי להתאימו לדרישות הביטחון – אותן הוא הגדיר וקבע וכדי שהמדינה כולה תהיה מוכנה לשעת מלחמה. מדובר היה במגוון רחב מאוד של תחומים אזרחיים בהם דרש צה"ל דומיננטיות – התיישבות, תעשייה, תשתיות, חינוך, מדיניות חוץ ועוד.

בצה"ל מנו מספר גורמים המשפיעים על עוצמתה הלאומית של המדינה. ביניהם ניתן לציין את התעשייה, חקלאות, תשתיות מים חשמל ודלק, מלאי מזון, כוח אדם, חינוך, רציפות המשטר. המשותף לכל הגורמים הללו הוא שאת כולם ניתן לתכנן מראש על פי יעדים מוגדרים. תכנון זה מטרתו להפוך את הפוטנציאל הלאומי לכוח לוחם בזמן המתאים ביותר, בעוצמה הגדולה ביותר, בסוג הכוח המאוזן והמתאים לדרישות הביטחון ולאורך כל שלבי המלחמה.

דרישת צה"ל לדומיננטיות לא נבעה מרצון לכוח או השפעה ומעמד של אנשי הצבא אלא מחשש אמיתי ו'אובייקטיבי' שמלחמה נוספת מתקרבת ושמדינת ישראל לא מוכנה לכך.

מנגד, לגופי התכנון האזרחיים היה 'סדר יום' תכנוני אחר מזה של צה"ל. כזה המתבסס על שיקולים כלכליים ומשקיים ולא דווקא ביטחוניים. בהעדר חקיקה שתעגן את מעמדו הדומיננטי מול הגופים האזרחיים ובהעדר גיבוי פוליטי גילה צה"ל שיש קושי רב בכפיית דרישותיו על הגופים האזרחיים. גופים אלו לא חשו אי-נחת או חשש מפני פגיעה בביטחון המדינה בסירובן לדרישות הצבא כאשר אלו לא עלו בקנה אחד עם הצרכים הכלכליים והעסקיים שלהם ולא היססו לדחות, ולעיתים אף לאלץ את צה"ל לסגת מדרישותיו. כך שבהחלט ניתן לומר שבשנים אלו הייתה דומיננטיות אזרחית.

נושא ההרצאה:

"דברים שרואים מכאן": על המחלוקות בין פיקוד מרכז וחטיבה 16 בסוגיות הנוגעות לאכלוסה של ירושלים הישראלית ושכון תושביה, 1948-1967

מציג:

ד"ר אלדד ברין, מכון שכטר ללימודי יהדות eldadbrin@gmail.com

תקציר:

שיקומה ופיתוחה של ירושלים הישראלית מתום מלחמת העצמאות ועד מלחמת ששת הימים, בתנאים של חוסר ניסיון, מאבקים פוליטיים, קליטת עלייה נרחבת ותנאים בטחוניים וגאופוליטיים מאתגרים, לוו בשלל מחלוקות בין הגופים השונים שעסקו במלאכה, ביניהם הממשלה, הסוכנות היהודית וההסתדרות הכללית. המחלוקות שנתגלעו בתוך צה"ל נגעו ליוזמות והחלטות שנעו בין הרמה האסטרטגית (כן או לא לתמוך באכלוסה הנרחב של העיר לנוכח מיקומה ותנאיה) לזו המיקרו-טקטית (כן או לא לקדם את בנייתו של בניין בודד). המשותף לרוב המחלוקות (כפי שנתגלו במהלך מחקר כולל על אכלוסה של העיר ושכון תושביה בשנים ההן) קשור במקום-ישיבתם של הדרגים השונים שאמונים היו על הממדים הצבאיים והביטחוניים של המהלך הכולל. כך, קציני החטיבה המחוזית (היא חטיבה 160, לימים חטיבה 16) ישבו בירושלים גופא והיו ערים מקרוב - במובן הכי מילולי של המילה - לסכנות שנשקפו לעיר ולתושביה מתוקף מצבה הגאופוליטי

הייחודי. לעומתם, הקצינים במפקדת פיקוד מרכז והמטה הכללי, שישבו ברמלה ובתל-אביב, בהתאמה והיו מחויבים לראייה אסטרטגית כוללת, היו, לכאורה, פחות רגישים לאותן סכנות ולא מיהרו להיענות לדרישות ולהמלצות של קציני החטיבה. היו אלו מחלוקות שנבעו מן המתח שבין הראייה הביטחונית והמדינית, שנוטה "לראות את התמונה הגדולה", לבין ראייתם את הדברים על-ידי אנשי הצבא ששירתו בעיר בפועל. שורה של דוגמאות למחלוקות המדוברות בין הדרגים השונים יש בה כדי לאשש את הקלישאה לפיה, "Where you stand depends on where you sit" וכן יש בה כדי להדגים את החיכוכים שנוצרים בין מדיניות תיאורטית/אסטרטגית לבין החלטות פרטיות/טקטיות.

נושא ההרצאה:

עוצמת היתר של המודיעין הצבאי: מקרה בוחן – המודיעין בפרוץ האינתיפאדה השנייה

מציג:

ד"ר אבנר ברנע, המרכז לחקר הביטחון הלאומי, אוניברסיטת חיפה avnerpro@netvision.net.il

תקציר:

מסיבות היסטוריות ומבניות למודיעין הצבאי בישראל (אמ"ן) יש עוצמה ייחודית בהיותו אמן לא רק על הערכת המודיעין הצבאי על אויבי ישראל אלא גם על הערכת המודיעין הלאומית.

כתוצאה ממצב זה, ארגוני מודיעין אחרים, שב"כ והמוסד, נדחקים לאחור באפשרויות ההשפעה של הערכותיהם על מקבלי ההחלטות. במיוחד בולט הדבר כאשר אין תמימות דעים בינם לבין אמ"ן.

נושא התיאום בתוך קהיליית המודיעין בישראל תלוי במידה רבה בהבנות בין הארגונים ואין מנגנון ארגוני להסדרת הנושא. במקרה הבוחן של המודיעין בפרוץ האינתיפאדה השנייה (ספטמבר 2000) בשטחי יהודה, שומרון ועזה, היו פערים גדולים בין הערכות אמ"ן ושב"כ שהשפיעו על מקבלי ההחלטות במקרה זה ראש הממשלה ושר הביטחון אהוד ברק והרמטכ"ל שאול מופז.

במחקר זה אני בוחן את ההערכות השונות שהיו באמ"ן ובשב"כ ערב ובפרוץ האינתיפאדה השנייה, כולל הפערים וקובע כי הערכת אמ"ן לפיה ערפאת תכנן מראש את פרוץ האינתיפאדה הייתה מוטעית ככל הנראה כדי לרצות את הדרג המדיני והייתה זאת ככל הנראה התפרצות ספונטנית כתגובה לעלייתו הפרובוקטיבית של מנהיג האופוזיציה שרון להר הבית. בהמשך ולאור התגובה הקשה של צה"ל, רכבה הרשות הפלסטינית על גבה של ההתפרצות ואף הובילה אותה.

היו לפערים אלה בהערכות המודיעין משמעויות מרחיקות לכת על התנהלות צה"ל והמערכת הביטחון מול הרשות הפלסטינית מיד עם פרוץ המהומות ואולי אף נמנעה האפשרות למנוע את פרוץ האינתיפאדה בימיה הראשונים.

למרות חומרת האירוע, הנושא לא נחקר במערכת הביטחון ולא הופקו ממנו לקחים.

מושב 11:

ניהול כוח אדם בצה"ל כיתה 829

יו"ר המושב: מר מידד אביר, דוקטורנט, אונ' בר-אילן, ממד"ה meidadr@gmail.com

נושא ההרצאה:

"שומרי הסף הארגוניים" - המרה של הון צבאי לשוק התעסוקה

מציג:

מר מידד אביר, דוקטורנט, אונ' בר-אילן, ממד"ה meidadr@gmail.com

תקציר:

מחקר זה הינו מחקר גישוש שמטרתו הינה בחינה של יכולת ההמרה של השירות הצבאי בחלקיו השונים לשוק העבודה האזרחי. המחקר בוחן את ההשערה התיאורטית כי השינויים בשוק העבודה משנים את הדרך בה החוזה החברתי בין המשרתים לחברה הישראלית מתבטא בהמרה של השירות לשוק העבודה. לשם בדיקה ההשערה נערכו ראיונות עם גורמי גיוס אזרחיים בתוך חברות פרטיות וציבוריות כמו גם עם גורמי גיוס עצמאיים המספקים שירותים לחברות אחרות. הנחת המוצה הינה כי גורמים אלו מהווים שער כניסה לשוק העבודה וכי לתפיסות הפורמאליות והבלתי פורמאליות ישנו משקל משמעותי בקבלה לשוק העבודה. ממצאי המחקר האלו הבדלים משמעותיים בין התפיסות של המגייסות כלפי חיילי חובה משוחררים לבין תפיסותיהם כלפי משרתי קבע משוחררים. כמו כן נמצאו הבדלים בהתייחסות כלפי תפקידי מטה תפקידי שטח ותפקידים טכנולוגיים. לבסוף התגלה כי לצד ההון התעסוקתי הנתפס ישנו משקל משמעותי להון סמבולי ותרבותי כמו גם לתפיסות כלפי מיומנויות רכות המתפתחות בזמן השירות הצבאי.

נושא ההרצאה:

מודל חווית משרת בצה"ל

מציגה:

גב' אביטל טרוסקנוב, ממד"ה avital.tru@gmail.com

תקציר:

מחקר "חווית המשרת" נועד לבחון את תפיסות ועמדות משרתי הקבע ביחס לחווית השירות שלהם ב'כאן ועכשיו'. המחקר מביא לידי ביטוי את יחסי הגומלין בין הצבא לחברה בהקשרי שוק התעסוקה ואת האופן שבו תהליכים חברתיים ותעסוקתיים משפיעים על ניהול כוח האדם בשירות הקבע. מתוך סקירת ספרות ולמידה מניסיונם של ארגונים, נראה כי האחרונים החלו לשים דגש על חווית העובדים היומיומית. זאת על רקע הצורך של ארגונים להתחרות על עובדים איכותיים וההבנה כי המפתח להצלחתם טמונה בחוויה של העובדים.

המחקר אודות חווית המשרת בוחן את הקשר בין עמדות ותפיסות משרתי הקבע כלפי חווית השירות שלהם בהיבטים שונים לבין עמדותיהם כלפי אטרקטיביות שירות הקבע. לשם בדיקת ההשערה נערך מחקר כמותני, המבוסס על סקר עמדות שהופץ לכלל משרתי הקבע. על בסיס ניתוח גורמים, נמצאו שישה מרכיבים כקשורים לאטרקטיביות השירות ונוצר מודל המציג את המרכיבים השונים והשאלות הכלולות בתוך כל אחד מהם. המחקר בוחן את הדמיון והשוני בין מודל "חווית משרתי הקבע" לבין מודל "חווית עובד" המצוי בספרות

המחקרית. יתרה מזאת, בבחינה של חווית השירות נראה כי תמונת המצב ברחבי הארגון הצבאי מספקת תמונה מעניינת המכילה בסיס משותף נרחב לצד הבדלים בין אזורים ארגוניים שונים, מערכים ודרגות. במהלך ההצגה, יוצג מודל חווית משרתי הקבע שגובש בממד"ה ויתקיים דיון אודות נקודות ההשקה בין אופן ניהול כוח האדם בצבא לשוק האזרחי.

נושא ההרצאה:

הטכנולוגים בצה"ל, ממה מורכבת הצלחה?

מציג:

ד"ר אושרי בר גיל, ממד"ה, צה"ל ואוני' בר-אילן Oshri.bar-gil@mail.huji.ac.il

תקציר:

פרס ה"האות הטכנולוגי" מוענק על ידי הרמטכ"ל למספר מצומצם של טכנולוגים מצטיינים ופורצי דרך על הישגיים ותרומתם לקידום היכולת המבצעית של צה"ל. מקבלי הפרס נבחרים בקפידה רבה על ידי ועדה הכוללת מספר קצינים בכירים בתחום הטכנולוגי, זאת במטרה לבחור את אותם יחדי הסגולה – "האלפיון העליון של הטכנולוגים בצה"ל". שאלת המחקר הייתה מה מאפיין את האנשים הללו? מהן המוטיבציות שלהם, איך המפקדים שלהם תרמו להצלחתם? מה בתפיסתם אפשר להם להצליח והתגבר על המכשולים בפרויקטים אותם ביצעו? כיצד ניתן לאפשר להם להגיע רחוק יותר ומה לתפיסתם צהל צריך לעשות כדי לעודד אנשים בעלי אפיון דומה.

המחקר מבוסס על ראיונות עומק עם עשרת זוכי האות הטכנולוגי בשנת 2020. הראיונות נערכו בשיטה של חקר מוקיר המתמקד ברגעי מפתח של הקריירה האישית שלהם ובפרויקט עליו קיבלו את האות. בנוסף רואיין מפקד בכיר אשר השתתף בוועדה מהקמתה על מנת לספק מידע נוסף ולשפוך אור על האופן שבו המערכת המוסדית, רואה את הטכנולוגים המצטיינים שלה. כלל הראיונות הוקלטו, תומללו, קודדו ונותחו תוך שימוש בתוכנה ייעודית למחקר איכותני (CAQDAS).

ממצאי המחקר מאפשרים להבין טוב יותר את אוכלוסיית ה"אלפיון העליון" של הטכנולוגים בצה"ל אשר מפתח במו ידיו את היכולות הטכנולוגיות של צה"ל ומוביל אותן לאפקטיביות מבצעית. ממצאים אלו מאפשרים תובנות חדשות על זיהוי מוטיבציות מובילות בתחום זה, אפיון מצוינים ומצטיינים בעולם זה, בניית מסלולי התפתחות, השתלמויות והכשרות. בנוסף המחקר מאפשר לאפיין את המאפיינים והחסמים להתפתחות טכנולוגית בצה"ל מנקודת מבטו של הטכנולוג ובכך לתרום ליצירת סביבה ארגונית פורייה יותר עבורם.

נושא ההרצאה:

פריפריות במדים: מן השוליים לצבא ובחזרה

מציג:

ד"ר אסף מלחי, המכון הישראלי לדמוקרטיה Malchi.asaf@gmail.com

תקציר:

השירות בצבא הוא חוויה מכוננת ומרכזית בחייהם של צעירים רבים בציבור הישראלי, ולא מעטים מתכוננים אליה מראש. בין השאר הם מפתחים שלל ציפיות ותקוות ממגוון התפקידים המוצעים בצה"ל, שלהערכתם

יביאו להם עם השתלבותם באזרחות תועלות ורווחים מסוגים שונים. הדברים נכונים על אחת כמה וכמה כאשר מדובר במי שנמצאים בשולי החברה הישראלית. אצלם עולות שאלות ותהיות על השירות הצבאי, כמו מדוע בכלל להתגייס לצבא או מה אוכל להרוויח מהשירות באופן כללי ומאילו תפקידים במיוחד. מבט רחב יותר, ואישי פחות, מעלה שאלות כגון כיצד תהליכים ומעגלים חברתיים משפיעים על התפתחות המוטיבציות והציפיות מהשירות הצבאי בקבוצות שוליים למיניהן, מה בין תפיסות שונות של אזרחות והיחס למדינה לבין הציפיות מהשירות הצבאי והאפשרות להפיק ממנו את המרב בחיים הבוגרים ומה צעירים אחרי השירות מרגישים שהם "הרוויחו" מתקופה מכוננת זו בחייהם.

ההרצאה תספק מענה לשאלות אלו תתמקד בשתי אוכלוסיות שוליים ייחודיות בישראל – צעירים יוצאי אתיופיה וגברים חרדים. תרומתו של השירות הצבאי לניידות החברתית והכלכלית של המשתייכים לשתי הקהילות הללו, ובפרט לזו של יוצאי אתיופיה נבדקה במחקר באמצעות סדרת מפגשים וראיונות אישיים עם צעירים מקבוצות אלו, לפני ואחרי השירות הצבאי, שניאותו להתמודד בכנות עם שאלות מאתגרות על מקומו ועל ייעודו הלאומי, האזרחי, החברתי והכלכלי של צה"ל במאה העשרים ואחת.

הצגת המקרים בהקשר תיאורטי רחב יריעה שעניינו תפיסות שונות של אזרחות אתנו־רפובליקנית, המעלות על נס את ערכי ההקרבה למען המדינה והחברה, לצד עמדות ונטיות ליברליות ונאו־ליברליות, חומרניות והישגיות, וקשירתן לתיאוריות של הון חברתי היא התרומה החדשנית והייחודית של מחקר זה גם לספרות המקצועית בנושא יחסי צבא-חברה בישראל, ובכלל. הדיון המוצע יציף אל פני השטח סוגיות חברתיות ולאומיות מורכבות ומְזַמְן חשיבה מעמיקה וחדשנית בשאלה המהותית על תפקידו ומקומו העתידי של צה"ל בממלכתיות הישראלית עבור הפריפריות החברתיות ועבור החברה הישראלית כולה.

מושב 12:

האזרח, הרשות האזרחית והעורך האזרחי הלאומי: האם הם "שומרי החומות"? כיתה 813

יו"ר המושב: ד"ר אבי ביצור, המכללה האקדמית בית ברל avibitzur@gmail.com

נושא ההרצאה:

מדוע אין צורך במערכות הגנה אזרחית במדינות העימות הערביות מה עצר את ישראל מביצוע

"הפצצה אסטרטגית" בעזה בנובמבר 2018 או במאי 2021 במבצע "שומר חומות"

מציג:

ד"ר אבי ביצור, המכללה האקדמית בית ברל avibitzur@gmail.com

תקציר:

בשנת 1945, בסיומה של מלחמת העולם השנייה, זכה העולם לחוות סיטואציה, שמאז לא חזרה על עצמה, בה הופעל כוח, ללא מגבלות, באופן טוטלי למען השגת מטרות אסטרטגיות וזה התרחש, כמובן, ביפן, במהלך הטלת שתי פצצות האטום האמריקניות, על הירושימה ונגסקי.

מאז אותו אירוע מכונן, "זכינו" לחוות מלחמות רבות מאוד, שכן נחצו גבולות ומגבלות, נפגעו אמנות חברתיות ובינלאומיות רבות מספור והכוח הצבאי של הצדדים הלוחמים הופעל ביתר שאת, בצדק או שלא בצדק וזאת על פי רצון ומתן צידוק הצדדים הלוחמים, בהתאמה לצרכיהם, באותה שעה. בתוך משוואת הדמים הנוראה הזו, בולט הסכסוך הישראלי-ערבי-פלשתינאי בצורה משמעותית.

אחד הנושאים המהותיים והבולטים בסכסוך הוא הפגיעה הבלתי פוסקת באזרחים. אל מול ישראל ניצבת סוללה אדירה של רקטות, טילים, אמצעי פח"ע שיכולים להגיע אל כל נקודה בעורף האזרחי הישראלי ואל מול איום זה ישראל נערכת במתווה של הגנה אזרחית פסיבית כמקלטים ואקטיבית כמערכת "כיפת ברזל". כל בר דעת היה מצפה שאל מול איום דומה, על בסיס עוצמתה של ישראל, נאתר מערכות הגנה אזרחית בלבנון של החיזבאללה או ברצועת עזה שבשליטת ארגון החמאס אך לא כך פני הדברים והשאלה המהותית היא מדוע זה כך, כלומר, מה הסיבות שמצד אחד נמצא העורף האזרחי הישראלי באיום מתמיד ומנגד העורף האזרחי בכל מדינות העימות הערביות אינו ערוך למכה מצד ישראל?

באירועים רבים מאוד כך הם פני הדברים וזאת לאורך שנים ובאותה גישה כמו לדוגמא, בימי כתיבת מאמר זה במאי 2021, במבצע "שומר החומות". במאמר זה בחרתי להתמקד באירוע אחד, כדוגמא לבחינת השאלה, אל מול פני הסכסוך ש"זכה", אז בדיוק כמו היום, בחודש נובמבר, 2018, לתחייה מחודשת, אחרי "שקט מדומה" ששרר לאורך כמה חודשים, בגבולה הדרומי של ישראל. חובה עלי להסביר, מתודולוגית, שניתן היה לבצע ניתוח על בסיס אין ספור הזדמנויות ואירועים את הנושא, כמו ובעיקר על רקע מבצע "שומר חומות", אך אין בעצם חשיבות לאיזה אירוע ננתח משום שישיראל המצטיירת כגוף ענק ורב יכולת אל מול רצועת עזה, שבה שולט ארגון הטרור, החמאס, הקטן איננה מבצעת הפצצות אסטרטגיות ופועלת כמנתח כירורגי מומחה ועדין כדי להימנע ממשמעות הפצצות כאלו ומתוצאותיהן-לכן בחרתי כדוגמא אירוע קצר יחסית אך בעל אותן תוצאות, השלכות, משמעויות כמו גדולים ממנו. אירועים אלו, אותם אתאר במאמר, הובילו לתקיפת עורפה האזרחי של ישראל בכארבע מאות רקטות וטילים, שנורו ברובם על אזורים אזרחיים, במטרה ברורה לפגוע באזרחים ישראליים. האירועים הסתיימו באותה פתאומיות בה החלו, בהבלגה ישראלית, הסדרת הפסקת אש בעזרת מצריים ובעיקר, במה שבולט מאוד לעין והוא אי הפעלת חלק מהעוצמה הישראלית להחזרת מכה קשה מאוד (יש האומרים "עד מחיקת עזה") לארגון הטרור ושליחיו, שבעצם לקחו את אנשי דרומה של ישראל כבני ערובה, באירועים אלו. מטרת העל של המאמר היא לבחון מדוע ישראל אינה משתמשת במלוא עוצמתה מול אויביה?

נושא ההרצאה:

אתיקה משפט וחוק בינלאומי בנושא תקיפת עורף אזרחי.

מציג:

עו"ד ציבולסקי גדעון, המכללה האקדמית בית ברל gidcib@gmail.com

תקציר:

מלחמה ומוסר, האין מדובר במושגים הסותרים אחד את השני? צירוף המילים אתיקה ולחימה, האין זו סתירה מושגית? מלחמה צודקת, מלחמה מוסרית, מלחמה אתית - המתחולל בשדה הקרב באופן מעשי, האין הוא עומד בסתירה מוחלטת למשמעות המילים צדק מוסר או אתיקה? מלחמה מטבעה היא אכזרית, הרסנית, וקטלנית ומטבע הדברים לאחר כל מלחמה קרב או מערכה, ולעיתים תוך כדי הלחימה, עולות וצפות שאלות של מוסר אתיקה ומשפט.

המושג "פשע מלחמה" הוא מושג יחסי הנובע מהמשפט ולא מהמוסר או האתיקה, לא בהכרח משמעותו שהמעשה היה אכזרי באופן יוצא דופן, די שתוך רשלנות או אדישות לחיי אדם פגעת בבלתי מעורבים/ באזרחים זקנים נשים וטף, על מנת שתיחשד כמבצע פשע מלחמה.

אדם יכול שיהיה בעל רמה מוסרית גבוהה מאד אך בעת מלחמה מוסריותו תיאלץ לעבור טרנספורמציה, ושחיקה מסוימים על מנת שיוכל לתפקד באופן מיטבי בשדה הקרב.

אם נסכים שיש סתירה פנימית בין המושגים הרי צריך גם להסכים ששמירה על מוסר ואתיקה בעת מלחמה לא תהפוך את המלחמה ליפה או נאה יותר ללבבית או נעימה, אך אולי למצער פחות טראומטית. גם ברעום התותחים השיפוט המוסרי לא נאלם וההשתדלות להיות מוסרי ואתי גם בעת מלחמה ייתכן שיאפשרו למלחמה להתנהל כרע במיעוטו.

בכל מלחמה או עימות מזויין יהיו נפגעים הרוגים ופצועים גם מבין האזרחים הבלתי מעורבים, זוהי המשמעות הבלתי נמנעת ולעיתים בלתי נסלחת של האלימות הכרוכה בעימות מזויין.

המשפט ההומניטרי הבינלאומי, המוכר גם כ"דיני מלחמה", הוא מכלול הכללים המגינים, בעתות מלחמה, על אדם שאינו משתתף במעשי האיבה. הוא מגביל את שיטות הלחימה ואמצעיה. תכליתו העיקרית היא להקטין סבל אנושי ואף למונעו. דינים אלה התגבשו משך שנים רבות של סכסוכים מזויינים, במיוחד אחרי מלחמת העולם הראשונה והשנייה, ונועדו להפוך את המלחמה לנסבלת יותר לכל הצדדים המעורבים באופן ישיר או עקיף, אך לא צריך לשנות באשליה שהציות לכללים הללו יהפוך את מעשה המלחמה למשהו מלבב.

מההתבוננות במציאות הנוכחית צפות ועולות שאלות והרהורים, האם דיני המלחמה שנוצרו באמצע המאה הקודמת מתאימים לסוג הלחימה ואמצעי הלחימה של המאה ה-21? האם תקיפות חוקיות תוצאותיהן עלולות להיות בלתי חוקיות על פי פרשנות פוליטית של אותם דיני מלחמה?? ועוד שאלות כגון אלה שנעסוק בהן.

נושא ההרצאה:

"אָרץ רַעְשָׁה גַם־שָׁמַיִם נָטְפוּ" - על סגולותיהם של המרחבים המוגנים

מציג:

ד"ר בני ברוש, אוניברסיטת אריאל, מנהל אגף הבניין במכון התקנים הישראלי bkbr@bezeqint.net

תקציר:

המרחבים המוגנים של לוחמי החמ"ס הם אנושיים. שכבה עבה של אוכלוסייה אזרחית עוטפת אותם מכל עבריהם. "פריצתה" תהדהד את "אכזריות" מדינת ישראל בכל העולם המערבי וזאת כאחד מכלי המשחק העיקריים במערכה מולה. המרחבים המוגנים בישראל בנויים לעומת זאת ממעטפת בטון מזויין ופלדה. הם מגנים על החוסים בהם ממגוון גדול של השפעות כלי נשק, מפצצות מרגמה קטנות וטקטיות ועד אפילו לראשי קרב גרעיניים. הם אומנם לא בונקרים תת-קרקעיים המבטיחים שרידות גם לאחר חורבן פני ארץ אבל הם הרבה יותר מכך.

התכן ההנדסי של המרחבים המוגנים הינו פרי מלאכת מחשבת המבוססת על תרחיש האיום הסביר, תוצריו הפיסיקאליים, אפשרויות ההתמודדות עימם וצמצומם, נתוני המרחב הגיאוגרפי והעירוני, פיסולוגיה אנושית ותורת ההסתברות. התוצאה המעשית כפי שהיא מפורטת בתקנות ההתגוננות האזרחית, הינה ביטוי נעלה לחיים המורכבים בישראל ולקו העובר בין שיגרת יומנו למתיחות ביטחונית הנכפית עלינו מעת לעת, בין ההיערכות הנדרשת לרעידות אדמה ובין עלות חיינו בישראל. כל מילימטר בשכבת החוסן הלאומי, המשפחתי והאישי שמקנים המרחבים המוגנים לצד פתרונות המיגון האחרים, חשובים לא פחות ממספר הסנטימטרים של עובי קירותיהם. חוסן זה שהינו תכלית

ויעד גם בפני עצמו מקל את דאגת הלוחמים ליקיריהם בעורף ומאפשר מרחב החלטות ואורך רוח לקברניטי הביטחון הלאומי בעתות חירום.

רמת אחזקתם ונגישותם של המרחבים המוגנים לצד מערכות התראה ואזעקה משוכללות בבנייני המגורים, במוסדות הלימוד, במרכזי הרפואה ובכל מעגל החיים מאפשר את רציפות התפקוד של המדינה, של רשויותיה ומתקניה ושל הפרט. פתרונות המיגון בבנייני המגורים שהינם משפחתיים - קולקטיביים על פי רוב, ייחודיים כמעט בכל העולם והופכים את השימוש בהם לנוח, זמין ואפילו נעים ברמה שאין לה אח ורע בהיסטוריה העולמית רווית המלחמות ועל פני תבל.

הגידול המואץ של אוכלוסיית ישראל לצד מיזמי ההתחדשות העירונית והתוכניות הלאומיות לקדמן יהפכו את המרחבים המוגנים התקניים שהחלו להיבנות רק באמצע שנות התשעים לפתרון המיגון הרווח בישראל בעתיד הנראה לעין. והם עדיין כמעט שלא התחילו לממש את ייעודם...

נושא ההרצאה:

בין קורונה לשומר החומות הדומה והשונה בהתנהלות "לבנת היסוד" במצבי החירום השונים

מציג:

מר דרור שליו, דוקטורנט, אוני' אריאל. drorshalev65@gmail.com

תקציר:

המשפט "הרשות המקומית, הינה לבנת היסוד לטיפול במצבי חירום בעורף", נכתב לראשונה בשנת 2008 במסמך שיצא מפיקוד העורף. מאז ועד היום בכל אירוע חירום בעורף מוזכר משפט זה כמטבע לשון. במהלך שנת 2020 התפרץ נגיף הקורונה לחיינו בתחילה סין ולאחר בכל העולם (במרץ 2020 הכריז ארגון הבריאות העולמי (WHO)) על התפרצותו כמגפה עולמית) והחל מ-27 בפברואר בישראל. בתחילה לבנת היסוד (הרשות המקומית) ניסתה לסייע, אולם ככל שעבר הזמן, החל שיח המבקש לתת לרשות המקומית את הסמכות, לטפל בקורונה. השיח העלה פערים ושאלות בנושאי תפקידה, אחריותה, סמכויותיה ויכולותיה של הרשות המקומית בטיפול בהורדת התחלואה. שאלות אלו נוגעות להגדרת הרשות המקומית כ"לבנת יסוד" לטיפול במצבי חירום שונים בעורף.

ב-10 במאי 2021 פרץ סבב עימות נוסף בין ישראל לארגון החמאס בעזה. הסבב שנמשך 11 יום ובו נהרגו 13 אזרחים וחייל אחד נקרא בשם "שומר החומות". במהלך סבב זה נורו 4360 רקטות ופצצות מרגמה למרכזי אוכלוסין עד לקו נתניה. לראשונה הוכרז מצב מיוחד בעורף עד למרחק של 80 ק"מ מרצועת עזה. במבצע זה בא לבנת היסוד לידי ביטוי בעיקר בטיפול באוכלוסייה המקומית, יחד עם זאת המבצע הציף פערים קיימים ביכולות הרשות המקומית לדאוג לאוכלוסיות שלהם.

המחקר שיוצג, עוסק ביחסי השלטון המקומי והשלטון המרכזי בישראל במצבי חירום. המחקר מגדיר את המושג "לבנת היסוד" ובודק באיזו מידה "לבנת היסוד", באה לידי ביטוי במצבי החירום ימי הקורונה (מרץ 2020 עד מרץ 2021) לעומת ימי במבצע "שומר החומות". הצגת המחקר תעשה בדרך של הצגת מקרי בוחן 5 רשויות מסדר גודל בינוני (אשקלון, אשדוד, ראשון לציון, חולון, בת ים). אוכלוסיות ערים אלו הם אוכלוסיות מגוונות ומייצגות, המחקר שיוצג יציג את הפערים הקיימים ברשות המקומית בהיותה "לבנת יסוד" בכל אחד ממצבי החירום (בריאות לעומת מלחמת) ומה נדרש כדי שאכן הרשות המקומית תהיה "לבנת יסוד".

מושב 13:

40 שנה למלחמת לבנון הראשונה תרגום סימולטני אולם 822
יו"ר המושב: ד"ר יגאל קיפניס, חוקר עצמאי yigalkipnis@gmail.com

נושא ההרצאה:

1982, הילכו שניים יחדיו?! קבלת החלטות בדרך למלחמה ובמהלכה

מציג:

ד"ר יגאל קיפניס, חוקר עצמאי yigalkipnis@gmail.com

תקציר:

ב-6 ביוני 1982 נכנסו כוחות צה"ל ללבנון לכאורה למבצע מוגבל. בפועל, לאחר היערכות ארוכה ומדוקדקת, ישראל פתחה במלחמה נרחבת; מלחמה שגבתה חיים רבים וערערה את אמון הציבור במקבלי ההחלטות. 40 שנה לאחר מכן נחשפים הפרטים המלאים על האירועים ועל האנשים שהובילו למלחמת לבנון. בעזרת מסמכים שמתפרסמים בספר זה לראשונה, פורס ההיסטוריון יגאל קיפניס את נסיבות המלחמה, את ההכנות והדיונים לקראתה ובמהלכה, את המהלכים המפותלים מול הממשל בווישינגטון ומול הנוצרים בלבנון, ומעל הכול - את התיאום העקבי בין ראש הממשלה מנחם בגין לשר הביטחון אריאל שרון. בגין לא נגרר אחר כוונותיו מרחיקות הלכת של שרון. מטרות המלחמה נגזרו מתפיסת עולמו, והוא תמך בעורמה, בתחכום ובהחלטיות בין עקרונותיו ובין מחויבויותיו כמנהיג המוביל אומה למלחמה ולמאבק מדיני על צדקתה. עם זאת, בגין גם היה נתון לשינויים נפשיים קיצוניים, כפי שמגלים דיווחים מפורטים של משרד החוץ האמריקאי. 1982 - לבנון, הדרך למלחמה מאשר את קביעתו של הנביא עמוס: "היילכו שניים יחדיו בלתי אם נועדו". הספר מאיר באור חדש את המלחמה שנועדה, אולי, לרפא טראומה, אך הפכה ברבות הימים והשנים לטראומה בפני עצמה.

נושא ההרצאה:

יחסי הגומלין בין מקבלי החלטות והצבא.

מציג:

אלוף (מיל.) מר אורי שגיא, ראש אמ"ן לשעבר sagieu@netvision.net.il

נושא ההרצאה:

על התקשורת ומלחמת לבנון הראשונה.

מציג:

מר איתי לנדסברג-נבו, עיתונאי inevoinevo@gmail.com

תקציר:

9 שנים אחרי מלחמת יוה"כ יצאה ישראל למלחמה נוספת. הפעם בלבנון. שום צבא לא תקף את ישראל מגבול לבנון. שום איום קיומי לא התרכז על גבול הצפון. אכן היו פיגועי טרור. של פלשתינים. אבל השאלה מדוע ארגונים פלשתינים תוקפים מגבול לבנון לא נשאלה. וכשצהל כבר הגיע לביירות ולכביש ביירות דמשק, איש לא שאל מה אנחנו עושים שם. הדילמות החלו מאוחר מאוד. התקשורת הישראלית ליוותה את הקונצנזוס

ופחדה לערער עליו. אולי עד הטבח בסברא ושתילא. אולי עד שאנשי מילואים החלו לספור מתים מול הבית של רה"מ.

אבל אי אפשר לדבר על התקשורת במלחמת לבנון הראשונה, בלי לבחון את תפקידה במלחמת יוה"כ, אחריה ולאורך כל השהות בלבנון. כי מלחמה היא אירוע שיא מבחינה ציבורית, לאומית, צבאית אבל גם התפקוד של התקשורת מגיע למבחן במלחמה וגם במערכות התקשורת נחשפות כל החולשות במלחמה. השאלה היא אם יש דבר כזה "תקשורת"? ומהו תפקידה במדינה דמוקרטית? ומהו תפקידה כאשר רוחות מלחמה מנשבות במסדרונות השלטון ומה תפקידה כאשר המלחמה פורצת? איך זה שרק אחרי שנים של תחקירים וסרטים התקשורת מתחילה להבין את האירועים שהייתה צריכה לזהות בזמן אמת?!

16:30-18:00 מושבים מקבילים

מושב 14:

בין טכנולוגיה צבאית, חדשנות צבאית למוסר כיתה 821

יו"ר המושב: ד"ר יורם עברון, אוניברסיטת חיפה yevron@research.haifa.ac.il

נושא ההרצאה:

אוטומטי ואוטונומי אבל מונחה ומבוקר - מה ניתן ללמוד מקודים אתיים לשימוש אחראי בבינה מלאכותית על מערכת היחסים שבין צבא-תעשייה-אקדמיה וחברה

מציגים:

ד"ר אושרי בר גיל, ממד"ה, צה"ל ואוני' בר-אילן Oshri.bar-gil@mail.huji.ac.il

יזהר יצחקי, פרקליטות ראשית צה"ל,

גיל אוחיון, פרקליטות ראשית צה"ל

תקציר:

השימוש בבינה מלאכותית לצרכים צבאיים מצוי במחלקות רבות. חלקן נובעות מאופי הטכנולוגיה עצמה, חלקן מפוטנציאל ההרס הגדול הטמון בשילוב זה (Scharre, 2018). על אף שקיימת הסכמה רחבה על כך שצריך לקיים ניהול סיכונים ורגולציה על שימוש זה, שוררת הסכמה נמוכה יותר מהם הנושאים המרכזיים הכרוכים ברגולציה זו (AI HLEG, 2019; Coeckelbergh, 2020). אחד הכלים המרכזיים לקיום רגולציה שכזו הינו קודים אתיים אשר מהווים נקודת מפגש הצהרתית בין התפיסה המוסרית והנורמות התרבותיות הנהוגות, לציפיות הארגוניות והתרבותיות השונות ולאפשרויות מימושם בפועל (Boddington, 2017).

בשנים האחרונות פורסמו מעל 200 קודים אתיים העוסקים באופן שבו נדרש לפתח בינה מלאכותית אחראית במגוון הקשרים על ידי גופי אקדמיה, מחקר, צבא ותעשייה מרכזיים בעולם (Hagendorff, 2020). במחקר זה בוצעה בחינה של 12 קודים אתיים מרכזיים הנוגעים בשימוש במערכות בינה מלאכותית בהקשרים צבאיים או שמשקלים להקשרים אלו, על ידי ארגונים צבאות ומדינות, אשר נבחרו על ידי צוות של מומחים רב תחומיים בתחום ונכתבו על ידי מדינות (3), צבאות או משרדי הגנה (4), גופי מחקר ואקדמיה (3) ותעשייה (1). הבחינה בוצעה על ידי סקירת ספרות כמותנית המתבססת על ניתוח טקסט במטרה לזהות את העקרונות המרכזיים המופיעים בכל אחד מהמסמכים. לאחר זיהוי שכיחות ערכי המפתח במסמכים אלו בוצעה ובעקבותיה הערכה

השוואתית של מונחים שונים וחשיבותם במקרה לזהות את הדומה והשונה בין מסמכי עקרונות אלו. על מנת להביא בחשבון את הנורמות הנהוגות בישראל בתחום השתמשנו לשם השוואה בדוחות שנכתבו בישראל בתחום.

ממצאי המחקר מראים את העקרונות וההבדלים בין מסמכי העקרונות השונים. ממצאים אלו מאירים את האופן שבו נתפסים באופן שונה מונחי ייסוד בדיני הלחימה הבין לאומי, בתפיסת מגנוני קבלת ההחלטות הארגונית (collective distributed cognition) וביחסי אדם-טכנולוגיה-ארגון (Landers & Marin, 2021; Plant & Stanton, 2017). מונחים כמו כוונה (intention), אוטונומיה, סוכנות ועצמאות מקבלים משמעות אחרת מהספרות הקיימת כיום. בעוד את הספרות ודיני הלחימה יקח זמן רב להתאים, הטכנולוגיות הרלוונטיות כבר מתדפקות על הדלתות. על כן המלצות המחקר מתמקדות באופן שבו נדרש לפתח, לנהל, להשתמש ולהטמיע מערכות משולבות בינה מלאכותית בהקשרים צבאיים בטווח הזמן המיידי.

נושא ההרצאה:

שיקולים חברתיים, תרבותיים ואתיים בעיצוב האסדרה בתחום הפעלת כלים אוטונומיים

מציג:

מר יעקב שנרב, דוקטורנט, אוני' אריאל gizbar613@gmail.com

תקציר:

הטכנולוגיה הביאה אותנו לסף מכריע במערכת היחסים בין הצדדים בעת מלחמה. במלחמות עתידיות, מכונות אוטונומיות עשויות לבצע החלטות עצמאיות של חיים ומוות. צבאות ברחבי העולם החלו לפרוס רובוטים בים, על הקרקע ובאוויר. רובוטים אלה הולכים והופכים לאוטונומיים וחלקם אף חמושים. ההיקף הגדל של ההחלטות הנדרשות ואיכותן המוסרי, רק מעצימים את הצורך באסדרה אתית – לאומית ובין לאומית. התקדמות טכנולוגית זו היא חלק ממגמה טכנולוגית רחבה יותר של השימוש בבינה מלאכותית (AI), אשר עתידה להפוך כלי מלחמה קיימים לאוטונומיים לחלוטין היכולים להפוך את הקרב לאנושי יותר, באמצעות אסדרה הכוללת שיקולים חברתיים, תרבותיים ואתיים, בדומה למנגנון אשר יאפשר למכוניות בנהיגה עצמית להימנע מפגיעה בהולכי רגל, לדוגמה.

ההתפתחות המואצת בעשור האחרון, של המחקר והפיתוח בתחום הרכבים החכמים בכלל והאוטונומיים בפרט, והשינויים הצפויים במרחב הציבורי, גורמים לפער גדל והולך בין האסדרה הקיימת לזו הנדרשת, בעיקר בהיבט של דילמות אתיות הצפויות להיווצר עם כניסתם של הרכבים האוטונומיים לפעולה באופן אינטנסיבי. בדומה לכלי נשק התקפיים, אחד מהמאפיינים הייחודיים של הרכבים האוטונומיים הוא בכך שתכנונם דורש הכרעות בסוגיות אתיות וחברתיות כבר בשלב התכנון הראשוני, ולהנחות את השוק בהתאם. הכרעות אלו מהוות אבן-דרך בכדי לאפשר מימוש יכולות המוצגות על ידי החברות המפתחות – בשטח. העדרה של אסדרה, מובילה לעיכובים ביכולת ההתפתחות של הטכנולוגיות אשר עשויות להוביל להפחתת נזקי תאונות הדרכים ולהעצמת איכות החיים, בהיבט הבטיחותי והבטחוני.

המחקר מתמקד בשיקולים החברתיים, התרבותיים והאתיים, הנדרשים לעיצוב האסדרה בתחום הפעלת כלים אוטונומיים ועריכת השוואה בין האסדרה הקיימת בצבא לבין האסדרה בשוק האזרחי. שיטות המחקר איכותניות וכמותיות המשלימות זו את זו, וחשיבותו ביצירת תשתית לאסדרה, אשר תאפשר התפתחות והטמעת הטכנולוגיה אשר מוגבלת כיום, ותוביל לחיסכון בנפגעים לא מעורבים בשדה הקרב ובאזרחות.

נושא ההרצאה:

'מירוף החידוש': שינוי פרדיגמה במערכת המחקר והפיתוח הביטחוני.

מציג:

תא"ל גיא פאגלין, משרד הביטחון paglin72@gmail.com

תקציר:

בעשורים האחרונים לקח המגזר העסקי את ההובלה בתחום טכנולוגיות חדשות. מערכות הפיתוח הביטחוניות עדיין לא השכילו למצות את התופעה הזו בשל שורת חסמים פנימיים. מערכת הביטחון נדרשת לפתח אסטרטגיה שתחתור למיצוי ההזדמנויות הטכנולוגיות הנוכחיות באמצעות שיטת עבודה חדשה שמכירה בפוטנציאל הטכנולוגי שבחוץ וממצה אותו. על אף שמוצרי המדף זמינים לכולם, גם לאויבינו, המיומנות הטכנולוגית הישראלית תאפשר להעצים את היתרון היחסי של ישראל באמצעות פיתוח מערכות לחימה משולבות סנסורים מקושרים רבים עם פלטפורמות לחימה ליצירת "מערכת של מערכות" של אמצעי לחימה.

נושא ההרצאה:

המהפכה התעשייתית הרביעית ושילוב המגזר האזרחי בבניין הכוח: פרספקטיבה בינלאומית השוואתית.

מציג:

ד"ר יורם עברון, אוניברסיטת חיפה yevron@research.haifa.ac.il

תקציר:

המהפכה התעשייתית הרביעית מציבה ממסדים צבאיים בכל העולם בפני צורך גובר לשלב את המגזר האזרחי בתהליכי הצטיידות צבאית ובניין כוח. בעוד האתגרים הכרוכים במהלך כזה משותפים למדינות שונות, אופני ההתמודדות שלהן שונים ומגוונים, וכך גם מידת הצלחתן בשילוב עבודת המגזרים. השוואת המהלכים הננקטים בתחום זה בישראל לאלו הננקטים בארה"ב, סין והודו מראים שבניגוד לצפוי מבנה המשק וסוג המשטר הרווח במדינה אינם מסבירים לכשעצמם את הישגי המדינות בתחום זה. על מנת לספק הסבר שלם יש לשקלל גם את התרבות האסטרטגית הנהוגה בהן.

מושב 15:

יחסי צבא - חברה במבט השוואתי גלובלי כיתה 823

יו"ר המושב: ד"ר יואב קפשוק, המכללה האקדמית כנרת kapshuk@gmail.com

נושא ההרצאה:

דילמות מתודולוגיות בחקר סכסוכים אלימים והניסיונות ליישבם

מציג:

ד"ר יואב קפשוק, המכללה האקדמית כנרת kapshuk@gmail.com

תקציר:

ההבדלים בין מאגרי נתונים של סכסוכים והניסיונות ליישבם נובעים מהקושי להגדיר מהו תהליך שלום ואיך ומתי מסתיים סכסוך אלים. אחד הקשיים נעוץ בכך שמאגרי מידע של הסכמי שלום לא מציעים דרך עקבית לשיוך של הסכמים לתהליכי השלום בסכסוכים בין ובתוך מדינות. מחקר עדכני (kapshuk, 2021) הציע ארבע אפשרויות מתודולוגיות לשיוך הסכמי שלום לתהליכי שלום: 1. כל ההסכמים השייכים לאותו סכסוך יהיו מקושרים לאותו תהליך שלום; 2. כל ההסכמים השייכים לאותו סכסוך ואשר נחתמו על ידי אותם צדדים יהיו מקושרים לאותו תהליך שלום; 3. כאשר הסכם סופי-מקיף נחתם, המשמעות היא סיום מוצלח של תהליך שלום, כך שהסכמים נוספים בין אותם צדדים ישויכו לתהליך שלום חדש; 4. אם הסכם שלום מאזכר הסכם שלום קודם, שני ההסכמים ישויכו לאותו תהליך שלום. במחקר הנוכחי אבחן את ארבע ההחלטות המתודולוגיות המוצעות תוך הסתמכות על מאגר הסכמי השלום של (PA-X (Bell et al., 2021). היות ושיוך הסכמי השלום לפי כל אחת מארבע האפשרויות המתודולוגיות יביא לממצאים אחרים בנוגע להתחלה וסיום של סכסוכים אלימים, הדיון יוקדש להשלכות שיש להחלטות מתודולוגיות שונות על חקר תחום פתרון הסכסוכים. כמו כן, יודגשו השיקולים שיש לקחת בחשבון בעת שימוש במאגרי מידע שונים במחקרים עתידיים.

נושא ההרצאה:

לחשוף או לא לחשוף? השוני בתגובתה של ישראל לתקיפת הכורים בעיראק ובסוריה

מציגה:

גב' יעל רם, האוניברסיטה העברית בירושלים Yael.ram@mail.huji.ac.il

תקציר:

ב- 9 ליוני 1981, ראש ממשלת ישראל דאז, מנחם בגין, הכריז בנאום רשמי כי ישראל השמידה את תוכנית הגרעין של עיראק, יומיים בלבד לאחר התקיפה. ב- 2007, 26 שנים לאחר מכן, טענות מצד גורמים בינלאומיים לפיהן ישראל תקפה מתקני גרעין בסוריה נתקלו בהכחשות נמרצות על ידי בכירי ממשל ישראליים שלקחו אחריות על התקיפה רק ב- 2018 עם הסרת הצנזורה על ה מבצע. השוני בתגובה הפוליטית של ישראל ביחס לשתי התקיפות החשאיות – שחולקות ביניהן קווי דמיון רבים – מעורר תמיהה. מחד, לקיחת אחריות פומבית ומיידית, ומאידך, הכחשה כמעט מוחלטת ועמימות ארוכת שנים. שוני זה משקף שאלה תאורטיות רחבה יותר – מה מעצב החלטה של מדינה לחשוף או להכחיש מבצע חשאי? באמצעות עריכת ראיונות עומק עם בכירים במגזר הביטחוני והממשלתי הישראלי וניתוח מסמכים ארכיוניים שחלקם התפרסמו רק לאחרונה, מחקר השוואתי זה שואף לענות על ה"פאזל" התאורטי ולהסביר את השוני בתגובתה של ישראל. ממצאים ראשוניים מעלים כי שוני זה קשור במאמצי הרתעה, בשיקולי מוניטין במערכת הבינלאומית ובצרכים הפוליטיים של המנהיג.

המחקר ממוקם בספרות המתפתחת על חשאיות ביחסים הבינלאומיים ולו שתי תרומות תאורטיות מרכזיות. ראשית, בשנים האחרונות ישנו עיסוק גובר בבחינת השיקולים של מנהיגים וממשלות אם לפעול באופן גלוי או חשאי; החל משיקולים אישיים, דרך שיקולים הקשורים בנורמות ובמשפט הבינלאומי ועד לשיקולים מערכתיים העוסקים במניעת הסלמה וניהול סכסוכים. יחד עם זאת, הבחירה לחשוף מבצע חשאי – ששונה במהותה מהבחירה לפעול בגלוי מלכתחילה – כמעט שלא נחקרה. לכן, המחקר הנוכחי עשוי להעשיר את הספרות

הקיימת דרך התייחסות לסוגיות של חשיפה והכחשה שלא נבחנו עד כה, וכן לבחון את ישימותן של השערות קיימות להסבר תופעה זו. שנית, לאור פרסום מסמכים ארכיוניים מתקופת המלחמה הקרה בשנים האחרונות, מרבית המחקרים בתחום מתמקדים בשנים אלו ובשיקולים של מדינות מערביות, בדגש על ארה"ב. מחקר זה שואף להרחיב את התכולה האמפירית של המחקרים בתחום ולהציע השערות חדשות שעשויות להיות ייחודיות למקרה הישראלי.

נושא ההרצאה:

על הקשר בין מדיניות החוץ לבין הביטחון האונטולוגי של האזרחים

מציג:

מר אופק רימר, דוקטורנט, האוני' העברית בירושלים ofek.riemer@mail.huji.ac.il

תקציר:

האם מידת ההזדהות של האזרחים עם המדינה נפגעת כאשר זו חורגת ממדיניות החוץ המסורתית שלה? בשנים האחרונות תיאוריית הביטחון האונטולוגי Ontological Security קנתה אחיזה בחקר היחסים הבינלאומיים וסיפקה הסברים משכנעים להתנהגות בין מדינות ולאופי המערכת הבינלאומית. התיאוריה טוענת שמדינות לאום שואפות להעניק לאזרחיהן לא רק ביטחון פיזי, אלא גם ביטחון אונטולוגי, הבא לידי ביטוי במענה קוהרנטי לשאלות של זהות קולקטיבית. ביטחון מסוג זה מתקבל בין היתר באמצעות חזרה של המדינה על פעולות שגורות של מדיניות חוץ המטפחות וממסדות את הגדרת הקולקטיב. ואולם, הספרות חסרה עדויות אמפיריות לטענה התיאורטית לפיה תחושת ההזדהות של האזרחים עם המדינה קשורה במדיניות החוץ שלה, וכי שינויי מדיניות משליכים על הביטחון הזהותי שלהם. תוך נקיטת גישה ניסויית, מחקר זה מבקש לאשש את ההנחה שביסוד התיאוריה. הוא עושה זאת על ידי פיתוח מדד מקורי למדידת ביטחון אונטולוגי, אותו הוא מיישם בשאלון ניסויי. השאלון בוחן האם הישראלים חווים שינוי ברמת הביטחון האונטולוגי כתוצאה מחשיפה לחריגה של מדינת ישראל מדפוסים בסיסיים שאפיינו את דוקטרינת הביטחון המסורתית שלה: ממתקפות מנע עצמאיות וחשאיות; לפעולות דיפלומטיות גלויות, המבטאות תלות בקהילה הבינלאומית, כדרך להתמודדות עם איומים ביטחוניים דחופים. הממצאים האמפיריים תומכים בהנחת היסוד של תיאוריית הביטחון האונטולוגי ומדגימים ברמת הפרט כי אזרחים מזדהים עם דפוסי מדיניות החוץ של מדינתם, וביטחונם הזהותי נפגע כתוצאה משינוי בהם.

נושא ההרצאה:

תמורות בדעת הקהל היהודית בישראל בהשפעת אירועי לחימה בעצימות נמוכה, 2002-2019

מציג:

ד"ר רוני טיארג'אן, ממד"ה ואוניברסיטת שטרסבורג Orroni6@gmail.com

תקציר:

העבודה עוסקת בדפוסים ומגמות בדעת הקהל היהודית-ישראלית במהלך שבעה עימותים נמוכי עצימות (Low Intensity Conflicts, LICs) שבהם הייתה ישראל מעורבת בין השנים 2002-2014, וכן בתקופות שבין עימותים אלה. שאלת המחקר: כיצד משפיעה התרחשות LICs על דעת הקהל בקרב היהודים בישראל?

הנושא נבדק משלוש נקודות מבט: בתוך אירועי לחימה; בהשוואה בין קבוצות אוכלוסייה שונות; בהשפעת הצטברות אירועי הלחימה לטווח הבינוני-ארוך.

ההרצאה תעסוק בנושא השלישי, קרי השפעת הצטברות אירועי הלחימה לטווח הארוך.

שיטה: אוכלוסיית המחקר היא תושבי ישראל בישובים יהודיים או מעורבים; בסיס הנתונים של העבודה הוא מהגדולים שנאספו בישראל בהקשר זה, והוא מקיף 37,190 רשומות שנאספו במסגרת 67 סקרי דעת קהל שנערכו על ידי ממד"ה-צה"ל בעת התרחשות שבעה אירועי לחימה בעצימות נמוכה ובעתות שגרה שביניהם, במשך 18 שנים ואוחדו לקובץ נתונים אחד; הנתונים נותחו באמצעות השוואת נתונים אשר נאספו בעת LICs לעומת תקופות שגרה, ובהשוואה בין אירועי הלחימה השונים.

ממצאים מרכזיים: אובחנה מגמה איטית של שינוי התפיסות בדעת הקהל של יהודים בישראל כלפי אירועי לחימה מסוג זה, עם או בלי קשר למאפייניהם הייחודיים של אירועי לחימה ספציפיים. השינוי מתאפיין במגמה מתמשכת של ירידה ברמת החששות בהקשר למצב הביטחוני; קיטון בשיעור הפסימיים כלפי המצב הביטחוני העתידי; מגמת עלייה במצב הרוח; מגמת עלייה בתפיסת יכולת ההתמודדות עם המצב הביטחוני. לאלה מצטרפות מגמות של עלייה באמון ובהערכה כלפי צה"ל, במגוון ממדים שנבחנו.

כלומר, ככל שעוברות השנים ומצטברים אירועי לחימה בעצימות נמוכה בתכיפות גבוהה יחסית, הם נתפסים כמאיימים פחות מצד אחד וכנוחים יותר להתמודדות מהצד השני. יתכן שהדבר מצביע על תהליך של "השגרה" בנוכחות של אירועי לחימה בעצימות נמוכה, תפיסתם של האירועים כברי שליטה והטמעה של ההבנה שנזקם הוא קטן מהמצופה. מגמה זו מתרחשת בד בבד עם התחזקות עקרונית של אמון במערכת הצבאית, העשויה להצביע גם על חיזוק הלכידות החברתית ואו על חיזוק האמונה בצורך בפתרון הצבאי או במעורבות משמעותית של הצבא, למרות ההבנה המצטברת של מוגבלות יכולת הפעולה של הצבא במסגרת אירועים אלה.

מושב 16:

המדיה החדשה ותפיסת הביטחון בישראל כיתה 825

יו"ר המושב: ד"ר בת כצמן, המכללה האקדמית כנרת katzman2@gmail.com

katzman2@mx.kinneret.ac.il

נושא ההרצאה:

קבוצות פייסבוק קהילתיות מקומיות בימי הקורונה ותפקידן בבניית חוסן אישי וקהילתי בקרב ערביי ישראל.

מציגה:

ד"ר בת כצמן, המכללה האקדמית כנרת katzman2@gmail.com, katzman2@mx.kinneret.ac.il

תקציר:

וירוס הקורונה התפשט במהירות בעולם וגרם לתחלואה גדולה ומקרי מוות רבים. בניסיון לעצור את התפשטות המגפה, מדינות רבות הטילו מגבלות תנועה והתקהלות כמו גם סגרים. מציאות זו הובילה לתחושה של סכנה קיומית ואי ודאות, וכן לדחק גדול אשר נמצא בקשר שלילי עם חוסן. חוסן הוא היכולת של יחיד, קהילה או עם, להתמודד בהצלחה עם אירוע קשה ומאיים, להתאושש מתוצאות

אירוע זה ולחזור לחיי יום-יום בזמן קצר ככל האפשר. על פי הספרות, קבוצות מיעוט פגיעות יותר בעמידותן מול מחלות ואיומים ומפגינות רמה נמוכה יותר של חוסן בהשוואה לקבוצה השלטת. כך גם בישראל נמצא כי בזמן הסגרים ערביי ישראל דיווחו על רמה גבוהה יותר של דחק ורמה נמוכה יותר של חוסן אישי וקהילתי בהשוואה לאזרחים היהודים.

מידע נגיש ומהימן מהווה מרכיב חשוב ביכולת להתמודד עם משברים ונמצא תורם לחוסן האישי והקהילתי. בישראל, ערוצי הטלוויזיה ואתרי החדשות בשפה העברית סיפקו מידע, הנתפס מהימן, אודות התפשטות המחלה וההתמודדות עמה. אולם, ערביי ישראל צורכים במידה מועטה תקשורת זו ומידת האמון הניתן בה גם הוא נמוך. מידע רלוונטי לתושבים החל להינתן גם באמצעות קבוצות פייסבוק רשמיות של רשויות מקומיות. ביישובים הערבים קבוצות אלה קיימות בשכיחות נמוכה יותר. המחקר הנוכחי בחן באיזו מידה קבוצות פייסבוק רשמיות של יישובים בחברה הערבית, סיפקו מידע אודות וירוס הקורונה ביישוב והסיוע הניתן לתושבים? כמו גם את הקשר בין קבלת מידע לבין דחק ותחושת החוסן האישי והקהילתי? והאם הצפה במידע עשויה גם לגרום לפגיעה בחוסן האישי והקהילתי?

המדגם כלל 745 ערבים ישראלים אשר ענו על השאלון בין דצמבר לינואר 2020. מידע נמצא כמסייע בהפחתת לחץ וכתורם לחוסן אישי וקהילתי. אולם יותר מידי מידע עשוי לפגוע בחוסן הקהילתי. מחקר זה מצביע על חשיבות ותרומת המדיה הדיגיטלית הקהילתית כערוץ תקשורת המספק מידע מהימן בתקופת משבר, ותורם לחוסן האישי והקהילתי. כמו כן, על אפשרות לצמצם את הפער הקיים ביחס לנגישות למידע בקרב קבוצות מיעוט, כדוגמת ערביי ישראל, וכך גם את מידת פגיעותם אל מול מחלות ומשברים.

נושא ההרצאה:

מבצע "שומר החומות" כביטוי לשינוי ההגנתי באסטרטגיה הצבאית הישראלית

מציגים:

ד"ר עמית שיניאק, האוני' העברית בירושלים amitsheniak@gmail.com,

ד"ר אסף שפירא, האוני' העברית בירושלים shapias@gmail.com

פרופ' אורן ברק, האוני' העברית בירושלים oren.barak1@mail.huji.ac.il

תקציר:

ב-21 מאי 2021, בסיומו של מבצע "שומר החומות", הכריז ראש הממשלה בנימין נתניהו כי "כשיצאנו יחד למבצע הגדרתי את היעד המרכזי שלו – להנחית מכה קשה על ארגוני הטרור, לפגוע ביכולותיהם ולהשיב את השקט תוך ביסוס ההרתעה". במאמר זה אנו מבקשים לחרוג במכוון מן הדיון הרגיל בישראל, הנסוב סביב שאלת העדיפות של שימוש בכוח אווירי או יבשתי במהלך עימות מוגבל מול שחקן לא-מדינתי אלים, ולהציג נקודת מבט שונה על מבצע "שומר החומות" ועל הקשרו הרחב. הטענה העיקרית שלנו היא שעימות זה מהווה עדות נוספת לשינוי יסודי ועמוק שחל באסטרטגיה הצבאית הישראלית בעשורים האחרונים מכזו ששמה דגש על התקפה לכזו שיש בה דגש חזק על הגנה. לטענתנו, אף שלישראל יש גם כיום אסטרטגיה צבאית היברידי, כלומר כזו המשלבת מרכיבים הגנתיים והתקפיים, הרי שמאז שנות ה-90 התחזקו בה המרכיבים ההגנתיים ונחלשו המרכיבים ההתקפיים, שהיו דומיננטיים יותר בעבר. כפי שאנו מראים, שינוי זה, המתבטא בבניין הכוח הצבאי ובהפעלתו, באסטרטגיה הצבאית ובמדיניות הביטחון הלאומית, הוא בעיקרו בעל אופי לא-פורמאלי והדרגתי, והוא חל בעקבות שורה ארוכה של פתרונות נקודתיים, לעתים קרובות מאולתרים, לאתגרים

ביטחוניים ספציפיים. הרציונל שעומד מאחורי שינוי זה הוא ההכרה של מפקדי הצבא ומקבלי החלטות בדרג המדיני באי יכולתם להוביל לשינוי מהותי במצבה הביטחוני של ישראל באמצעים צבאיים בלבד, או, לחילופין, ההכרה בכך שאין לגיטימציה ציבורית לתשלום המחיר הנדרש לצורך שינוי גיאואסטרטגי שכזה, במציאות ביטחונית שהיא אמנם מאתגרת אך שאינה מהווה סיכון קיומי כבעבר. לדעתנו, לממצא זה עשוי להיות תוקף מעבר למקרה הישראלי, משום שהוא עשוי ללמד על תהליכים דומים במקומות אחרים הנובעים אף הם מהקושי של צבאות מודרניים בהתמודדות עם איומי ביטחון עכשוויים שאינם מלחמות בין מדינות.

נושא ההרצאה:

התפנות אוכלוסייה בעוטף עזה במהלך מבצע "שומר החומות"

מציגה:

סרן קרן ברקת, ראש תחום מחקרי תשתית, פיקוד העורף, צה"ל Mehkar.hfc@gmail.com

תקציר:

רקע ומטרות המחקר:

כחלק מתחקיר פקע"ר שהובל ע"י מחוז דרום לאחר מבצע "שומר החומות" (מאי, 2021), נבחו עד כמה פתרון "ימי התרעננות" (חלוקת וואוצ'רים עבור אכסניה/מלון/בית נופש) היה יעיל עבור האוכלוסייה. לאורך שלב איסוף המידע, נוכחנו ללמוד על היבטים מגוונים הקשורים להתפנות אוכלוסייה, אשר מסייעים לפקע"ר להבין את תפיסות ועמדות תושבי עוטף עזה ובעלתי תפקידים בצח"י (צוות חרום יישובי).

שיטת המחקר:

קבוצות מיקוד: המשתתפים השתייכו לארבעה מועצות אזורית בעוטף עזה: נערכו קבוצות מיקוד נפרדות עבור יו"רי צח"י ועבור תושבי עוטף עזה (סה"כ: 6 קבוצות, 41 משתתפים). ראיונות: עם מנכ"ל לראש מטע המועצה (סה"כ: 5 ראיונות, 12 משתתפים). במושב הנוכחי תוצג נקודת המבט של האזרחים כפי שעלה מהמחקר אל מול נקודת המבט של הצבא, הן בהגדרת מצב החירום והן במספר סוגיות נוספות. נדון בשאלות-היכן עשויים להיווצר פערים בתפיסות, על אילו אתגרים יש לגשר; ומה קורה כשהגדרת המצב והצרכים שונה? קווים מאפיינים של התפנות האוכלוסייה בעוטף עזה. מהם השיקולים המנחים והגורמים שמשפיעים על ההחלטה להתפנות? מה מאפיין את האוכלוסיות שמתפנות? אילו צרכים מתעוררים ביעד ההתפנות? מה מאפיין את מי שנשאר ביישוב? אילו השפעות היו לקורונה במהלך מבצע "שומר חומות"?

מושב 17:

העורך האזרחי בקורונה ובמשבר לאומי תרגום סימולטני אולם 822

יו"ר המושב: אל"מ גיא ברגר, מפקד מחוז צפון, פיקוד העורף berger2302@gmail.com

נושא ההרצאה:

רב תרבותיות – מאתגר להזדמנות: תובנות מהעשייה של מחוז צפון בפיקוד העורף בתקופת מגפת

הקורונה

מציגים:

אל"מ (מיל.) גיא ברגר, לשעבר מפקד מחוז צפון, פיקוד העורף, berger2302@gmail.com
רס"ן (מיל.) מוריה חכמון, לשעבר רע"ן אוכלוסייה מחוז צפון, פיקוד העורף, oref.zafon@gmail.com
מר אמיר שמש, ע. ק' התנהגות מחוז צפון (מיל.) amirs456@gmail.com

תקציר:

נגיף קורונה (COVID-19) הוכרז כמגפה עולמית על ידי ארגון הבריאות העולמי ב 12 בדצמבר 2019 והתגלה לראשונה בישראל ב 27 בפברואר 2020. ככל שהנגיף התפשט בישראל נכנסה מערכת הביטחון (על זרועותיה) כדי לסייע למדינת ישראל להתמודד עם האתגר ובשלושה תחומים עיקריים: לוגיסטיקה, מידע והסברה לאוכלוסייה, שליטה וניהול המגפה והיקפה. בישראל התנהלה מחלוקת ערה בשיח הציבורי ובקרב גורמי ממשל בשאלה איזו מידה מערכת הביטחון, ובכללם צה"ל, צריכה לקחת לידיה את המושכות ולנהל את המערכה למיגור נגיף הקורונה. ההכרעה שהתקבלה הייתה שמגפת הקורונה תנוהל על ידי ראש הממשלה עם משרד הבריאות והמטה לביטחון לאומי ועם גורמים נוספים במשרד הביטחון – ביניהם פיקוד העורף (להלן: פקע"ר) – שישמשו כגורמים מסייעים לגופים אזרחיים.

פקע"ר הוא הזרוע הצה"לית לפעילות במרחב האזרחי. פעילות פקע"ר בהתמודדות עם התפרצות נגיף הקורונה לא הייתה צפויה או מתוכננת מראש. היא התגבשה "תוך כדי תנועה" והתבססה על פעילות ההכנה שמבצע פיקוד העורף בשגרה (אימונים, הכשרות, תרגילים ועוד). מסגור פעילות פקע"ר במסגרת מתן הסיוע לאזרחים במגפת הקורונה היה "הצלת חיים כחלק מסיוע במשימה לאומית". מאמר זה יתמקד בדפוסי הפעולה השונים שביצעו כוחות פיקוד העורף במחוז הצפון במגפת הקורונה וישתמש בפעילות זו כמקרה בוחן. מטרת המאמר היא לבחון את אופן השפעתו של המרכיב התרבותי, המהווה חלק ממאפייניה של קהילה, על התנהגות אוכלוסייה בחירום, על היכולת לספק לה מענים מותאמים במצבי חירום ולפיכך על יכולת הקהילה להתמודד עמם ולהתאושש לאחריהם. הנחת יסוד במאמר היא שהמרכיב התרבותי הוא גורם המשפיע והמעצב את החוסן בקהילה וכי יש למרכיב זה השפעה מכרעת על תהליכי קבלת ההחלטות המתקבלים בחירום ומכאן על תהליך העבודה של יחידות פיקוד העורף עם הרשויות והקהילות. המאמר יפתח בהצגת מגפת הקורונה כמבחן לחוסן של קהילות ויעמוד על החשיבות של המרכיב התרבותי כחלק אינהרנטי בחוסן של קהילות. בהמשך, יסקור המאמר שלושה דפוסי פעולה שהפעיל מחוז צפון של פקע"ר במהלך מגפת הקורונה ומדגימים את חשיבות המרכיב התרבותי. טענת המאמר היא כי על מנת לבנות לאוכלוסיות שונות, המאופיינות בתרבות שונה, מענים מותאמים וגמישים דיים כדי להתמודד עם מצבי חירום יש לפעול מתוך רגישות תרבותית דיפרנציאלית, קרי בזיקה למאפייניה התרבותיים של כל קהילה. המאמר יסיים בהצעת מודל העשוי לסייע לכוחות פיקוד העורף לטייב את הסיוע הניתן לאוכלוסיות במצבי חירום וידגים את אופן ההשפעה של מאפיינים תרבותיים על תהליך קבלת ההחלטות במצבי חירום.

נושא ההרצאה:

אמון פוליטי, חוסן לאומי וחוסן קהילתי - מקרה הבוחן של התנועה הקיבוצית במהלך ימי הקורונה

מציגה:

גב' יעל שדה, דוקטורנטית אוניברסיטת אריאל yael.sade@gmail.com

תקציר:

באביב 2020 נכנס העולם למציאות משברית כמוה לא ידע במאה השנים האחרונות כשמגפת הקורונה התפשטה בו. מדינת ישראל ידעה בעבר תקופות משבר אך מעולם לא היה זה משבר רפואי-אזרחי. כך, נוצר מצב בו קהילות נאלצו להתמודד עם משבר מסוג חדש. היתה זו הזדמנות מיוחדת למחקר על חוסן של קהילות - הדומה והשונה ביניהן. כחלק ממחקר העוסק בחקר חוסן של קהילות ומתמקד בקהילת הקיבוץ נערך סקר רחב היקף בקרב כל סוגי הקהילות בישראל. הסקר הועבר בשתי פעימות - בזמן הסגר הראשון ובזמן הסגר השני. הנתונים המוצגים כאן הנם ממצאים ראשוניים מתוך ניתוח הסקר והם מתמקדים בתפיסת החוסן ביחס למדינה ולמוסדותיה. קהילת הקיבוץ זוכה להערכה כקהילה בעלת חוסן מאז קום המדינה ועד היום (להד ואברהמסקי 2013; שפירא 2010). ממצאי המחקר מתמקדים באופן בו חברי קיבוצים דיווחו על חוסנם האישי וחוסנה של הקהילה בה הם חיים כמו גם הרגשתם ביחס לתרומתה של המדינה לחוסן זה. מן הממצאים עולה כי חברי הקיבוצים אווזים בנרטיב השייכות לקהילה ובמקביל הם מצביעים על חוסר אמון במנהיגות המדינה. נדייק - ככל שהגברים והנשים בקיבוץ מבוגרים יותר כך הם מפגינים חוסר אמון גובר במוסדות המדינה במקביל לנאמנות גוברת לקיבוץ וחוסר רצון לעקור מהקיבוץ. רכיב האמון בתפיסת החוסן ידוע במחקר כרכיב מרכזי בתפיסת החוסן (פדן וגל, 2019). לפיכך, מחקר זה חושף תופעה חברתית מרתקת לפיה חברי קהילות יכולים להחזיק בשני נרטיבים מקבילים ואף סותרים ומצב זה אינו בהכרח מוריד מתפיסת החוסן. מתוך כך מועלית הסברה כי ליכולת זו יש תפקיד חשוב כמנגנון שמגבש את הקהילה ומפתח חוסן משום שהוא מחייב גמישות חברתית רבה ויכולת התאמה לתנאים משתנים תדיר.

נושא ההרצאה:

העיר שדרות - חוסן אישי, חברתי ולאומי במצב חירום מתמשך

מציג:

אל"מ (מיל.) שי בלאיש, דוקטורנט, אוני' אריאל shaibelaish@gmail.com

תקציר:

בנובמבר 2006, במהלך עימות בטחוני בין ישראל לעזה, התייצבו באחד הבקרים כשבעים אוטובוסים בעיר שדרות ופינו אלפים מתושביה למלונות באילת. מאחורי הרעיון עמד גייזמק, אשר פינה תושבים במסגרת מלחמת לבנון השנייה. נראה כי העיר התנהלה ללא הנהגה מקומית, שאמורה לצופף שורות ולחזק את החוסן החברתי. באוגוסט 2014, בעיצומו של מבצע "צוק איתן", נשלחו מתנדבים מהעיר שדרות לבאר שבע לסייע בשכונות העיר. מתנדבים אלו נשלחו לייצג את העיר שדרות וחוסנה.

שתי הדוגמאות שהוזכרו לעיל מבטאות בצורה הטובה ביותר את השינוי באתוס החוסן בשדרות. זהו תהליך של התבגרות והתחזקות, תוך שינוי סדר היום של ההנהגה המקומית. מאמר זה מנתח את השפעת המנגנונים על עיצובו של החוסן החברתי בעיר שדרות. המאמר מבוסס על מחקר, אשר שילב בין שתי גישות: האיכותנית

והכמותית. גישות אלו ניתחו את החוסן בשדרות דרך המרכיבים הבאים: פחד, אמון בהנהגה, אופטימיות ושייכות.

המחקר הצביע כי קיים פחד מפני אירועים ביטחוניים בקרב תושבי העיר אם כי התושבים למדו לחיות לצד האיום הביטחוני. תושבי שדרות שהשתתפו במחקר הציגו חזית אחידה של קיר עמידה חברתי חסין, על אף שתחושת הפחד קיימת בעיר. במחקר נמצא כי רכיב האמון בהנהגה המקומית הוא רכיב המשמעותי ביותר לחיזוקו של החוסן החברתי בעיר. ההנהגה המקומית הצליחה לשנות את האתוס של החוסן בעיר ממסכנות לעיר חזקה, המהווה סמן ימני של החוסן במדינת ישראל.

נמצא כי רכיב האופטימיות בקרב התושבים נשחק עם השנים. אל מול תושבי שדרות המבוגרים, שכל הנראה שום דבר לא יגרום להם לעזוב את העיר, נראה כי הדור הצעיר מהרהר באשר להישארותו בעיר וחלקם אף בוחנים חלופות. המאמר מציג מודל חוסן חברתי חדש. חשיבות המודל הוא ביצירת מאזן בין הרכיבים המחזקים את החוסן אל מול הגורמים העלולים החלישו. מודל החוסן בשדרות התמקד במנגנונים התומכים בחוסן העירוני אל מול אותם גורמים המחלישים כדוגמת המצב הביטחוני המתמשך מזה עשרים שנים. מודל זה הינו מודל גמיש ומודולרי המאפשר התאמה של הגורמים לכל חברה או קהילה.

מושב 18:

בין כיפה לכומתה דור 2.0 כיתה 827

יו"ר המושב: ד"ר אהרון (רוני) קמפינסקי, מכללת אפרתה ronikampinsky@gmail.com
נושא ההרצאה:

מאבקו של איש הפועל המזרחי סא"ל נתן גרדי על תודעת הזיכרון של 'השירות הדתי'

מציג:

ד"ר אהרון (רוני) קמפינסקי, מכללת אפרתה ronikampinsky@gmail.com

תקציר:

"נסלף את המציאות ההיסטורית אם נראה ברבנות הצבאית הראשית את הבסיס הראשוני לארגון שירותי הדת בצה"ל", כתב לימים הרב הצבאי הראשי לשעבר, האלוף הרב מרדכי פירון. "עובדה היסטורית היא כי ראשית הפעילות הדתית בתוך צה"ל החלה עם הקמתו של גוף מאורגן שנקרא 'השירות הדתי', בתקופת התקרבות סיום המנדט ויציאת האנגלים מהארץ".

למי מגיע הקרדיט על הסדרת הזכויות של החיילים הדתיים בצה"ל? לכאורה התשובה ברורה: הזיכרון הקולקטיבי נותן לרב שלמה גורן, הרב הצבאי הראשי הראשון בצה"ל, את מלוא הקרדיט על ההישג ההיסטורי שהפך את צה"ל לצבא יהודי שמתנהל על פי כללי ההלכה, הישג המאפשר לכל חייל לשמור מצוות גם בעת שירותו הצבאי. ואולם העובדות ההיסטוריות חלוקות ועדיין נתונות לוויכוח היסטורי.

מי שנאבק על הזיכרון ההיסטורי אודות הסדרי הדת בצבא הוא סא"ל נתן גרדי. נתן גרדי נולד בשנת 1901, והיה פעיל בולט בתנועת הפועל המזרחי. בין השאר עסק בפעולות תרבות ביישובי הפועל המזרחי. בזמן מלחמת העולם השנייה עמד גרדי בראש הקשר עם החיילים הדתיים שבצבא הבריטי. כבר בתקופת היישוב עסק בהסדרת ענייני הדת לחיילים דתיים, עד שמונה באופן רשמי לראש השירות הדתי, אותו הוא ייסד ב-1948.

בהרצאה אעסוק באחד הוויכוחים המרתקים והנשכחים בזיכרון הציוני הדתי; נבחן את השתלשלות האירועים ההיסטורית בתקופת הקמת המדינה והקמת צה"ל, ולאחר מכן נתמקד בדרכי הפעולה של גרדי לנסות ולהטביע חותם על הזיכרון של פעילות השירות הדתי שהוא עמד בראשו:

1. מכתבים לעורכי עיתונים;

2. התכתבות עם סופרים ועיתונאים;

3. פרסום הספר 'פרקי חיים של חלוץ דתי'.

אין חולק על העובדה כי לגרדי תרומה משמעותית במיסוד הסדרי הדת בצבא, ואולם הפעילות הענפה של הרב גורן, בעיקר בתחום ההלכתי – בפסיקות החדשניות, ובתחומים רבים נוספים כגון הווי הדת בצבא, הקמת המדרשה והישיבה הצבאית, אכיפת הכשרות והשבת בצבא, הם שהותירו בסופו של דבר את החותם ההיסטורי המשמעותי.

נושא ההרצאה:

נישואי חובה - חוויות של נשים דתיות הנשואות לחיילים קרביים בשירות חובה

מציגה:

גב' אפרת חזן, דוקטורנטית אוני' אריאל efrataelemh@gmail.com

תקציר:

מחקר איכותני זה מציע פרשנות של חוויות נשים דתיות צעירות הנשואות לחיילים קרביים בשירות חובה, ומתמודד עם שתי שאלות מחקר כלליות: (1) כיצד ניתן לתאר את זהותה של אישה צעירה הנשואה לחייל הקרבי הדתי בשירות חובה? (2) כיצד ניתן לתאר את ה-Agency של נשים אלו? המידע שבמחקר נאסף באמצעות 35 ראיונות עומק חצי מובנים, וכן באמצעות מעקב אחר רשתות חברתיות שונות. הנשים במחקר זה תארו בסיפור חייהן ארבעה אופני התנהגות בולטים, אותם זיהינו כ- "מסרים זהותיים" (המועברים במודע או שלא במודע) בספרן על העובדות, החוויות, התקופות והאירועים הביוגרפיים בחייהן.

בניתוח הראיונות מצאנו שתי סוגי זהויות נרטיביות של האישה הנשואה לחייל הדתי:

1. האישה ה"מפרידה", זאת ששמה חיץ בין הצבא, המשפחה או הדת ובין חיי הזוגיות שלהם, ולעומתה האישה ה"חופפת", אשר חיה בהלימה ובהזדהות עם בעלה ושאצלה הצבא, המשפחה או הדת חלק בלתי נפרד בחיי הזוגיות שלהם.

2. האישה ה"אקטיבית" (הפעלנית), זאת שפועלת, משנה ומשפיעה על חייה (agency) מתוך מודעות למעשיה, ואשר פועלת ומתמודדת בשלושת הרבדים שאותם אנו בוחנים: הצבא, המשפחה והדת, ולעומתה האישה ה"פסיבית", אשר נותנת למציאות לפעול בשבילה, והשינוי וההשפעה בחייה מתקיים מתוך עשייה לא מודעת, כלומר מתוך מציאות נפעלת.

אנו מציעים מודל חדש של דפוסי משפחה וטוענים כי הוא מסייע להבהיר תופעה די נרחבת של משפחות "צבאיות" מיוחדות, המאפיינות את שירות החובה בצה"ל. יש בהצגת סיפורים אלו כדי לסייע בהתמודדות של נשים אלו עם תקופת השירות.

נושא ההרצאה:

אחת ויחידה: החצאית הצבאית הישראלית בין חופש יצירה לעבודה חברתית

מציגה:

גב' רחל גץ-סלומון, ראש המחלקה לעיצוב אופנה, המרכז האקדמי ויצו חיפה, דוקטורנטית בפקולטה לארכיטקטורה בטכניון rachsal@gmail.com

תקציר:

מאמר זה מבקש לבחון את ההקשרים בהם אחוזה החצאית הצבאית בדעתן ובזכרון של נשים ישראליות אשר שירתו בצבא כחיילות דתיות. המאמר מתמקד במפגש שבין זיכרון, חפץ ממוגדר ואישה דתייה ובהשלכות שיש לו על חוויית הזהות. זאת באמצעות מחקר סוציולוגי ואנתרופולוגי ובזיקה למוסכמות החברתיות והתרבותיות בהן מתהווה החצאית הצבאית הישראלית כפריט לבוש כפוי (כחלק מסט המדים אותם מוכרחה ללבוש כל חיילת) או כזה הניתן לבחירה (מתוקף היותה של החיילת דתייה). החצאית הצבאית הישראלית שרדה בתוך רפרטואר מדי הצבא רק עבור החיילות הדתיות, והיא אובייקט לבוש נדיר במערך המדים. אובייקט זה נתון בתוך עולמות מורכבים של כוח דתי וממגדר, ולכן בעל חשיבות תרבותית מכרעת. מצד אחד החצאית הצבאית היא אובייקט צבאי לכל דבר, ומן הצד השני היא אובייקט דתי. בכך ניצבת החצאית הצבאית בין ובתוך שני עולמות שונים, סותרים ורחוקים. בעצם היותה, היא מאפשרת קיום לימנלי אשר מייצר מעברים בין עולם מקור חברתי, חוקיו ומאפייניו הדתיים, אל עולם צבאי, חוקיו המוסדיים ומאפייניו החילוניים. במאמר משולבות מתודולוגיית חקירה היסטורית-חומרית הבוחנת את התמורות באופני הלבוש הצבאיים ותקנותיהם, וכן ניתוחי ראיונות עם נשים אשר החצאית הצבאית היוותה נושא משמעותי בחוויית השירות הצבאי שלהן. המאמר מציג דיון בסוגיות המדים, התפקיד, המגדר והמגזר בתוך ההקשר הישראלי ומנותחים בו ראיונות עם עשרים נשים ישראליות על פי תמות משותפות. במאמר נמצא כי החצאית הצבאית משמשת כאובייקט גבולי שבאמצעותו מתבצעת עבודת גבולות חברתית, תרבותית ומוסרית של החיילת הדתייה בתוך המרחב הצבאי החילוני. וכי חצאית המדים היא אובייקט ביוגרפי מעורר, הכרוך בחוויית העצמי ובכינון הזהות המתהווה בין עולמות של דת וחילון.

נושא ההרצאה:

מכינות קדם צבאיות – כיצד הן נתפסות על ידי החניכים ומה הקשר בין תפיסה זו לבין ממדים של הכנה לשירות בצה"ל

מציגים:

גב' שאי אוקרופ, דוקטורנטית, אוניברסיטת אריאל krimishay68@gmail.com
פרופ' עוזי בן שלום, אוניברסיטת אריאל, uzibs@ariel.ac.il; uzibs123@gmail.com
פרופ' מרים ביליג אוניברסיטת אריאל billigm@ariel.ac.il

תקציר:

מכינות קדם צבאיות מהוות מסלול מרכזי למעבר בין מערכת החינוך למערכת הביטחון בישראל. המטרות החינוכיות של מכינות אלו יכולות לכלול נושאים כגון אהבת הארץ, היכרות עם החברה הישראלית ואף פיתוח אישי ופיתוח מנהיגות. כמוסד המכין לשירות צבאי מכינות קדם צבאיות יכולות גם להשפיע על גורמים

בעלי חשיבות עבור השירות הצבאי כגון ביטחון עצמי, כושר מנהיגות ואף לחזק או להפחית גישה צבאנית ("מיליטריסטית") כלפי בעיותיה של החברה הישראלית. מאמר זה מבוסס על סקר עמדות שהועבר בשני מועדים ל 489 חניכים מסוגים שונים של מכינות (דתיות, חילוניות ומעורבות). 365 משתתפים ענו על הסקר בתחילת המכינה ו- 124 משתתפים ענו על הסקר לקראת סיום תקופת שהותם במכינה. המחקר מצביע על שורה של מטרות, אשר המשיבים מזהים עם תקופת שהותם במכינה הכוללות מטרות קצרות טווח ומטרות ארוכות טווח וכן מטרות הדוניסטיות-אישיות ומטרות הקשורות בערכי המכינה ואף בערכים נרחבים יותר מבחינה לאומית ומבחינה חומרית. תפיסת השירות בצה"ל כוללת כמה משתנים הכוללים מוכנות טכנית לקראת השירות (כושר גופני וכו'), ידע לקראת השירות, תפיסת מנהיגות ואף עמדה צבאנית. במהלך ההרצאה נציג את ממצאי המחקר ואת השתנות התפיסות לאורך השהות במכינה. נציע מודל מארגן כולל של הממצאים המערב גם גורמי רקע שונים ונדון במשמעויות של תקופת השהות במכינה לתפיסות ערכיות. תפיסות אלו כוללות ערכים לאומיים וצבאיים לצד ערכים הדוניסטיים ותחושת קשר למקום ולמכינה.

מושב 19:

מלחמת רוסיה אוקראינה כיתה 829

יו"ר המושב: ד"ר איל לוי, אוניברסיטת אריאל lewin1212@gmail.com

נושא ההרצאה:

הנרטיב [הסיפר] הרוסי - הגפרור שהדליק מדורה באוקראינה

מציג:

ד"ר איל לוי, אוניברסיטת אריאל lewin1212@gmail.com

תקציר:

פלישתה של רוסיה לאוקראינה הכתה את העולם בתדהמה. עיקר הפליאה היה על כך שבמאה העשרים ואחת, כשכבר סברנו שהשתחררנו ממרחצי הדמים של המאה הקודמת, הרי לנו מעצמה שנוהגת באלימות. זאת ועוד – נשאלת השאלה כיצד קורה, בעולם מודרני, שהמלחמה ממשיכה גם כאשר אותה מעצמה נדרשת לשלם מחיר של עשרות אלפי הרוגים בשדות הקרב, ובעת כתיבת המחקר – עוד החרב נטויה ומניין ההרוגים רק עולה. כיצד ייתכן שהאזרח הרוסי, המודע לנזקי המלחמה ואף נתון לתוצאות הסנקציות הכלכליות המושגות על מדינתו, תומך במלחמה זו?

את התשובה לשאלה זו ניתן למצוא בתחום הנרטיב [הסיפר]. אומות פועלות מתוקפו של סיפר קולקטיבי לאומי. שלושה רכיבים מאפיינים את הסיפר הלאומי כמעט בכל מקרי הבוחן שנבדקו עד כה: (1) אנחנו הקרבן; (2) אנחנו ננצח כנגד כל הסיכויים; (3) נצחוננו הוא ניצחון הצדק האוניברסאלי. מבט לתוך הסיפר הרוסי, זה שטופח עוד מימי הצאר, מגלה שהוא אכן מורכב מאותם שלושה רכיבים. הבנת הסיפר הרוסי, והאופן שבו הנשיא פוטין השכיל לטפח אותו, מלמד על מנגנון פסיכולוגי חברתי עמוק שמאפשר את ניהולה של מלחמה רבת קרבנות זו.

נושא ההרצאה:

מלחמת רוסיה-אוקראינה, חזרתו של הרכיב המוראלי והמלחמה הישראלית הבאה

מציגים:

אל"ם סמואל בומנדיל, המכללות הצבאיות

ד"ר עדי שרצר, האוניברסיטה העברית בירושלים adi.sherzer@gmail.com

תקציר:

מוראל, רוח הגיסות, צדקת הדרך, הדבקות במשימה והחתיירה לניצחון, כל אלו הם יסודות "רכים", אך משמעותם האסטרטגית בשדה הקרב עשויה להיות משמעותית. לאחר שנים רבות של התעלמות מהיבטים אלו, אותם אנחנו מכנים "הרכיב המוראלי", השיבה אותם מלחמת רוסיה-אוקראינה למרכז הבמה. אל מול העמידה האוקראינית המפתיעה, הנכונות לספוג אבדות, ההתגייסות הכללית וההצלחות בשדה הקרב, חזרו גופי המודיעין במערב להצביע על חשיבותה של הרוח וההכנה המנטאלית למלחמה – לא כהיבט פילוסופי מופשט, אלא כתנאי לעמידה בתנאי קרב קשים ולניצחון. בה בעת, הצביעו אותם גופי המודיעין על העדרם של אותם יסודות ועל הקושי להציג נראטיב ברור המניע לפעולה בבסיס קשייו של הצבא הרוסי.

בין לבין נקשרו לסוגייה זו גם סוגיות נוספות שעד לאחרונה נדמה היה לרבים במערב שחלף זמנם: יכולותיו של צבא העם (האוקראיני) בהשוואה לצבא המקצועי (הרוסי), משמעויותיהם הרב-מערכתיות של גיוס טוטאלי ומלחמה טוטאלית, הפרופגאנדה ומגבלותיה, והקשר בין רעיון המלחמה הצודקת ומוסר הלחימה לדבקות במשימה והנעה לפעולה. כל השאלות הללו מציירות מחדש את דמותו של "החייל המקצועי" ובהמשך להרהורים שכבר עלו בעבר במחקר ובצבאות שונים ברחבי העולם, מציעים בנה אחרת של מערכת היחסים בין הפעולה הצבאית והרכיב המוראלי.

בהרצאה קצרה זו נבקש להציג בקצרה את הסוגיות הללו בעיקר כשאלות פתוחות, תוך הצבה המקרה של מלחמת רוסיה-אוקראינה בהקשר היסטורי רחב. בנוסף נבקש להעלות לדיון מסקנות והרהורים ראשוניים של כל אלו למקרה הישראלי ולמלחמה הבאה.

נושא ההרצאה:

הכרעות של ברית המועצות במלחמות של מדינת ישראל 1956 - 1973

מציג:

מר בן-ציון בורוכוביץ, דוקטורנט, אוניברסיטת אריאל zion101@gmail.com

תקציר:

חברות בין ברית המועצות לבין מדינת ישראל החלה לפני הכרזת העצמאות. בכ"ט בנובמבר עצרת האומות המאוחדת (האו"ם) החליט על הקמת מדינה יהודית העצמאית בארץ ישראל. בין התומכים בהחלטה הייתה ברית המועצות בראשות יוסף סטאלין. החלטה של סטאלין הייתה מתוך רצון לפגוע בשליטה בריטית באזור ולהקים ברית חדש במזרח התיכון. חמישה חודשים לפני הכרזת העצמאות על ידי דוד בן-גוריון, בינואר 1948 ברית המועצות ומדינת ישראל חתמו על הסכם סיוע צבאי דרך צ'כוסלובקיה. יחסים בין שתי המדינות היו טובים, אלא שמדינת ישראל עדיין הייתה ניטרלית ושמרה פתח פתוח ליחסים עם ארצות הברית. סיום ניטרליות של מדינת ישראל הגיע לאור תחילתה של מלחמת קוריאה שהתפתחו בין כוחות קומוניסטים לבין

פרו-מערבים בין השנים 1950 – 1953. כדי לגייס רוב למלחמה בקוריאה הברית היו צריכים לקבל רוב קולות באו"ם. במדינת ישראל החליטו להצביע באו"ם יחד עם ארצות הברית. ניטרליות של מדינת ישראל הסתיימה והיא בחרה להיות פרו-מערבית. ברית המועצות החליטה גם היא לבחור צד מחדש במזרח התיכון, אבל הפעם לטובת הצד הערבי. לאחר סיום מלחמת קוריאה ב-1953 ברית המועצות התחילו להעביר למצרים וסוריה כמות נשק גדולה במטרה להגביר השפעה במזרח התיכון מול מדינות המעבר בכלל ומול מדינת ישראל בפרט. תמיכה וסיוע צבאית של ברית המועצות למצרים ולסוריה אפשרו לסובייטים לתת טון במלחמות באזור ולהשיג הכרעות במלחמות מול מדינת ישראל.

הכרעות של ברית המועצות במלחמות נגד בנות בריתה במזרח התיכון: (1) מלחמת סיני ("מבצע קדש") 1956 – כוחות ישראלים, צרפתים ובריטים החליטו לפעול נגד מצרים ולכבוש תעלת סואץ מידי נאצר. ניקיטה חרושצ'וב, מזכיר הכללי של מפלגה קומוניסטית בבריה"מ, הצהיר שאם כוחות הפולשים לא נסוגו, הוא יתקוף בנשק גריני בטרטוריות של אותן מדינות. כולל במדינות צרפת ובריטניה. בתוך שלושה ימים שלוש מדינות נסוגו מסיני ותעלת סואץ נותרה בידי נאצר. (2) מלחמת ששת הימים 1967 – המלחמה פרצה ב-5 ביוני וב-9 ביוני ישראלים כבשו רמת הגולן מסוריה בת בריתה של ברית המועצות. יום למחרת ב-10 ביוני סובייטים הפסיקו יחסים דיפלומטיים עם ישראל שכוננו ב-1948. באותו יום ב-10 ביוני בשעה 16:00 סובייטים איימו על מדינת ישראל שיתערבו צבאית נגדה. לאחר שלוש שעות ב-19:00 מדינת ישראל הפסיקה לתקוף. (3) מלחמת יום הכיפורים 1973 – המלחמה החלה ב-6 באוקטובר ובמהלך המלחמה סובייטים העבירו למצרים ולסוריה סיוע צבאי מוגבר. כוח צבאי סובייטי ביבשה ובים התיכון היו בכוננות גבוהה. במהלך המלחמה זוהתה קרינה גבוהה באוניות סובייטיות והיה חשש לשימוש בנשק גרעיני ופתיחה במלחמה כוללת. ב-24 באוקטובר ליאוניד ברז'נב העביר מסר לארצות הברית. על פי המסר עם מדינת ישראל לא תספיק תוקפות, ברית המועצות תתערב. לאחר כמה שעות באותו יום ב-24 באוקטובר המלחמה הסתיימה.

מטרה של הצעה להציג את ברית המועצות כשחקן מדינתי חשוב באזור המזרח התיכון. לברית המועצות היה משקל חשוב לשאלה מתי מלחמות בין מדינת ישראל לבין מדינות ערב מסתיימות. לא ניתן לדעת אם ברית המועצות לא הייתה מתערבת כיצד המלחות היו מסתיימות. לדוגמה: אם ברית המועצות לא הייתה מתערבת ב-1956, בריטים, צרפתים וישראלים היו כובשים תעלת סואץ, כיצד היה נראה מזרח התיכון היום; בזכות לחץ סובייטי ב-1967 ישראלים נסוגו מלתקוף מדינות ערב, ויש סבורים שמדינת ישראל הייתה יכולה להמשיך לכבוש יותר שטחים ושטח טריטוריאלי של מדינת ישראל היה הרבה יותר גדול מאשר היום; ב-1973 לסובייטים היה מספיק כוח צבאי של נשק קונבנציונאלי ולא קונבנציונאלי במזרח התיכון כדי לפתוח במלחמה גרעינית כוללת נגד מדינת ישראל ולעצב אזור מחדש. ברית המועצות הביא הכרעות במלחמות בין מדינות ישראל נגד בנות בריתה באזור המזרח התיכון, שעיצבו מצב טריטוריאלי ודיפלומטי של היום.

ד"ר איתן שמיר, אוניברסיטת בר אילן – מגיב

19:00: אירוע חברתי- תרבותי לזכרו של רא"ל דן שומרון ז"ל
יו"ר פרופ' הלל נוסק, יו"ר מכון כנרת למחקר קשרי חברה, ביטחון ושלום
ע"ש רא"ל דן שומרון.

גבולות חופש הביטוי הפוליטי/מדיני של רמטכ"לים/גנרלים בעת כהונתם: בין גבולות חדירים לחומה

סינית

משתתפים: פרופ' זאב דרורי, אוניברסיטת רייכמן, ד"ר תא"ל (מיל.) מאיר פינקל, פרופ' אודי לבל, אוניברסיטת

בר אילן

תקציר:

תוך כדי האינתיפאדה הראשונה התבטא רא"ל דן שומרון בתגובה לביקורת על פעילות צה"ל כי הפתרון לאינתיפאדה אינו צבאי אלא מדיני. היה בכך מצד אחד ניסיון להדוף את הביקורת על צה"ל אבל מצד שני הבעת עמדה פוליטית מדינית שלא הביאה לתגובה קיצונית מצד הדרג המדיני באותו הזמן. מאז (1987) ועד היום סוגיית חופש הביטוי הפוליטי של הרמטכ"ל ושל קצינים בכירים מצד אחד והתבטאות של פוליטיקאים ביחס לפעילות של צה"ל אפילו תוך כדי לחימה הפכו במידה מסוימת לשגרה.

שאלת הגבולות בין הצבא והדרג המדיני והפוליטי אינה חדשה ונידונה בהרחבה בספרות המחקר הדנה ביחסי הצבא והחברה בהקשרים שונים. המאמר הקאלסי של ליסק והורוביץ הציע לבחון את הגבולות והגדיר אותם כגבולות חדירים בעקבות המעבר מ"עם חמוש" בשנות קום המדינה כאשר לאט היו גבולות כלל וכל העם צבא וגם המעבר מהצבא לפוליטיקה היה מהיר וישיר (משה דיין, כמשל) "ל"צבא מתבדל", כאשר מתחילים להסתמן גבולות ברורים לפעילות הצבא בתחום האזרחי.

המושג יבקש להתמודד עם שאלת הגבולות משני הצדדים הצבא מצד אחד אל מול הפוליטיקה והפוליטיקה מצד שני אל מול הרמטכ"ל והצבא תוך ניסיון לבחון את הגבולות בעידן המדיה החדשים מצד אחד וריבוי המעורבות של פוליטיקאים בפעילות הצבא במיוחד בעידן המלחמות בעצימות נמוכה. בין השאר זכורה אמירתו של ח"כ היום האלוף גולן על האווירה הפוליטית המזכירה מציאות אחרת במקום אחר, ההתייחסויות לפרשת אלאור עזריה, הפניות למפקדי צה"ל לפעול ולממשלה לשחרר את ידיו ועוד ועוד.

המושג יבחן את התופעה מבחינה היסטורית, האם יש חדש תחת המצלמה והמיקרופון או שמא התופעה מוכרת במחקר ההיסטורי על הרמטכ"לים והגנרלים מאז קום המדינה ועד ימינו? המושג גם יבחן באופן ספציפי את התנהלותו, פועלו ואישיותו של דן שומרון – האם ההתבטאות הנזכרת לעיל הייתה חריגה או מאפיינת את התנהלותו כרמטכ"ל ואולי גם מקודם? כן נבקש להציג עמדות והתייחסויות של מי שהתנסה בהתמודדות עם הגבולות משני הצדדים – רמטכ"לים ואלופים שראו את הגבולות משני צדי המתנס: מהצבא החוצה ומהמערכת הפוליטית פנימה.

תקצירי ההרצאות

יום חמישי 15/09/2022

8:30-9:45 – מושב 20: סדנת כתיבה לחוקרים צעירים בהנחיית: כיתה 813

Prof. Rene Moelker, Military Academy, The Netherlands rene_moelker@yahoo.com

Dr. Chiara Ruffa, Swedish Defense Ministry, Sweden chiara.ruffa@pcr.uu.se

10:00-11:30 – מושב מליאה: עשרים שנה למבצע "חומת מגן" תרגום סימולטני אולם 822

מנחה:

• סא"ל (מיל) ד"ר אלי מיכלסון, רמ"ח להיסטוריה בצה"ל.

משתתפים:

• אלוף (מיל) גרשון הכהן

ד"ר אהד לסלוי, המחלקה להיסטוריה/צה"ל

תקציר:

במרץ הקרוב תציין מדינת ישראל עשרים שנים למבצע "חומת מגן". המבצע היה ראשיתו של תהליך שבו כוחות היבשה (סדיר ומילואים) של צה"ל בשיתוף עם השב"כ הצליחו לאחר מאבק ממושך שנמשך שנים להכריע צבאית את ארגוני הטרור, ולהוריד את היקף הפיגועים ולאפשר תחושת ביטחון לאזרחי מדינת ישראל. המבצע מהווה נקודת ציון ייחודית מבחינות רבות. ראשית, נוצר מפגש ייחודי בין הרצון של ההנהגה המדינית לצאת למבצע צבאי גדול לבין הנכונות של החברה הישראלית לשלם את המחיר הנדרש בחיי אדם. שנית, מדינת ישראל נהנתה מלגיטימציה בין-לאומית ופנימית לפעולה צבאית נרחבת ומתמשכת. שלישית, בניגוד למערכות האחרונות ("מלחמת לבנון השנייה", "עופרת יצוקה" ו"צוק איתן"), צה"ל הצליח לנצח במערכה הצבאית נגד ארגוני טרור, באמצעות הפעלה נרחבת של כוחות קרקעיים בסדיר ובמילואים תוך הסתמכות מועטה על חיל האוויר. השולחן העגול יעסוק בניתוח ההצלחה המדינית והצבאית של ישראל בלחימה בטרור מהרמה האסטרטגית, המערכתית והטקטית.

12:00-13:30 מושבים מקבילים

מושב 21:

הבטים מגדריים של טכנולוגיה בארגוני בטחון כיתה 821

יו"ר המושב: ד"ר מירי גל-עזר, המכללה האקדמית כנרת miri-gal@012.net.il

נושא ההרצאה:

נשים בתעשיות הנשק בעולם במלחמת העולם הראשונה והשנייה

מציגה:

ד"ר מירי גל-עזר, מכללת האקדמית כנרת miri-gal@012.net.il

תקציר:

בתקופה לפני מלחמת העולם הראשונה עבדו נשים בתעשיות הנשק בתנאים קשים, ששררו גם בעת מלחמת העולם הראשונה. בבריטניה עבדו הנשים בתנאים קשים, בשכר נמוך, ולאחר יום עבודה ארוך ומתיש התנדבו בזמן החופשי לסיוע נוסף לאוכלוסייה ולכוחות הלוחמים. עבודתן בתעשיית הנשק היוותה חלק קטן מהתגייסות נשים לעבודות שנחשבו לגבריות, שנחסמו עבור נשים מסיבות מגדריות שמרניות. במלחמה רוב הגברים הכשירים היו בחזית, ושרר מחסור בתחומים רבים ללא כוח אדם מספיק, הן במפעלים והן בשדות. לכן נשים פרצו לתחומים הגבריים והנשיים כאחד. בתעשיית הנשק עבודתן היתה חיונית ומקצועית למשל גזירת יריעות בד גדולות ותפירתן לשלד, הכנפיים וגוף מטוס הקרב, טיפול שיטתי במטוס, תיקונים בגוף ובמנוע, וטיפול תקופתי והכנת המנוע וחימוש המטוס להמראה לקרב.

בארה"ב עסקו נשים בייצור תחמושת, אקדחים ורובים לפני המלחמה ובמהלכה, ונאבקו על תנאים מינימליים: שירותים לנשים, שכר הוגן, מזון בעבודה, מעון-יום לילדיהן הקטנים, בטיחות בטיפול בחומרי נפץ שיצרו תאונות קשות, בגדי עבודה ועוד. בבריטניה היו תאונות קשות במפעלים לייצור פגזים ובמפעל אחד שהתפוצץ ובער נספו מעל 120 עובדות ועובדים. יש לציין השתתפותן כאחיות בשדות הקרב הנוראים בחילוך פצועים באמבולנסים שהן נהגו בבוץ בשוחות, טיפולן בפצועים ללא כל ציוד באוהלי "בתי חולים" בעיצומן של הפגזות והתקפות אוויר קשות, רבות נפצעו ונהרגו. מלחמת העולם הראשונה יצרה שינוי מקיף במעמד הנשים במדינות הלוחמות ו-1920 היא מפתח לשיפור מעמדן הפוליטי-חברתי-כלכלי: חוקרים וחוקרות רבים סבורים שהצלחות הנשים ללא הגברים בתפקידיהן במלחמה, היא שאפשרה את הצלחת מאבקן לזכות הבחירה לנשים בבריטניה וארה"ב ב-1920. גם בארץ-ישראל ב-1920 השיגו הנשים ביישוב העברי לאחר מאבק ארוך זכות בחירה למוסדות היישוב ולעיריות. לאחר שרובן פוטרו כשחזרו החיילים הביתה בתום המלחמה, במלחמת העולם השנייה שוב התגייסו הנשים למען המדינה, החברה והלוחמים, אך עתה נסמכו על ניסיון וניסיון מנהיגותיהן בהישגיהן במלחמת העולם הראשונה. פעולתן התרחבה הן כלוחמות מן השורה, והן למשל כטייסות שפעלו גם בתעשיית הנשק, או כפועלות מקצועיות בתעשיית הנשק הכבדה במפעלי ענק, בייצור תותחים לטנקים הבריטיים לאורך פס הייצור. הדעה המקובלת בבריטניה הייתה ועדיין כי המאמץ העליון של הנשים בכל התחומים היה מכריע והוא שאפשר את הנצחון במלחמה על הנאצים.

נושא ההרצאה:

נשים מדעניות מובילות בייצור פצצות האטום במלחמת העולם השנייה

מציגה:

ד"ר פנינה אביר-עם – אוניברסיטת ברנדייס, ארה"ב pninaga@brandeis.edu.

תקציר:

במסגרת שנת הכימיה הבינלאומית ב-2011 לציון מאון (centennial) לפרס הנובל השני (בכימיה) של מרי קירי, נערכה תערוכה במוזיאון ע"ש ברדפורד בעיר לוס אלמוס (Los Alamos) במדינת ניו מכסיקו בארה"ב, ובראשונה הוצגו שם צילומים של הנשים שעבדו בייצור פצצות האטום במעבדה לאומית הקרויה על שם העיר הזו אך ידועה בקיצור LANL (או Los Alamos National Laboratory) מעבדה זו שנבנתה כעיר שלמה יש מאין שם בשנת 1943 ידועה כביתן של הפצצות האטומיות הראשונות ((The home of the bomb; ראו גם (Robert Seidel, 2000).

מאחר וספרים על הפצצות האטומיות הראשונות יצאו לאור החל משנות ה-60 על-ידי אנשי צבא, וספרים שנכתבו ע"י מדענים החלו להופיע בשנות ה-70, וספרים שנכתבו ע"י רעיות של מדענים הופיעו בשנות ה-80, נשאלת השאלה מדוע לא נכללו המדעניות המובילות הן בספרים אלה ואף לא במפעל ציבורי אחד לפני שנת 2011? מדוע הן לא נכחו במרחב הציבורי למעלה מ-60 שנה לאחר המאורע ההיסטורי בו נטלו חלק משמעותי? הרצאה זו תתמקד בסיבות להעדר זכרון ציבורי של מדעניות האטום המובילות, משמעותן למדיניות ההפליה המיגדרית ששררה בארה"ב מתום מלחמת העולם השנייה ועד התנועה לשחרור האשה בשנות ה-70. הפצצה האטומית נחשבה להישג הטכנולוגי הגדול ביותר והמשתתפים בפרוייקט זכו לתהילה רבה ולמעמד של גיבורי האומה.

האם היה הכרחי להסתיר חלקן של הנשים במשך חצי מאה ויותר? מה היתה ההשפעה של חיסיון זה על מעמד הנשים בחברה, ועל מדיניות החוץ של ארה"ב שהפכה למעצמת על בעקבות המונופול שלה על ייצור פצצות אטום עד סוף שנות ה-40. ולסיום, כיצד ראוי להנציח את המאמץ הגדול של מדעניות האטום המובילות במחקר ובפיתוח כדי שתוכלנה לשמש דוגמה ומופת לתרומה המדעית שלהן, כמודל חיקוי בעבור הדור הבא ובעיקר עבור הנערות שבו.

Neither conscription nor all-volunteer force: The emergence of voluntary selective conscription in the IDF

מציגים:

ד"ר איתן שמיר, אוניברסיטת בר-אילן, eitanshamir10@gmail.com

ד"ר אלישבע רוסמן סטולמן, אוניברסיטת בר-אילן, @Elisheva.Rosman-Stollman biu.ac.il

פרופ' איל בן ארי, מכללת כנרת eyal1953@gmail.com

תקציר:

For the past two decades, Israel has seen the emergence of a model of recruitment that is different from what existed in the past, namely, a form of voluntary selective conscription. This form of recruitment fits neither that of an all-volunteer force nor that of a mandatory conscription force. It is also not a mix of the two in the sense that segments of the force have enlisted as volunteers while others are conscripted. Rather, voluntary selective conscription is a hybrid form of the two in the true sense of hybridity, soldiers are conscripted but at the same time some are enjoined to volunteer to certain units and are treated as such. Historically, the emergence of this model can best be captured by the metaphor of grafting where new elements are implanted on a tree's main trunk leading to something new. Similarly in Israel conscription has remained as the core (or stem) onto which are grafted multiple new elements such as conditioning entry into sought after roles on signing on for extra time beyond conscription, pre-enlistment training courses that are not considered part of the period of conscription, or different incentives for diverse roles.

We argue (1) that these changes are the outcome of how contemporary armed conflicts are waged and transformations in Israeli society; (2) that this model is an emergent one in which parts are constantly being institutionalized and others experimented with (attesting to developing security needs and social expectations); and (3) that the model allows the IDF to retain a monopoly over the pool of talent it requires while answering expectations that it is maintaining the "people's army" ethos.

The model we discern does not fit neatly into existing typologies since it describes and explains a form that the IDF sees as most effective for using the human resources at its disposal. We offer a way to conceptualize this emergent model and integrate findings and empirical data from diverse sources (internal IDF research and external studies, publicly available data and specialized reports).

National defense course - a preparation for conscription?

מציגות:

Dr. Tiia-Triin Truusa, Baltic Defence Academy tiia-triin.truusa@ut.ee

Prof. Kairi Kasearu, University of Tartu kairi.kasearu@ut.ee

Eleri Lillemäe, University of Tartu, Estonia eleri.lillemae@ut.ee

נושא ההרצאה:

Military Propensities among Israel Defense Forces' Potential Conscripts: An Opportunity for a Re-examination of Moskos' original I/O thesis

מציגים:

גב' ענת וולדמן, ממד"ה anat.waldman@gmail.com

ד"ר רוני אור טיארג'אן, ממד"ה ואוניברסיטת שטרבורג, orroni6@gmail.com

ד"ר ראובן גל, מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית. reuvgal@sni.technion.ac.il, reuvgal@013.net

תקציר:

Israel is a unique case in the Western world, keeping a whole-mandatory military service, thus maintaining a "People's Army" model. The Israel Defense Forces (IDF) enjoys a law-based compulsory recruitment system. Despite many significant changes occurring in recent decades, it seems that the motivation of Israeli youth to fulfill their military service has remained quite high and stable throughout the last decades. The sources of this motivation, though, are still relatively obscure.

Method: The present study suggests a new perspective of analyzing military motivation and its components. Utilizing an online survey conducted on a large sample (n=2676, 1235 men and 1441 women) of Israeli candidates for mandatory conscription, we analyzed conscripts' propensities toward and preference for specific kind of military service (combat, professional, H-R related and others).

Main Findings: The statistical analysis revealed a clear distinction between 7 different types of enlistment motivation. This differentiation is directly related to the conscript's preference for optional service paths. Of all the motivation categories, the most prevalent – especially among conscripts preferring the combat path -- is 'Self-actualization', a motivation representing the individual's desire for personal development and expressing an occupational orientation. The second motivational category, in terms of its prevalence, is 'Contributing to the nation's security' – a clear demonstration of patriotic, or "institutional" motivation. Further, the statistical analysis yielded the highest positive (significant) correlations among four

categories: Self-actualization, Prestige, Contribution to nation's security and Responsibility & Commitment. This finding is interesting in light of the apparent contradiction between the seemingly 'altruistic' motives and the 'self-centered' ones. Therefore, the findings suggest a revision in Charles Moskos' original Intuition/Occupational (I/O) thesis.

נושא ההרצאה:

The British Army approach to using Reserves. Changes since the Cold War and possible explanations for change.

מציג:

Prof. Vince Connelly, Oxford Brookes University vconnelly@brookes.ac.uk

מושב 23:

קו 300 - פרשת השב"כ: תובנות ולקחים תרגום סימולטני אולם 822
יו"ר המושב ומנחה: פרופ' רפאל כהן-אלמגור, University of Hull, UK
almagor35@gmail.com

שולחן עגול בהשתתפות:

פרופ' רפאל כהן-אלמגור, almagor35@gmail.com, University of Hull, UK
אלוף (מיל.) עמי אילון, ראש השב"כ לשעבר amibiba@gmail.com
פרופ' אריאל בנדור, אוניברסיטת בר-אילן, ariel.bendor@biu.ac.il
פרופ' אסא כשר, אוניברסיטת תל אביב. asakasher@hotmail.com

תקציר:

מדינת ישראל ידעה הרבה פרשות קשות. פרשת השב"כ היא מן הקשות שבהן. רבים הגורסים כי בפרשה זאת מערכות שלטוניות רבות, וביניהן ראש הממשלה, ממשלת ישראל, הכנסת, השב"כ, צה"ל, חלקים נרחבים של התקשורת, בית המשפט העליון ומוסד הנשיאות, כשלו בשעת מבחן. בשנים האחרונות פרופ' כהן-אלמגור ערך סדרה של ראיונות עומק עם כמה מהנפשות הפועלות: היועץ המשפטי לממשלה באותה התקופה יצחק זמיר; עוזרתו דורית ביניש; המשנה לראש השב"כ ראובן חזק וראש אגף מנהל בשב"כ רפי מלכא. ארבעת הראיונות, יחד כמעט 11 שעות הקלטה, הם מקיפים, ובמידה רבה משלימים אלה את אלה. אנשים נוספים שתורמו למחקר הם מאיר שמגר עליו השלום, ויבדלו לחיים ארוכים אהרן ברק, דן מרידור, עזריאל נבו ואהוד אולמרט. כולם נחשפו לפרשה. פרופ' כהן-אלמגור יציג ממצאים עיקריים. עמי אילון ישוחח אודות השב"כ לאחר הפרשה ועל הלקחים שנלמדו כתוצאה מהפרשה. פרופ' בנדור ישוחח אודות תפקידי היועץ המשפטי לממשלה בפרשה, ואילו פרופ' כשר ידון בצדדים האתיים של הפרשה. הדוברים יידרשו לסוגיות ולשאלות מרכזיות דוגמת: כיצד פרשה כזאת יכולה להתרחש? מה הצדדים השליליים בפרשה?

מה הצדדים החיוביים בפרשה?
האם היועץ המשפטי זקוק לגב פוליטי?
האם פסיקת בית המשפט העליון כי נשיא המדינה היה מוסמך לחון את אנשי השב"כ טרם משפט הייתה נכונה ומוצדקת?
אילו לקחים ניתן להסיק מהפרשה?
האם דברים השתנו מאז? האם פרשה דומה יכולה להתרחש שוב?

מושב 24:

מרחב הלגיטימציה של צה"ל כיתה 825

יו"ר המושב: פרופ' יורם פרי, אונ' מרילנד. yper@umd.edu

נושא ההרצאה:

מרחב הלגיטימיות המתכווץ של צה"ל

מציג:

פרופ' יורם פרי, אונ' מרילנד yper@umd.edu

תקציר:

הרמטכ"ל לשעבר רב אלוף גדי איזנקוט הזהיר כבר לפני מספר שנים, כי האיום הגדול ביותר על ישראל אינו חיצוני אלא פנימי - יחסיו המתערערים עם החברה האזרחית והחלשות אמן הציבור בצבא. בעת האחרונה, ובמיוחד מאז נכנס לתפקידו הרמטכ"ל הנוכחי אביב כוכבי, התרבו הביטויים המעידים על כך שמרחב הלגיטימיות של צה"ל הולך ומצטמק. עוצמת הביקורת כלפיו עלתה והיא נעשתה מגוונת יותר מבעבר. היא מתייחסת לא רק למימד הכלכלי, זה לא חדש; לא רק על שחיתות, כשלונות ומחדלים בפעילות האופרטיבית שלו, כאלה היו אף בעבר; אלא גם על עצם המדיניות והדוקטרינה שלו, על סגנון המנהיגות ורמתה, וכן על המודוס אופרנדי של הפיקוד הבכיר. אחד הביטויים הדרמטיים לכל אלה הן המתקפות האישיות חסרות התקדים כנגד הרמטכ"ל בתקשורת הארצית.

האמון בצה"ל נשאר אמנם הגבוה בהשוואה לאמון במוסדות הלאומיים, אך ב-2020 הוא ירד ב-10 אחוזים ל-81% (סקר המכון הישראלי לדמוקרטיה) ובקרב צעירים צנח ל-67% בלבד. מדוע קרה הדבר ומה יהיה עתידו של תהליך זה? לאחר ניתוח של נושאי הביקורת אציג ארבעה גורמים, שניים בקיצור ושניים בהרחבה. 1. גורם חוץ צבאי והוא השינוי בתרבות השיח הישראלית, הנובע בעיקר מהשפעת המדיה החדשה, שהעמיקה את הקיטוב החברתי.

2. שינוי בהרכב ובמבנה הצבא הנובע מן ההסללה האתנו-מעמדית שלו ומהתגבשות שני צבאות בצה"ל, תהליך אותו הכתיר יגיל לוי (הארץ, 8.9.2021) במושג "מרד הפרפריות".

3. המשבר הדוקטרינרי של המלחמה נגד הארגונים החתרניים. צה"ל לא מצא פתרון לדילמה ממנה סובלים כל הצבאות התעשיתיים הנלחמים נגד ארגונים כאלה (ראו את הכישלון האמריקאי באפגניסטן). המשבר החרף מאז פורסם ספרי "מלחמות מונחות תקשורת - פרדוקס העוצמה והדילמה האסטרטגית של צה"ל", 2017 והוא מתואר יפה גם בספרם של אסא ואגסי "על המלחמה", 2020. האוכלוסיה האזרחית שאינה מבינה את אופי המלחמה החדשה ואת מהות הדילמה הזו ממשיכה לתבוע מהצבא הכרעה חד משמעית,

כמו במלחמות העבר, והיא תוקפת אותו על כך שאינו מכריע את האויב החלש. מכאן הקריאות המופנות מן הקוטב הימני של המערכת הפוליטית, "לתת לצה"ל לנצח", "לשחרר לצבא את הידיים", "להתעלם מהחוק הבינלאומי" ועוד. במוקד מחלוקת זו עומדות הוראות הפתיחה באש.

4. התנהגות הצבא כלפי האוכלוסייה הכבושה, מדיניות הדיכוי והפסיקציה שלו ומעורבותו הפוליטית בניהול השטחים. סוגיות אלה כוללת גם פגיעות של חיילים באזרחים ישראליים, פעילות המנוגדת לחוק הבינלאומי ושחיקה ברמתו המוסרית של הצבא והן מופנית כלפיו מן האגף השמאלי של המפה הפוליטית. בהעדר פתרון לבעיה הפלסטינית, ובהתמשכות ה"סטטוס קוו" בשטחים יעמיק השסע בחברה האזרחית בין אלה הרואים במצב הנוכחי "המשך של מלחמת הקוממיות" לבין אלה המתנגדים ל"מלחמת ההתנחלויות של צבא הכיבוש". הפער בין החברה האזרחית לבין צה"ל ימשיך להעמיק ויתכווץ עוד יותר מרחב הלגיטימציה של הצבא.

נושא ההרצאה:

סוגיית הפנסיה המוקדמת בצה"ל - התנגשות בין הגיונות כלכליים וארגוניים ובין הלגיטימציה החברתית

מציג:

ד"ר מוטי ספראי, המכללה האקדמית הרצוג motty.ariella@gmail.com

תקציר:

הדין הסוער בשנה האחרונה בהגדלות הרמטכ"ל נידון מפרספקטיבה של תפיסת הצבא כקבוצה פריבילגית ושל טענות על העדר פיקוח והתנהלות לא תקינה. ברצוני להרחיב את היריעה ולדון בסוגיית הפנסיה באמצעות מסגרת מושגית של התנגשות בין הגיונות כלכליים ניאוליברליים וארגוניים - צבאיים ובין הלגיטימציה החברתית.

עבודה זו מבוססת על ניתוח של השיח הציבורי והמהלכים הארגוניים בעקבות תובנות שצברתי במהלך שירותי כרמ"ד מחקר צבא קבע, בו ליוויתי הן את מודל הקבע של 2010 והן את זה של 2016. בניתוח זה יוצגו שני הגיונות כלכליים ניאוליברליים שמצויים בסתירה להגיונות המחוללים את הלגיטימציה החברתית:

1. רוב זכויות למיעוט משרתים - צה"ל נקט באסטרטגיה של צמצום הזכות לקצבה מוקדמת בגילאי 40+ והפיכתה לנחלתם של מתי מעט - רק סא"לים ומעלה בקבע. מהלכים אלו צמצמו באופן משמעותי את היקף הזכאים לפרישה. הלגיטימציה החברתית, לעומת זאת, לא מתעניינת בצמצום היקף התופעה, עצם קיום התופעה הלא שיוויונית, גם אם היקפיה צומצמו, מהווה עילה לביקורת.

2. תיעדוף הבכירים - מודל הקבע 2016 נקט לכאורה בדרך זו בצמצמו את הטבת הקצבה המוקדמת לדרג הסא"ל. אולם בשיח החברתי מצב זה תורגם לשיח ביקורתי על גובה הפנסיות והשוואתם לכלל העובדים במשק ולא רק לבכירים.

לצד ההגיונות הכלכליים הניאוליברליים, ניתן לזהות הגיונות ארגוניים המצויים אף הם במסלול התנגשות למול הגיונות הלגיטימציה החברתית:

1. תגמול אחר עשייה - צה"ל וצבאות בכלל מורגלים בתגמול הבא לאחר עשייה אינטנסיבית (תפקיד במטה/ לימודים לאחר תפקיד בשדה וכד'). גם התגמול באמצעות הפנסיה, ותוספת הרמטכ"ל בכללה, מהווה

דוגמה להגיון זה. דא עקא שבשיח הציבורי קיימת כיום הרבה יותר לגיטימציה להעלות את שכר העובדים המתחילים ופחות לדאגה לוותיקים.

2. מעגל תומכי הלחימה – הארגון הצבאי שואף להרחיב את ההילה שסביב הלחימה למעגלים נרחבים יותר בכדי לגייס גם את תפקידי המערכת לריתמוס התובעני של הלחימה ולייצר לכידות יחידתית. מצד שני, השיח החברתי מייצר דיכוטומיה בין לחימה "טהורה" לכל היתר ומקשה על יצירת איזור הביניים ה"אפור" של תומכי הלחימה.

3. התחלופה כמבטיחה מיון ואיכות - ההיצמדות למודל הפרישה המוקדמת נתפסת כמייצרת תנועה ותחלופה המאפשרים מיון ואיכות. בהגיון החברתי לעומת זאת, התנועה מייצרת גם תודעת ארעיות וזמניות והפיכת השירות כמקפצה לקריירה משמעותית באזרחות, מה שמקשה על יצירת מרחב מיון.

4. שימור הייחודיות הצבאית – בחירה במודל פרישה צעיר, נבעה גם מההבנה שביגור מתמשך כמו במודל 2016 סופו להוביל את צה"ל להידמות לסקטור הציבורי. בפועל הדיון על הגדלות הרמטכ"ל רק המחיש את הקושי ביצירת שיח ייחודי ביחס למשרתי הקבע שאינם לוחמים.

הדיון בתוספת הרמטכ"ל ממחיש כי שבשלה השעה להעצים את שיקולי הלגיטימציה החברתית ולהכניסם לליבת הדיון העוסק בקביעת מודלי השירות.

נושא ההרצאה:

מלחמת ההתשה המתמשכת שינוי קונספטואלי

מציג:

ד"ר דב תמרי, בית ברל tamari_d@netvision.net.il

תקציר:

חוקרים, פרשנים ואנשי תקשורת העוסקים בסכסוכים שבין ישראל לשכנותיה הקרובות והרחוקות משתמשים כיום במושג מב"ם, דהיינו, המערכה שבין המלחמות. לא אכנס לביקורת המושג, אע"פ שאינו מבהיר מה היא המערכה שבין המלחמות שכן אף מערכה אינה זהה לקודמותיה. אבל המושג מציין גישה, היסטורית ועכשווית כאחד, הרואה את המלחמות שישראל עברה כנקודות ציון המהוות רצף של מלחמות; מלחמת העצמאות, מלחמת סיני-קדש, מלחמת ששת הימים, מלחמת יום הכיפורים, מלחמת שלום הגליל ומלחמת לבנון השנייה – שש במספר ברצף של שבעים שנים, כל עשר שנים בממוצע. מאחר ובין המלחמות לא הושגו הסדרים של קבע עם כל השכנות, עם חלקן כן וחלקן לא, קונפליקטים התחוללו בין המלחמות הגדולות והמתועשות, כך אפשר לכנות אותן. למעט מלחמת העצמאות, המלחמות הגדולות נמשכו בין ימים אחדים לשבועות מעטים. לטענתי, בין המלחמות הללו התחוללו מלחמות התשה (wars of attrition) ואלה הובילו אל ועיצבו את המלחמות הגדולות שבאו אחריהן. נתחיל בתקופה שמכנים "פעולות התגמול", '51 - '56. היה זה מאבק של התשה שרובו הוטל על אזרחי ישראל ולא רק לאורך הגבולות. מקרי רצח רבים התרחשו גם באזור המרכז שבין גדרה לחדרה. באותה תקופה נולד המושג הרתעה, המכב גם היום, כפי שהגדיר הרמטכ"ל דיין. המדינות השכנות לא הורתעו והמטכ"ל בראשות דיין ניצל את ההסלמה במטרה ברורה ומוגדרת להגיע למלחמה יזומה, ואכן זו התרחשה בסוף אוק' '56. אחרי המערכה "קדש" בסיני שב השקט לגבול ישראל-מצריים. ואילו סוריה, בעלת משטר קיצוני באותן השנים, פתחה במלחמת התשה לאורך הגבול המשותף, המלחמה על המים, ובהמשך מ-64' השתמשה באש"ף-פתח' לביצוע חבלות שיצאו מגבול ירדן. זו הייתה מלחמת התשה

אשר כמעט לא נותרה בזיכרון הישראלי. לא הייתה טלוויזיה בישראל, שתי תחנות רדיו בלבד והעיתונות צייתה למדיניות הממשלה וצה"ל. יישובי אצבע הגליל שילמו בהרוגים, קיבוץ גדוד נהרס כמעט כליל בהפגזה, ילדים חיו וישנו במקלטים חפורים באדמה ומעליהם פחים ועפר מהודק. זו הייתה מלחמת התשה שנמשכה כשבע שנים והיא שהובילה למלחמת ששת הימים. ראוי להזכיר כי אחרי ספטמבר השחור וגרוש אנשי אש"ף ופתח' מירדן הפכה לבנון לזירת עימות וממנה להתשה מחוץ לישראל, חטיפת מטוסים ופגיעה בישראלים בחו"ל.

אחרי מלחמת ששת הימים החלה מלחמת ההתשה, 67'70-', בבקעת הירדן ולאורך תעלת סואץ שם צה"ל לחם ולא היו שם ישובים אזרחיים. ואילו בעמק בית שאן ובבקעת הירדן התושבים סבלו מאד. מקרי חטיפת בני ערובה בבית שאן והפגזות על ישובים אזרחיים. נדלג על מלחמת יוה"כ ונזכיר מלחמת התשה שניהלו אנשי אש"ף ופתח' מלבנון שהגיעו למרכז הארץ כדוגמת חטיפת בני ערובה במלון סבוי בת"א במרץ 75' ואוטובוס הדמים, מרץ 78'. צה"ל יצא למבצע בדרום לבנון וכוחותיו הגיעו עד הליטאני ובעקבותיו הוקמה מיליציה לבנונית-נוצרית כמובלעת בדרום לבנון הנתמכת ומוחזקת ע"י צה"ל. לא הושג שום הסדר עם הארגונים הפלסטינים בלבנון עד שנפתחה מלחמת שלום הגליל. אחרי חודשים אחדים החלה מלחמת התשה בלבנון וצה"ל שקע לתוכה עד שנת 2,000.

נוסיף לכל אלה את האינתיפאדה השניה ביהודה והשומרון, ברצועת עזה ובערי ישראל, שהייתה מלחמת התשה במובהק ונפגעה היו ברובם אזרחים. אחרי פינוי רצועת עזה מיישובים ישראלים, מתחוללת מלחמת התשה שמקורה בעזה המקיפה את רוב יישובי הדרום ומפעם לפעם ההתשה מלווה במערכות קצרות שנמשכו ימים אחדים עד שבועות.

מה אפשר ללמוד מהתיאור לעיל? מתחילת שנות ה-50 ישראל שקועה במלחמת, או שמא במלחמות התשה, וכל כמה שנים פורצת מלחמה הנובעת ממלחמת התשה. המצע למלחמה בסיני "קדש" הייתה מלחמת התשה. המטכ"ל והעומד בראשו הבינו כי פעולות התגמול כמנוף הרתעתי הובילו להסלמה וניתבו אותן למלחמה יזומה. מלחמת התשה בגבול סוריה-ישראל והמאבק על הטיית הירדן הביאו גם הם להסלמה וממנה צמחה ההתדרדרות במרחב כולו למלחמת ששת הימים. זו הסתיימה בהישג טריטוריאלי מובהק והולידה מלחמת התשה חדשה. כשזו הסתיימה במצריים ובירדן ללא שינויים טריטוריאליים – פרצה מלחמת יוה"כ. מלחמת שלום הגליל זרמה להתשה והשפעתה התרחבה להתשה במרחב ישראל וביהודה והשומרון ורצועת עזה וכך עד היום הזה. לכל מאבקי ההתשה הללו, היו מאפיינים דומים: הראשון והבולט מכולם – ההרתעה כפי שהובנה בישראל הייתה ונותרה חזיון שוא, פרדוקסלית מתוך עצמה. ככול שהמלחמה והמערכות הסתיימו בתוצאות צבאיות חיוביות לישראל, כך פגה ההרתעה בזמן קצר יותר. השני, היריב המורתע לא יכול להרשות לעצמו להישאר מורתע. הוא חיפש צורות פגיעה והתשה חדשות. השלישי, מלחמת התשה, או מדיניות התשה, מבטלת את יחסי הכוחות הכמותיים הפיזיים שהם תמיד לטובת ישראל.

ארבע שאלות שראויות למחקר: - איך מתמודדים הציבור וגם הממשלות מול תחושת תכלית במלחמות גדולות וחוסר תכלית במלחמות התשה? - האם יש שוני בין השפעת המלחמה הגדולה על הפרט והחברה לעומת השפעת מלחמת התשה? - האם מספר ההרוגים והפצועים במלחמות התשה דומה לזה שבמלחמות הגדולות? (הנתונים הרשמיים אודות ההרוגים והפצועים במלחמות מכל הסוגים, למעט במלחמת העצמאות, מראים כי יש כמעט שוויון) - לעיתים מלחמות מעוררות תנועות מחאה חברתיות; מה השוני וההשפעה בין תנועות מחאה עקב מלחמה גדולה לתנועות מחאה במהלך מלחמת התשה? ומה ההשפעה תנועות המחאה על תפיסת הביטחון ותפיסת הפעלת הכוח הצבאי? - מה ההשפעות של מלחמות גדולות על מעמד צה"ל בחברה הישראלית, לעומת מעמדו במלחמות התשה?

נושא ההרצאה:

בעיות מחויבות בסכסוך הישראלי-פלסטיני

מציג:

ד"ר אהוד (אודי) גולן udigolan@inter.net.il

תקציר:

תיאורית בעיית המחויבות ((Commitment Problem טוענת שגם כאשר שני צדדים במלחמת אזרחים מעוניינים לסיים את המלחמה ולעיתים אף חותמים על הסכם, יש חשש של צד אחד שהצד השני לא יקיים את ההסכם או יפר אותו כאשר התנאים ישתנו. למשל המורדים חוששים שלאחר שיתפרקו מנשקם במסגרת הסכם שלום, המשטר ינצל את חולשתם, יפר את ההסכם ויפעל לדיכויים. כאשר אין מחויבות אמינה שהצד השני יקיים את ההסכם, השחקן עשוי לבחור להמשיך או לחדש את המלחמה ובכך תמנע השגת שלום. וולטר הציעה מענים אפשריים שנועדו לפתור או למתן את בעיית המחויבות: מעורבות צד שלישי, הסדרי חלוקת שלטון (Power Sharing), איתות משמעותי המעיד על מחויבות השחקן להסכם. חוקרים אחרים השתמשו בתיאוריית בעיית המחויבות לניתוח מלחמות בין מדינות וסכסוכים אתניים.

המחקר יעשה שימוש במסגרת הקונספטואלית של בעיות מחויבות לניתוח הסכסוך הישראלי-פלסטיני. תבוצע השוואה בין שש תקופות מפתח: 1. תחילת תהליך אוסלו 1993-1995 2. שלטון נתניהו 1996-1999 3. ברק ומו"מ קמפ דייויד 4. שרון, מפת הדרכים ותכנית ההתנתקות 5. אולמרט ותהליך אנפוליס. 6. נתניהו והמו"מ עם קארי. במטרה להציע ניתוח מפורט, מעבר למונח התיאורטי הכללי בעיית מחויבות, יזהה המחקר בעיות מחויבות ספציפיות ויבחן שינויים שחלו בהן ואת התפתחותן לאורך זמן. לגבי כל תקופה יבחן: אילו בעיות מחויבות זוהו? כיצד הבעיות נתפסו ע"י המנהיגים? אילו אסטרטגיות אומצו כדי לפתור או למתן את בעיות המחויבות? מה היו ההשלכות של האסטרטגיות?

המחקר יתמקד בנקודת המבט הישראלית לגבי בעיות המחויבות, אך יתייחס גם לאופן בו ראו הפלסטינים את בעיות המחויבות של ישראל. ניתוח המקרה הישראלי פלסטיני עשוי לתרום גם להרחבה ופיתוח תיאורטי של תיאוריית בעיית המחויבות.

מושב 25:

בני נוער והשירות הצבאי כיתה 827

יו"ר המושב: פרופ' עוזי בן שלום, אוניברסיטת אריאל, uzibs123@gmail.com; uzibs@ariel.ac.il com

נושא ההרצאה:

עמדות של צעירים מן הקהילה הערבית בישראל כלפי שירות אזרחי וביטחוני - מאפיינים, גורמים משפיעים ומשמעויות

מציגים:

ד"ר גדי חיטמן, אוניברסיטת אריאל, gh791966@gmail.com

פרופ' עוזי בן שלום, אוניברסיטת אריאל, uzibs123@gmail.com; uzibs@ariel.ac.il

ד"ר איתמר ריקובר, אוניברסיטת בר-אילן ואוניברסיטת אריאל. ltamar.rickover@gmail.com

תקציר:

ערביי ישראל נחשפו במהלך 2021 למגוון אירועים העשויים להשפיע על דעתם לגבי הקשר עם מדינת ישראל וכוחות הביטחון: פעילות פקע"ר בעת הקורונה, אלימות בין יהודים לערבים בעת "שומר חומות", גל אלימות ופשע במגזר הערבי, שינויים ותמורות במעמד הערבים, לאור הנסיבות הפוליטיות. מטרת המחקר הייתה להבין כיצד כוחות אלו משפיעים על תפיסות של צעירים וצעירות מן הקהילה הערבית את השירות האזרחי והביטחוני בישראל. לשם בדיקת שאלת המחקר בוצע סקר טלפוני בשפה הערבית. אוכלוסיית המחקר הייתה מדגם מקרי של 300 ערביי ישראל בגילאי 16-20. ממצאים כלליים:

הרוב רוצים, וחושבים שיכולים להשתלב בישראל, אך מאוכזבים מתפקוד הממשלה בענייניהם כשליש (35%) מרוצים או מרוצים מאוד מן החיים בישראל וכמחצית (53%) מאמינים במידה רבה או רבה מאוד, כי בני נוער מן המגזר הערבי יכולים להצליח מבחינה חברתית וכלכלית בישראל וצריכים להשתלב בה (41%). כ-15% בלבד מרוצים מאיכות הטיפול של הממשלה בבעיות המגזר הערבי. חוסר ביטחון שכיח ביישוב המגורים: כ-40% דיווחו כי נחשפו לאלימות ולשימוש בנשק על ידי עבריינים (39%) ביישוב שלהם, וכשליש (32%) על חוסר ביטחון. 22% מרוצים במידה רבה או רבה מאוד מתפקוד המשטרה ביישובם. חוסר שביעות רצון המוסדות, המדינתיים והמקומיים, בניהול מגפת הקורונה: 25% היו מרוצים מתפקוד הרשות המקומית, 18% היו מרוצים מאוד מתפקוד הממשלה ו-17% מפיקוד העורף. 10% השתתפו בפעילות של פיקוד העורף לסיוע לתושבי יישובם. מהומות "שומר החומות": 12% היו מרוצים מתפקוד המשטרה ו-38% חושבים כי המהומות היו לא מוצדקות. רצון בשירות אזרחי וביטחוני: כשליש מוכנים במידה רבה או רבה מאוד להתנדב לפעילות שמירה ביישובם (33%), 26% מוכנים להתנדב לשירות אזרחי ביישוב ו-17% לשירות אזרחי מחוץ ליישוב. 33% מוכנים להתנדב למכבי אש, 15% מוכנים להתנדב למשטרה ו-13% מוכנים להתנדב לשירות בצה"ל. משמעויות:

לצד אמון ביכולתם להצליח להשתלב בישראל, ניכרת ביקורת רבה על מוסדות המדינה ואכזבה מתפקודם בהקשרי החברה הערבית. יתכן והסיבה לכך הנה האלימות בחברה הערבית, אשר כ-40% ממשתתפי הסקר נחשפים אליה באופן אישי. רבים מהצעירים בחברה הערבית אינם שוללים השתלבות בשירות קהילתי או אזרחי בישראל והם מבחינים בין שירות תוך וחוץ קהילתי. ושיעור משמעותי, הנע להערכתנו בין 10 ל-20 אחוזים, מתעניין גם בשירות במשטרה או בצה"ל. בכנס יוצגו עיבודים מתקדמים ופיתוח תיאורטי של הממצאים תוך ניסיון לדון במשמעויות של הממצאים עבור מערכות גיוס, מודל השירות והכנה לשירות ביטחוני.

נושא ההרצאה:

Integration of Muslim former rebels into the Philippine Army

מציגה:

Prof. Rosalie Arcala Hall, University of the Philippines Visayas Miagao, Iloilo, The Philippines
rbarcalahall@up.edu.ph

נושא ההרצאה:

פרופילים מוטיביציוניים של בני ובנות נוער כלפי יעדי שירות בצה"ל כביטוי לחווה סוציולוגי רב מימדי

מציגים:

מר מידד אבידר, דוקטורנט, אוניברסיטת בר-אילן, ממד"ה צה"ל, meidadr@gmail.com
גב' יעל בורוכוביץ, ממד"ה צה"ל, boruchovitz@mail.tau.ac.il

תקציר:

המחקר הדרוש בגיוס של בני ובנות נוער שירות צבאי רואה בחווה החברתית הרפובליקני מרכיב מרכזי במנגנון הגיוס לצה"ל. חוקרים רבים בעשורים האחרונים עסקו בשאלה האם החווה הרפובליקני נחשל או השתנה לאור השינויים החברתיים והערכיים בחברה הישראלית כמו גם באופיו של שדה הקרב הנוכחי. במחקר זה נציע כי לצד החווה החברתית מתקיים חוזה ארגוני המעצב את הציפיות ההדדיות בין הפרט לבין הארגון ומשפיע בין השאר על העדפות של בני נוער כלפי תפקידים שונים בצה"ל ותפיסותיהם של המשרתים כלפי צה"ל. בעשורים האחרונים חלו תמורות במערכת הציפיות ההדדית בין החברה הצבא והפרט, לאור הצבתן של אלטרנטיבות לתרומה חברתית ושינויים בצרכים המבצעיים של צה"ל אשר באים לידי ביטוי גם בתפיסתם של יעדי שירות חדשים. אני נטען כי לשינויים אלו השפעה על תפיסת הבלעדיות התרומה של השירות הצבאי ככלל ותפקידי הלחימה בפרט כמו גם תדמיתם של התפקידים השונים בצה"ל בעיני בני ובנות הנוער.

המחקר מתבסס על סקר רחב היקף אשר נערך על ידי המכון למחקר מדעי ההתנהגות בצה"ל אשר עסק בעמדות בני נוער בגילאי 17-18 כלפי השירות הצבאי ויעדיו. המחקר נחלק לשני חלקים: ראשית באמצעים של ניתוח אשכולות המתבססים על למידה בלתי מפוקחת, ביקשנו לזהות דפוסי מוטיבציה ועמדות כלפי יעדי השירות. בתהליך של למידה בלתי מפוקחת זיהינו 4 קבוצות מוטיבציה הנבדלות ביניהן בדפוסי העמדות והמוטיבציה לשירות ויעדיו השונים. בשלב השני אמדנו באמצעות סטטיסטיקה תיאורית את השיקולים המרכזיים בבחירת תפקידים המאפיינים כל קבוצה וכן הבדלים בין ארבעת הקבוצות בתדמית הנתפסת של יעדי השירות.

מושב 26:

"בעין הסערה" - מבט מחקרי על מבצעים במג"ב כיתה 829
יו"ר המושב: ד"ר סיגלית שחר, רע"ן ייעוץ ארגוני משמר הגבול (בדימוס)

sigalit.shahar10@gmail.com

נושא ההרצאה:

משמר הגבול במבצע "שומר החומות" כצופה פני עתיד

מציג:

ד"ר טל משגב, מפקד יחידת ההיסטוריה והמחקר ומוזיאון משמר הגבול Dr.Misgav@gmail.com

תקציר:

מבצע "שומר החומות" העמיד בפני מדינת ישראל אתגר שלא ידעה כמוהו. משמר הגבול היה הראשון להגיב לאירועים רבים, נדרש להתאים עצמו למציאות מורכבת ומשתנה, לעיתים בתנאים של חוסר ודאות ומודיעין חסר ובהערכות מבצעיות חפופות לגיוס, לניוד ולפריסה של אלפי לוחמים לשטח, תוך שעות בודדות. ההקשר של המבצע כלל איום בטחוני כפול. האיום הראשון היה התמודדות בפנים הארץ במערכה המהווה איום על ביטחון הפנים כפי שמצאה את ביטויה באלימות לאומניות שגאתה בערים המעורבות ואף גלשה למקומות נוספים ברחבי הארץ. האיום השני היה איום ביטחוני חיצוני – טרור הרקטות מעזה מצד ארגוני החמאס והג'יהאד האסלמי. משטרת ישראל ומשמר הגבול, אשר ייעודם המרכזי הוא שמירה על ביטחון הפנים של מדינת ישראל, נדרשו למשימה בקנה מידה נרחב. במהלך המבצע משמר הגבול הביא לידי ביטוי את ניסיונו במעבר משגרה לחירום, היכולות המבצעיות ורמת האימון של הלוחמים תרמו לבסוף לרגיעה ולדעיכת האירועים. יכולות משמר הגבול במבצע "שומר החומות" יוצגו מתוך ראייה תהליכית-היסטורית המתארת היכולות של משמר הגבול כפי שבאו לידי ביטוי עשרות שנים מאז הקמתו. לאורך השנים הטילה שוב ושוב מדינת ישראל על משמר הגבול להתמודד בחזית אירועי טרור בגבולות המדינה, בקו התפר, בערים ובשטחים החקלאיים. היכולת של החייל ומפקדיו לשלב בין יכולות לחימה לצד יכולות שיטור מקצועיות, מעמידים את משמר הגבול היום כגוף מקצועי ייחודי במדינת ישראל אשר מתמודד עם אתגרים הן בשגרה והן במצבי בחירום. ההרצאה תעסוק באירועי "שומר החומות" כמקרה מבחן לפעילותו של משמר הגבול בעשורים האחרונים וכיצד על משטרת ישראל ומשמר הגבול להיערך לאתגרי העתיד בראיה לאומית.

נושא ההרצאה:

"אני יודע הפס"ד": מנהיגות מפקדי משמר הגבול המובילים צוותי אד-הוק בפעולות שגרה ומבצעי

חירום

מציג:

ד"ר יובל צור tsuryuval@gmail.com

תקציר:

שאלת המחקר העומדת במרכז של עבודה זו היא כיצד מתייחסים המפקדים לניהול השונות ביכולות המבצעיות של כוחות משטרה אד-הוק, תוך כדי ניהול מבצעים עם סבירות גבוהה לאלימות. ערכנו את המחקר שלנו על בסיס ניתוח ראיונות עומק עם 13 מפקדי מג"ב מנוסים, שבידיהם הופקד הפיקוד על פלוגות ועל גדודים. מתוך הנרטיבים של מפקדים על מבצעים בשטח ישראל ובגדה המערבית עולה ההבחנה בין "משימה" שגרתית במבצע לבין "אירוע". השימוש במושג "אירוע" שיקף התנהלות מבצעית עם רמה גבוהה של "נפיצות" וסיכוי להסלמה. הגענו למסקנה שחלק ניכר מהביטחון העצמי של מפקדים אלה, הנובע מידע אינטימי ומניסיון מעשי עם זירת הפעולה, משתקף בסגנון מנהיגותי גמיש ובהכרתם את האיכויות המקצועיות של כל המשתתפים המעורבים בצוותי האד-הוק שלהם. יכולת זו גם עמדה למבחן עליון במהלך מבצע "שומר החומות".

נושא ההרצאה:

"אל תוותר לעצמך" - החוויה של להיות לוחמת במשמר הגבול

מציגה:

ד"ר סיגלית שחר, רע"ן ייעוץ ארגוני משמר הגבול (בדימוס) sigalit.shahar10@gmail.com

תקציר:

להיות לוחמת במשמר הגבול משמעו אתגר מתמיד של תעסוקה מבצעית-שיטורית במתווה של רמות חיכוך גבוהות עם אוכלוסייה מגוונת וצורך בכוח ויכולת פיסית גבוהה במיוחד. הפעולה במציאות החיים היומיומית באירועי הפרות סדר, קטטות המוניות, מעצרים ועוד ייחודית ושונה ממציאות החיים של הלוחמת כאזרחית קודם לגיוס לצבא. כיצד מנסחות לעצמן הלוחמות את החוויה של להיות לוחמת במשמר הגבול? להבנת אופן התפיסה של לוחמות את תפקידן בחייל משמעות רבה על תהליכי ההכשרה, הקליטה ומיצוי היכולות בשטח שלהן. לצורך הבנת תפיסת הלוחמות את תפקידן רואינו 18 לוחמות בעבר ובהווה מהן 3 מפקדות. מניתוח הראיונות נמצאו שני ביטויים שחזרו על עצמם אף תוך שימוש באותן המילים, הביטוי הראשון היה: "אל תוותר לעצמך" והשני שלוחמת צריכה "להוכיח את עצמה". המחקר מציע זווית הסתכלות ייחודית לפיה הממצאים מנותחים בתוך מסגרת תיאורטית-מושגית הארגונית להבדיל ממחקרים רבים על לוחמות המוטמעים בתיאוריות מגדר. בהתאמה הביטוי הראשון מציג זווית של הלוחמת כאינדיבידואל מול אתגרי התפקיד בארגון לפיו כפי שציינה אחת המראיינות: "מותר לטעות...להתמודד עם זה עוד פעם וזה לא לוותר לעצמך, שזה משהו שבאמת בלוחמה את לומדת". הביטוי השני ממחיש את אתגר הלוחמת בהקשר הארגוני הרחב של אינטראקציה עם עמיתים, מפקדים והסביבה החברתית אשר דורש: "מי שרוצה להיות לוחמת כן צריכה להוכיח את עצמה כל פעם" מולם, כפי שתיארה מראיינת אחרת. ביטויים אלו משקפים דפוס תפיסה חוזר המשקף תמה המארגנת את ההתנסות של אינטראקציות של לוחמות בארגון. לשיפור תהליכי פעולה של הארגון והלוחמות כחלק מכך, המחקר ממליץ ליישם את התובנות בתהליכי ההכשרה, כניסה לתפקיד והתפקוד היומיומי של לוחמות במשמר הגבול ושל המשתתפים הארגוניים האחרים.

14:30-16:00 מושבים מקבילים

מושב 27:

פעילות צבאית במרחבים גיאופוליטיים עכשוויים מושב באנגלית. כיתה 821

The session is sponsored by the Ira Foundation

המושב בחסות קרן עירא

יו"ר המושב

Prof. Emeritus Ehud Menipaz, Ben Gurion University, Chairman, Ira Foundation for Business, Technology & Society ehudm@bgu.ac.il

תקציר:

תמיכה ציבורית היא מרכיב חיוני בכל הנוגע לענייני הגנה לאומית. הדבר נכון במיוחד במדינות שמשמשות במודל חייל אזרח-חייל על מנת לבסס את הקשר בין העם לבין צבא העם. בעוד שהספרות העכשווית העוסקת בתמיכה ציבורית בנושאים של הגנה לאומית נוטה להתמקד בעמדות של קבוצות מסוימות בסוגייה (למשל אנשי צבא), האופן בו ממשלות מעצבות את דעת הקהל בנושאי הגנה לאומית ומגייסות תמיכה ציבורית רחבה בסוגיות אלו מצריך מחקר נוסף, במיוחד במדינות המחייבות אזרחים בשירות חובה על פי חוק. מדוע אזרחים בוחרים לקחת חלק פעיל בהגנה הלאומית? האם הם תופסים שירות כזה כחובה אזרחית? ספרות אקדמית רחבה הוקדשה לחקר המוטיבציה של האזרחים להתגייס לשירות צבאי, להישאר בשירות פעיל ולהתנדב לשירות מילואים. בעוד שככלל, המניעים להצטרפות לצבא הינם מגוונים וכוללים היבטים אישיים, מוסדיים וסוציו-תרבותיים, נמצא כי המניעים המובהקים ביותר הינם מניעים מוסדיים בלתי מוחשיים (רצון לשרת את המדינה, רצון לעבוד בשיתוף פעולה עם אחרים ולהיות מאתגרים באופן אישי), במיוחד בקרב גברים צעירים (Eighmey 2006). עם זאת, במדינות הדורשות שירות צבאי בחוק, יש לבחון את . הנושא מנקודת מבט חברתית -מוסדית, דהיינו, באמצעות בחינה של הקשר בין הצבא לחברה הספציפית במאמר הנוכחי אנו שואפים לחקור את מעמדו ומקומו של הצבא בחברה לצד בחינת מאמצים היסטוריים ועכשוויים של ההנהגה המדינית לעצב עמדות ציבוריות בנושאים של הגנה לאומית ואת התפיסה לפיה השירות הצבאי הוא חובה אזרחית-חברתית הנגזרת מהחברות בקהילה פוליטית מסוימת. המאמר יסקור את הספרות העוסקת בחקר המניעים לשירות צבאי כרקע לניתוח השוואתי של יחסי צבא חברה בישראל ובפינלנד.

על אף קיומם של הבדלים בולטים בין פינלנד לישראל הנובעים ממיקומן הגאוגרפי, כמו גם מההיסטוריה ומאתגרי הביטחון שלהן, הניתוח שלנו מצביע על קווי דמיון רבים ביניהן בכל הקשור ליחסי צבא וחברה. פינלנד וישראל חולקות מאפיין משותף חשוב: בשתי המדינות שירות החובה הוא על פי חוק, מצב נדיר באירופה כיום, אשר מקורו בתפיסה לפיה קיים צורך להגן באופן פעיל על המדינה (בתגובה לאלימות פוליטית). לידתה בקונפליקט, התגייסות המונית לשירות צבא בישראל נחשבת מוצדקת לאור הסכסוך הישראלי-פלסטיני הממושך ובעשור האחרון, לאור תפיסת האיום האיראני . עם זאת, צה"ל חרג מזמן מהגדרתו כגוף צבאי בעל מטרה צבאית גרידא (הגנה לאומית). מכיוון שהשירות הצבאי הפך לחוויה הלאומית המשותפת ביותר בישראל, צה"ל זוכה להכרה רחבה כמוסד החברתי האוניברסאלי ביותר בארץ. עם מקורותיו העצומים, צה"ל היווה מכשיר דרכו גובשה זהות לאומית ישראלית בשנותיה המוקדמות של מדינת ישראל. אז כמו גם בשלהי שנות ה 90 ' צה"ל תמך וסייע רבות בקליטת מהגרים לחברה הישראלית. חקר מקורה של החובה החוקית לשירות צבאי בפינלנד עשוי לשפוך מעט אור על ההבנה הפינית של המושג 'זהות לאומית'. בעוד שפינלנד לא הייתה מעורבת בסכסוך מזוין מאז מלחמת העולם השנייה, הלקחים מאותה מלחמה (בעיקר: אסטרטגיית ההישרדות הפינית, דהיינו העיקרון של התכנסות אזרחית לשם תמיכה במאמץ המלחמתי ובחוויה המאחדת של לחימה להגנת האומה) נחקקו לנצח בזיכרון הקולקטיבי הפיני. בפינלנד, עמדות ציבוריות חיוביות ביחס לשילוב

אזרחים בהגנה לאומית בכלל, ולגבי גיוס חובה בפרט, נחשבות עמוד השדרה של ההגנה הצבאית הפינית (הן, ולא משאבים כספיים). לראייה, לאחר המלחמה, נטבע בפינלנד מושג ייחודי הממחיש את הנכונות האזרחית הפינית להגן על המדינה וניתן למצאו בחקיקה ובתקנות. מושג זה עומד בליבה של ספרות רלוונטי (Maanpuolustustahto) הנסקת במאמר, והוא דוגמא ליחסי צבא-חברה עמוקים ומעניינים ביותר שלא מתבססים על תפיסת איום יומיומית.

באמצעות בחינת שירות החובה בשתי המדינות, ישראל ופינלנד, המאמר מנתח את המסגור של גיוס אזרחים לשירות צבאי, קידומו וקיבועו כנורמה חברתית.

נושא ההרצאה:

Russian Command Dynamics: A sociological primer

מציג:

Prof. Eric Ouellet, Royal Military College of Canada & Canada Ministry of Defense
ericouellet44@gmail.com

תקציר:

Russian command dynamics—A sociological primer Under the leadership of Vladimir Putin, the Russian Federation has strived to re-assert itself as a major power. Although the future of Russia is far from assured in demographic terms, as well as in economic terms, some analysts have underlined that the Russian military has not only improved in terms of equipment and readiness, but also in organizational effectiveness. Some of those military improvements were noted in the particular realm of command, both at the tactical and strategic-political levels. This paper proposes an assessment of the propensity for reported social innovations related to command in Russian military affairs to become institutionalized features.

Geert Hofstede well-known concepts of power distance and uncertainty avoidance have been used to explore the more fundamental social and cultural dynamics of Russian military. This lead to highlight some specific social and cultural patterns about decision-making found in both the Russian society and military across time. Given the wide applicability of these patterns to explain command relationships in Russia, Hofstede's approach has been found as a valid entry point to understand Russian command today. Specifically, the greater innovative and imaginative practices shown by Russian SOF in non-military roles and the social greater diversity found among the trusted operators in the Kremlin appear to be genuine social innovations. However, they also appear to be the result of necessity, and they are limited in scope and potential for institutionalization.

השפעה והרתעה בעידן המידע: חוסן למבצעי השפעה ככלי להרתעה בשדה הקרב החדש של עידן המידע

מציג:

ד"ר אושרי בר גיל, ממד"ה, צה"ל ואוני' בר-אילן Oshri.bar-gil@mail.huji.ac.il

תקציר:

קלאוזוביץ, שנולד מאות שנים לפני האינטרנט טען כי "המלחמה אינה אלא המשך המדיניות בתוספת אמצעים אחרים" (אשלי-לאונרד, 1977, עמ' 65). השימוש במידע שגוי, שקרי ומסולף על מנת לפגוע ברוח הלחימה, לפלג ולפגוע ביכולות האויב יכול להראות כהמשכה של המדיניות בדרכים אחרות. הוא מאפשר תוקפנות עדינה יותר, שיכולה להיות מופעלת גם בזמן רגיעה, תוך שימוש במסרים גלויים ברשתות חברתיות. הגל הנוכחי של הדיסאינפורמציה בעולם נבנה אט אט וצמח עם העשור הראשון של המאה ה-21, בזכות השילוב של טכנולוגיות חדשות ותרבות אינטרנט (Bennett & Livingston, 2020; Rid, 2020).

"המערכה על התודעה" אינה תופעה חדשה. לתודעה היה, מאז ומתמיד, משקל חשוב בעימותים בין מדינות וחברות, כולל במערכות שהתנהלו בין ישראל ליריבותיה (קופרוסר וסימן טוב, 2019, עמ' 227). מבצעי השפעה המשתמשים ברשתות חברתיות כחלק ממערכה תודעתית ומכוונים להשפיע על ההיבטים המפורטים מעלה עשויים לפגוע באופן משמעותי באמון הציבור במוסדותיו השונים, בייחוד בצה"ל ובכך לפגוע בחופש הפעולה שלו ולקזז חלק מיתרונותיו של צה"ל בלחימה וכצבא של מדינה דמוקרטית הנהנה מאמון הציבור בו וב'צדקת הדרך'.

המאמר יסקור את סביבת הלחימה המתפתחות הזו, לרבות הגורמים שהופכים את ישראל לפגיעה במיוחד בממד הסייבר וההשפעה, מפרט על המאמצים המתבצעים בישראל ובעולם על מנת להתמודד עם איומים אלו ומספק המלצות מערכתיות לקובעי המדיניות בתחום.

בראש ההמלצות, אימוץ והטמעה מרחיבה של תפיסת חוסן סייבר (Cyber Resiliency) גם לעולם ההשפעה. התפיסה מבוססת על שלושה שלבים: הכנה, התאמה והכלה והתאוששות. המאמר מפתח את עיקרי התפיסה, ומציע כיצד ניתן ליישם אותם ביחס לאיומים הקיימים, לרבות המלצות על פעולות קונקרטיות, בהן: פיתוח חוסן אישי ומבצעי למפקדי וחיילי צה"ל למתקפות סייבר והשפעה, התאמת מנגנוני ההתראה והבקרה למערכות השפעה ופיתוח והנגשה של טכנולוגיות מתאימות למימד זה. המלצות אלו צריכות לקחת בחשבון את המורכבות רבה ביחס לחקיקה והרגולציה הקיימת, מגבלות אתיות וערכיות ושיקולים מבניים.

מושב 28:

מידע ותקשורת בעת חירום. כיתה 823

יו"ר המושב: פרופ' יחיאל לימור hilik43@013.net

נושא ההרצאה:

עיבוד טראומה בקולנוע תיעודי ישראלי עכשווי של הלב קרב

מציג:

ד"ר אדם צחי, המכללה האקדמית הרצוג adamtsachi@gmail.com

תקציר:

מחקר זה עוסק בתופעה חדשה בקולנוע הישראלי התיעודי העכשווי: עיבוד של הלב קרב. לראשונה מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה, סרטים שגיבוריהם הינם נפגעי תגובת קרב, מציעים מהלך נרטיבי ואסתטי של עיבוד לטראומה. גיבורי הסרטים שבים אל חוויות העבר מתוך עמדה אקטיבית, במטרה לאפשר לצלקות הנפשיות להגליד. מקרי המבחן הם שני סרטים תיעודיים של במאים הלומי קרב שהופיעו בעשור האחרון: קרב אחד יותר מידי (יואל שרון, 2013), וסיפור סגור (מיכה ליבנה, 2015). מבחינה נרטיבית, גיבורי הסרטים מבקשים להיחלץ באופן פעיל מן האמנזיה המסתירה מזיכרונם את האירועים הקשים שחוו, ובסופה של העלילה מצליחים לאתר את הזיכרון המודחק ולארוג מחדש את הסיפור הטראומטי. מבחינה אסתטית, מציעים הסרטים אסטרטגיות קולנועיות שונות של עיבוד טראומה (working through), המייצגות הן את העבר הסובייקטיבי הטראומטי והן את ההווה האובייקטיבי הבטוח, ומציבות ביניהם גבול אסתטי ברור. המחקר בוחן את הסרטים באמצעות קריאה צמודה של האסתטיקה הקולנועית, ומפריזמת שיח הטראומה במדעי הרוח, המבחין בין אפשרויות של עיבוד (working through) והפגן (acting out). הסרטים נוקטים בסגנון ייחודי המפרק את המבנה הקלאסי של הסרט הדוקומנטרי, ומאפשרים מפגש של הצופה עם אופייה העודף (excess) של הטראומה לצד עמדה בטוחה, המכוננת על ידי המרחק הרגשי והקוגניטיבי של ההווה.

נושא ההרצאה:

"דחוף! יש לי שאלה": תפיסותיהם של תגובנים (טוקבקיסטים) לגבי מערך השיקום גחל"ת הפועל

בבתי הכלא הצבאיים בישראל

מציגה:

ד"ר לאה איציק, המכללה האקדמית אשקלון lea.lalush@gamil.com

תקציר:

מערך השיקום גחל"ת (גורמי חזרה לשירות תקין) פועל בבתי הכלא הצבאיים ותפקידו לבחון את הקשיים שמובילים חיילים לכדי כליאה, כמו גם לבנות 'חליפה שיקומית' אשר יש בידה להשפיע על אופן והמשך שרותם של החיילים עם תום ריצוי עונשם. המערך מבצע אבחון פסיכו-סוציאלי מקיף לחייל ובונה על בסיסו תוכנית התערבות ושיקום אשר מתקיימת במהלך הכליאה ומשפיעה על אופן והמשך חזרת החייל לשרות. מטרת המחקר הנוכחי לבחון את האופן בו נתפס מערך גחל"ת על ידי תגובנים (טוקבקיסטים) בפורום פתוח בנושא צבא וביטחון במרשתת. לשם כך, נדגמו 373 תגובות ב-34 דיונים שונים שהתקיימו בעשור האחרון על מערך גחל"ת. נערך ניתוח תוכן איכותני וכמותי בעקבותיו עלו שלוש תמות אשר עוסקות בסוג הדיון, תוכן

וסגנון הכתיבה של התגובות (הטוקבקים). מן התמה הראשונה עולה כי השימוש של חיילים בפורום מגיע בעיקר מתוך חיפוש אחר מקור עזרה והתייעצות. התמה שנייה מציגה את מערך גחל"ת ככלי בידי חיילים לשם השגת מטרותיהם האישיות בכל הקשור לשרותם הצבאי כך שהם מבצעים עבירה שדינה כליאה על מנת להגיע לטיפול המערך. התמה השלישית מראה כי סגנון הכתיבה האינטלקטואלי הוא הסגנון השכיח. מסקנות המאמר מציגות את הצורך בבניית מערך המקביל לרשות לשיקום האסיר האזרחית אשר יפעל בצה"ל ללא תלות בבתי הכלא הצבאיים כדי להוביל לצמצום רצידיביזם בעתיד.

נושא ההרצאה:

שימושים דיפרנציאליים במקורות מידע בעת ההתמודדות עם מגפת הקורונה: משרתי קבע וחובה

בצה"ל

מציגים:

פרופ' יחיאל לימור, hilik43@013.net.il

ד"ר רוני אור-טיארג'אן, ממד"ה-צה"ל, orroni6@gmail.com

גב' טל משה, ממד"ה-צה"ל, talmoshe91@gmail.com

תקציר:

מגפת הקורונה, שפקדה את ישראל בשנה וחצי האחרונות, חייבה את הממשלה ואת הציבור להתמודד עם מצב של משבר, מהסוג שמדינת ישראל לא היתה מורגלת בו. בהקשר זה יש עניין לבחון את מקומו ותפקידו של צה"ל - הגוף המנוסה בניהול ביטחוניים - בסיוע לגורמים אחרים בטיפול במשבר כמו גם בהתמודדות הישירה שלו, כארגון המקיף רבבות חיילים ואזרחים, עם המגפה.

בהרצאה זו נציג ממצאים ראשונים ממחקר המבקש להאיר פן אחד הרלוונטי להתמודדות של צה"ל עם המשבר: צריכת תקשורת ומקורות המידע על ידי משרתים בצה"ל - בשירות חובה ובקבע. לצורך זה נעשתה, בין השאר, הבחנה בין מקורות מידע כלליים (טלוויזיה, עיתונות, רדיו ואתרי אינטרנט גדולים, שרובם הם חלק מתאגידי תקשורת), תקשורת חדשה ומקורות מידע פנים צבאיים.

שיטה: אוכלוסיית המחקר היא משרתי קבע וחיילי צה"ל בשירות חובה. בסיס הנתונים מקיף 20,538 רשומות שנאספו במסגרת 17 סקרים מקוונים שנערכו על ידי ממד"ה-צה"ל בעת ההתמודדות עם הקורונה במהלך שלושת הגלים הראשונים (מרץ-2020-מרץ 2021). הנתונים אוחדו לקובץ אחד ונותחו באמצעות השוואת נתונים.

ממצאים מרכזיים:

- א. צריכת התקשורת מכל המקורות עלתה באופן כללי בעת גל ההתפרצות הראשון, ובעת הגל השלישי.
 - ב. תקשורת "קלאסית" או "ישנה" - ובראשה הטלוויזיה - בולטת כמקור מידע משמעותי ואף מוביל, גם בתקופה שבה יש מקורות מידע אלטרנטיביים של "תקשורת חדשה".
 - ג. יש הבדלים ניכרים בצריכת תקשורת בין שתי קבוצות האוכלוסייה המשרתות בצה"ל. ההבדלים תלויים בראש ובראשונה בגיל, אך גם בהשכלה, במגדר ובפרמטרים נוספים.
- נראה כי מקורות המידע הפנים-צה"ליים, ובעיקר המפקדים, נתפסים כיותר רלוונטיים למשרתי קבע מאשר

למשרתי חובה. חשיבות המפקדים כמקור מידע עולה בקרב שתי האוכלוסיות בזמנים של רגיעה יחסית בהתפרצות, והיא עולה במיוחד בקרב חיילי חובה ככל שההתמודדות עם המגפה נמשכת.

נושא ההרצאה:

סוגיות סוציולוגיות של התפנות אוכלוסייה בעתות חרום

מציגה:

סרן אלונה פרידמן, ראש תחום מחקר יישומי, פיקוד העורף, צה"ל Mehkar.hfc@gmail.com

תקציר:

מטרת המחקר: תפיסות תושבי צפון הארץ (בגזרת הגליל) בנוגע לנושאים ביטחוניים שונים ובנוגע לתוכנית עתידית לפינוי אוכלוסייה בחרום. שיטת המחקר: שאלון מקוון שהופץ לתושבי 46 יישובים יהודיים הנכללים בתוכנית ההתפנות מתוך 7 רשויות הנמצאות 0-4 ק"מ מהגבול. השאלון הופץ לתושבים במהלך חודש יולי 2021 באמצעות פלטפורמות של המועצות המקומיות ואזוריות.

תובנות: א. במידת הצורך, רוב התושבים יכולים להתפנות לבד וללא סיוע. בקרב אלו שדיווחו כי יזדקקו לסיוע בעת הפינוי, התחום הבולט ביותר שמצריך סיוע הוא הובלה וניוד. ב. פינוי יזום לבתי ספר נתפס בעיני הרוב כפתרון לא אידיאלי, בעיקר בגלל התנאים והאמצעים הלוקיים שקיימים בו. ג. בעת פינוי יזום ישנן אוכלוסיות שיעדיפו להישאר בביתן ויהיו שיעזבו אך יאלצו לחזור לבתיהם עקב מחויבויות (טיפול בבעלי חיים, עבודה וכיוצא בזה) ד. פחות ממחצית מעריכים את מסוגלות ההתמודדות שלהם עם מצבי חירום. כיוונים להמשך: פילוח של אוכלוסיות נבחרות עשוי להציג שונות גדולה יותר מזו שהתקבלה, ובכך לשפוך אור ולהשלים את הפערים בהבנה אודות סוגיית ההתפנות. כמו כן, בחינת מחקרים אחרים שעסקו בנושא ההתפנות יכולה לסייע בזיהוי אלמנטים מרכזיים בהליך ולגבש תובנות והמלצות שיכולות לסייע לא רק לאוכלוסייה ספציפית אלא עבור קהל יעד רחב יותר.

מושב 29:

"חיים בסרט": חקר עימותים צבאיים בעידן הדיגיטלי תרגום סימולטני. אולם 822

יו"ר המושב: ד"ר איל ברלוביץ', המכון לחקר לוחמת היבשה, מערך התמרון, זרוע היבשה
eyalberelovich@idf.il

נושא ההרצאה:

מה ניתן ללמוד מהמלחמה בנגורנו קרבאך על צבא גרמניה?

מציג:

ד"ר איל ברלוביץ', המכון לחקר לוחמת היבשה, מערך התמרון, זרוע היבשה. eyalberelovich@idf.il

תקציר:

הצבא האזרי והצבא הארמני השתמשו במהלך המלחמה האחרונה בנגורנו קרבאך (ספטמבר – דצמבר 2020) ברשתות החברתיות במסגרת המאמץ הצבאי שלהם. בחזית המאמץ האזרי הוצבו הסרטונים שמראים פגיעה של פלטפורמות ארמניות על ידי כטמ"מים תוקפים אזרים. סרטונים אשר העלו את השאלה במדינות אירופה

כיצד המלחמה משנה את תוכניות בניין הכוח העכשוויות והעתידיות של צבאות היבשת. לדוגמה בגרמניה שרת ההגנה, אנגרט קראמפ־קרנבאו, טענה בשיחה שפורסמה בעיתון די צייט (הזמן), שהמסד הביטחוני הגרמני צריך לדון בשאלה "מה המשמעות של ההתפתחות האחרונות בהגנה אווירית? מה סדרי העדיפויות של הצבא הגרמני והיכן צריך לעשות התאמות?". באותה עת קבע סגן אלוף מיקל קרל, ממכון המחקר להגנה ואסטרטגיה, ש "אם הצבא הגרמני היה נלחם בצבא האזרי בקונפליקט ספציפי, לא היה לצבא הגרמני סיכוי." בהרצאה זו אטען שעל סמך אותם סרטונים שהציגו את היעילות היחסית של הכטמ"מים האזרים פוליטיקאים ואנשי צבא בכירים גרמניים טענו טענות מנוגדות. זאת מבלי לבחון את המלחמה באופן שיטתי וסדור. בכך, הדיון סביב המלחמה מעיד יותר על ההקשר הפנימי בו מתנהל הצבא הגרמני מאשר על המלחמה בין אזרביג'ן לארמניה.

נושא ההרצאה:

Female Violence in Terror Attacks: A Phenomenological Analysis Based on Evidence from the "Intifada of the Individuals"

מציגים:

ד"ר איל לויין, אוניברסיטת אריאל lewin1212@gmail.com
פרופ' עוזי בן שלום, אוניברסיטת אריאל, uzibs@ariel.ac.il; uzibs123@gmail.com
ד"ר רוני מש, אוניברסיטת אריאל ronima@ariel.ac.il
ד"ר עמית דביר, אוניברסיטת אריאל

תקציר:

This research focuses on violence by females who were involved in terror attacks in Israel during the Intifada of the Individuals between September 2015 and October 2016. Videos of encounters during this conflict present a sample of females perpetrating terror attacks, responding as armed security personnel, or participating (or not) in mob violence. Using the Three Agent Model of terror attacks, we analyzed female modes of participation as "Aggressor," "Disruptor," or as part of "Crowd." We analyzed 20 terror attacks with female aggressors and 8 with female disruptors extrapolating from analysis of the videos, open source materials, and in-depth interviews. Attacks by female aggressors usually involved numerous "Threat Moves" and were generally disorganized; nevertheless, they were likely to be killed. Female disruptors were predominately in uniform and armed. They express equal prowess as their fellow male soldiers but also a notion of moderating the level of violence. Nevertheless, they were at risk for killing or being killed. We were not able to locate any evidence for involvement of females in crowd violence following terror attacks nor crowd violence by males directed towards females subdued as aggressors. We contend that the level of preparation is the most likely explanation for these patterns of aggression on both sides of activity – for women terrorists and women combatants alike. We discuss the utility and limitations of our theoretical and empirical approach to the understanding of female aggression.

נושא ההרצאה:

התדמית הבעייתית של הבינה המלאכותית והסכנה בהגבלה של פיתוח מערכות מבוססות בינה מלאכותית לצרכים צבאיים

מציג:

רס"ן דני, ענף תו"ל בזרוע היבשה

תקציר:

האופנה הרווחת בחוגים מסויימים בתקשורת ובאקדמיה במערב מדגישה את הסכנות הטמונות בבינה המלאכותית, לעתים תוך שימוש בסרטונים המופצים באתרי אינטרנט וברשתות חברתיות, לעתים מקבלת ביטוי בסירוב של עובדים בחברות היי-טק מובילות לעשות מחקרים בתחום, ביטולים של חוזים ואף איומים בחרמות אקדמיים על גופי מחקר שעוסקים בתחום.

אופנה זו, המתודלקת בסרטונים וכתבות מעורר-אימה, יצרה תופעה של הטלת רגולציה עצמית במערב. כך למשל, הקוד האתי של פיתוח מערכות נשק מבוססות בינה מלאכותית שנכתב עבור מערכת הביטחון האמריקנית ממליץ על הימצאות אדם בחוג ובכך מרוקן, הלכה למעשה, את יתרונו המובהקים של הבינה המלאכותית מתוכן - זאת בעוד שיש מדינות שלא מטילות על עצמן רגולציה עצמית בתחום זה כמו: רוסיה וסין. בשלב זה התופעה רווחת בשיח האקדמי ובמגזר הפרטי בלבד, אך ככל שהמשקל הסגולי של האקדמיה והתעשיות במחקר ובפיתוח של הבינה המלאכותית יעלה, כך הסכנה שהדבר עשוי לזלוג למגזר הצבאי ולצמצם את היתרון האיכותי מול האויב גוברת.

בהצאה זו אטען כי הסכנות המוצגות בסרטונים הן מסולפות, חלקיות ומגמתיות וכי ההגבלה של פיתוח מערכות מבוססות בינה מלאכותית לצרכים צבאיים הינה פסולה ומהווה סיכון בטחוני ששעשוי, בטווח הארוך, להעמיד את מי שימנע מעצמו לפתח יכולות בתחום בעמדת נחיתות מול אויב שישכיל לעשות שימוש ביכולות אלו.

מושב 30:

אתגרים חברתיים של צבא וחברה: לפני גיוס ואחרי השחרור. כיתה 825

יו"ר המושב: עו"ד רינת גולד גזית, דוקטורנטית אוניברסיטת חיפה Rinat.law@gmail.com

נושא ההרצאה:

הכנה לשירות צבאי משמעותי בפריפריה - תמונת מצב של החצר האחורית בישראל 2022

מציגה:

ד"ר עינת שושן-רפאלי, אוניברסיטת אריאל. ei0509000408@gmail.com

תקציר:

המחקר סוקר את הסוגיות הקשורות לשירות משמעותי בצה"ל של בני נוער מהמרקם החברתי המגוון בחברה הישראלית אשר מצויות על סדר היום הציבורי מאז הקמת מדינת ישראל. ההתייחסות במרכז או בפריפריה השפיעה לאורך השנים על המיונים, חלוקת התפקידים והשילוב במארג צה"ל. ברוב המקרים המלשבים שמגיעים ממרכז הארץ נהנים מתפקידים איכותיים ביחידות מובחרות מאחר והם אוכלוסייה עתירת משאבים לכליים, לעומתם קבוצת השווים שלהם שמגיעים מהפריפריה הרחוקה, מהחצר האחורית של מדינת ישראל

ולהם אתגרים סוציאלקונומיים "נהנים" מתפקידים פחות משמעותיים ויוקרתיים (זיתון, 2021: איציק, 2020). דבר זה יוצר פערים חברתיים ותחושת תסכול בקרב צעירים רבים. מידי שנה צהל מדרג את הישובים בארץ לפי אחוז המתגייסים לשירות משמעותי, דבר זה נקרא ליגת הערים בישראל. במדרג זה הנתונים שנבדקים מראים מי הם הבוגרים התורמים לשירות הצבאי בשלושה מישורים: אחוז המתגייסים, הלוחמים והקצינים שיש בכל שנה ברשות המקומית, בהתאמה לכך הרשות המקומית מקבלת ציון. הנתונים לאורך השנים מראים שככל שהישובים מבוססים ומרכזיים יותר כך הם מוצאי את עצמם בראש טבלת ליגת הערים וההיפך, ככל שהם פחות מבוססים ופריפריאליים הם נמצאים בתחתית הטבלה (זיתון, 2017).

בנוסף למדרג היישובים לפי רוח ליגת הערים יש חשיבות ליחידות אליהם מתקבלים בני הנוער. בדצמבר 2020, במפגש לציון 20 שנה לעמותת עתידים בצה"ל, נשיא המדינה לשעבר, ראובן ריבלין נשא דברים ואמר: "נתוני הקבלה ליחידת 8200 מטרידים מאחר ויש פערים משמעותיים לרעת הפריפריה בקבלה ליחידת העלית המודיעינית". לשם המחשה, העיר רעננה מייצגת 0.81% מהאוכלוסייה בישראל אך בני הנוער שבה מייצגים כ-2.58% מכלל יחידת 8200. לעומתם, העיר רמלה מייצגת 0.83% מהאוכלוסייה בישראל ושם רק 0.37% מבני הנוער נמצאים ביחידת העלית (אייכנר ולוקש, 2020).

נשאלת השאלה: מה תפקידם של מערכת החינוך והשלטון המקומי בישראל לצמצום פערים אלו בעתיד? מחקר זה מתחקה אחרי תוכניות לימוד מבוססות הכנה, תמיכה וליווי טרם השירות של בני הנוער שיש לבתי הספר להציע במרכז לעומת הפריפריה כנקודת פתיחה להבנת הפערים שנוצרים ובאים לידי ביטוי בנתוני הגיוס בכלל וליחידות עלית בפרט.

נושא ההרצאה:

הדרך לתפקידי פיקוד בצבא עוברת בבית הספר העל יסודי: תפקידה של מערכת החינוך בפיתוח תפיסת מנהיגות בקרב נערות.

מציגה:

שנהב פרץ, דוקטורנטית אוני' אריאל pshenhav@gmail.com

תקציר:

כל נער או נערה בחטיבות הביניים ובתי הספר התיכוניים יכול לממש את פוטנציאל המנהיגות הקיים בו או בה. שנות הנעורים הן קריטיות לפיתוח מנהיגים לעתיד ובית הספר הוא אחד מהזירות החברתיות המרכזיות בו ניתן וצריך להקנות ערכים אנושיים אוניברסליים, כישורי חיים ומיומנויות מנהיגותיות. הדבר חשוב במיוחד נוכח העובדה ששיעור ניכר מבוגרי מערכת החינוך הממלכתית משתלב מיד לאחר סיום הלימודים בשירות צבאי, בו לעיתים קרובות נדרשות יכולות הנהגה והובלה של חיילים או תהליכים. שוויון מגדרי מחייב מתן הזדמנויות שוות לנשים בכל ממסד בחברה, ומערכת החינוך אינה שונה במובן זה. השנים אותן מבלות הנערות בבתי הספר העל-יסודיים הן חלק מהדרך אשר נשים עוברות במימוש הפוטנציאל המנהיגותי שלהן כבוגרות. לבית הספר בכלל ולמחנכים בפרט יש תפקיד משמעותי בעיצוב אופיין של התלמידות, אך קשה לדעת באיזו מידה הנערות עצמן אכן מאמינות ביכולתן להנהיג ועד כמה הן מקבלות את הכלים הנכונים לממש זאת.

המחקר הנוכחי בוחן את האופן שבו תפיסת המנהיגות העצמית של נערות מתעצבת על ידי בית הספר בתקופת היותן תלמידות בחטיבת הביניים ובתיכון ומתבסס על ראיונות עומק שנעשו בקרב 14 נערות מתבגרות

הלומדות במסגרות החינוך הממלכתי העל יסודי במרכז הארץ. הוא מתמקד בחוויות ובעמדות האישיות שלהן באשר להטמעת מיומנויות וכלים בתחום המנהיגות במסגרות חינוכיות אלה. במסגרת המחקר עולות כמה יחידות משמעות שהנערות נותנות לנושא המנהיגות בעולמן. הן מתארות את דמות המנהיג במאפיינים המדגישים בין היתר הקשבה וסובלנות, ואת עצמן כתואמות למודל הזה. הן מביעות ביטחון עצמי כמהותי ליכולת להנהיג, ואת היותן נקודת תורפה של נערות בבית הספר בכלל. הידע שלהן אודות מנהיגות ומנהיגים דל ואינו ממצה. רובן מצביעות על ציפיות גדולות מתוכניות ומקבוצות מנהיגות בבית הספר לעומת תוצאות נמוכות בפועל. כמו כן, בעיני הנערות לא קיימות דמויות מרכזיות בבית הספר המהוות מודלים של הנהגה ראויה להערצה. ניכר כי ברובן מאמינות בהיותן של בית הספר המקום האידיאלי ללימוד מנהיגות ומדבריהן עולה צורך משמעותי בקבלת כלים להתמודדות עם אתגרים בתקופת הנערות ולאחריה.

נושא ההרצאה:

רפורמת "נפש אחת" לנכי צה"ל

מציגה:

עו"ד רינת גולד גזית, דוקטורנטית אוניברסיטת חיפה Rinat.law@gmail.com

תקציר:

ערב יום הזיכרון תשפ"א, 2021 – נפל דבר. איציק סעידיאן, לוחם בחטיבת גולני שסובל מהלם קרב הצית את עצמו בתוך מתקני אנף השיקום במחאה על טיפול משרד הביטחון בנכי צה"ל בכלל והלומי הקרב בפרט. המעשה טלטל את המדינה כולה, אשר נחשפה באחת לטיפול הכושל בנכי צה"ל עליו התריעו רבים, מבלי שהדבר הוביל לתיקון ממשי במצב. שנתיים קודם לכן, בערב יום הזיכרון 2019 יצא לאור הספר "זכויות נכי צה"ל (רינת גולד גזית, הוצאת בורסי). בדברי ההקדמה לספר נכתבו הדברים הבאים:

"ספר זה עוסק בזכויות נכי צה"ל מנקודות מבט חדשניות ומתוך איתגור האתוס שלפיו זכויות נכי צה"ל הן הזכויות המיטיבות ביותר מבין כל מערכי הזכויות לנכים. חשיבותו של אתוס זכויות נכי צה"ל הוא ב"שמירה על מורל הכוח הלוחם". ואולם, ככל שהאתוס מרוחק מהמציאות יש חשש כי האמונה בדבר עדיפות זכויות נכי צה"ל, שבבסיס האתוס, תתנפץ ותתפוגג באופן שיפגע אנושות במורל הכוח הלוחם ובחוסן הלאומי. לפיכך, יש חשיבות רבה להקדמת דיון ענייני ומהותי ביחס לפער שבין האתוס למציאות ולצמצום הפערים ביניהם. ויפה שעה אחת קודם. "דומה כי איציק סעידיאן הביא במעשהו הנואש לאותו מפץ באתוס זכויות נכי צה"ל, מפץ אשר מאיים לפגוע אנושות במורל הכוח הלוחם ובהכרח בחוסן הלאומי. כל אלה אכן הובילו להירתמות מקיפה של מערכת הביטחון אשר גייסה את מיטב המוחות והמומחים בתחומי העשייה הרלוונטיים לעריכת רפורמת "נפש אחת", מתוך הכאה על חטא והבטחה לשינוי יסודי בטיפול בנכי צה"ל. משרד הביטחון מקפיד לעדכן ולשתף את נכי צה"ל ואת הציבור בכלל בעקרונות הרפורמה והחדשנות שבה.

רפורמת "נפש אחת" יצאה לדרך אולם יישומה המלא רחוק מסיום. רפורמה זו מבורכת וכוללת מספר שינויים מהותיים בתפיסת הטיפול בנכי צה"ל, לרבות עירוב הצבא בהליכי ההכרה והטיפול בנכי צה"ל והתייחסות למעטפת המשפחתית של הנכה. משרד הביטחון ממקד את השיח ברפורמה עצמה, ומכוון את המבט קדימה. דומה כי נוכח השבר העצום שנחשף עם מעשהו הנורא של איציק סעידיאן, ונוכח ההשלכות המשמעותיות של שבר זה על החוסן הלאומי, הרי שאין די בתיקון המצב מכאן ולהבא. יש לקוות כי רפורמת נפש אחת אכן תביא למפנה המיוחל ולא תהיה בבחינת מעט מדי ומאוחר מדי, אולם

מוקדם מכדי לדעת. ואולם, השאיפה לתיקון והרפורמה אינם פוטרים אותנו מהחובה הכפולה: להמשיך ולשמור את הדרישה לתיקון על סדר היום בציבורי ולוודא שהרפורמה אכן מיושמת במלואה ואינה מתמוססת הרחק מאור הזרקורים. ולא פחות חשוב מכך, להתחקות אחר הגורמים לכשל הבסיסי בטיפול בנכי צה"ל, על מנת שניתן יהיה לוודא שכשל מסוכן זה לא יישנה.

נושא ההרצאה:

מעמדם של הוטרנים בישראל

מציגים:

פרופ' עוזי בן שלום, אוניברסיטת אריאל, uzibs@ariel.ac.il; uzibs123@gmail.com
ד"ר איתמר ריקובר, אוניברסיטת אריאל, itamar.rickover@gmail.com

תקציר:

The concept of "emergent veteran identity" (EVI) is presented here to understand the changing nature of veterans in Israeli society. The concept could better explain the recent willingness of veterans to organize for collective action as well as individual- and policy-level events. The reasons for the development of EVI are the decrease in the number of compulsory and reserve soldiers and growing criticism of the military. In this study, 248 Israeli veterans completed questionnaires that revealed that EVI was explained by the perception of the role of the military in society, by the organizational dimensions of veterans' transition to society, and, to a lesser extent, by combat experiences. Female veterans had a higher EVI and exhibited higher transformation limbo. The utility of this new concept for the study of veterans in Israel and the implications of these results for threats to and the loss of military identity are also discussed.

מושב 31:

סוגיות במערכי כח אדם צבאיים - סדיר ומילואים. כיתה 827

יו"ר המושב: ד"ר איתן שמיר, אוניברסיטת בר-אילן eitanshamir10@gmail.com

נושא ההרצאה:

"The Rainbow Curtain in the European armed forces - how military personnel attitudes amplify those of their civilian counterparts".

מציג:

Dr. Morten Breander, Aarhus University, Denmark MortenB@ps.au.dk

נושא ההרצאה:

מילואים, אזרחות וחקיקה - השתקפות מודל השירות במילואים בהצעות החוק מהכנסת העשירית

ועד ימינו

מציגה:

גב' לוי טלי, דוקטורנטית, האוניברסיטה העברית l_tali@yahoo.com

תקציר:

עבודות ומחקרים שונים מתייחסים לשקיעתו או הזנחתו של מערך המילואים לאורך העשורים האחרונים. למרות זאת, בתקופה זו, בזירה הפרלמנטרית ניכר עיסוק רב במודל השירות במילואים. ההצגה מבוססת על מחקר שבחן מגמות של שינוי שחלו בתפיסות ובתביעות ביחס למודל השירות במילואים, כפי שהללו משתקפות בהצעות החוק הפרטיות והממשלתיות שהוגשו בכנסת במשך שלושים וחמש שנים - בין הכנסת העשירית לכנסת העשרים (בין השנים 1981-2016). בסך הכל נאספו ונותחו 341 הצעות חוק פרטיות וממשלתיות כאחד.

הנחת המוצא בבסיס המחקר הינה שהצעות החוק העוסקות בשירות המילואים משקפות את השיח החברתי בהתייחס ליחסי צבא חברה בישראל ושניתן ללמוד מהן על המשא ומתן החברתי המתקיים ביחס למתכונת האזרחות הרצויה ואופן חלוקת המשאבים החברתיים המשותפים.

ממצאי המחקר מלמדים, בין היתר, על שינוי בתביעות ובנושאים המטופלים בהצעות החוק השונות וכמו גם ברציונליים העומדים בבסיסן, כאשר נקודות הייחוס להשוואה נחלקת בין הצעות חוק שהוגשו לפני חקיקת חוק המילואים ב-2008 לבין הצעות שהוגשו אחרי חקיקת חוק זה. מצד אחד, ניכרות עליות בהיקף הנושאים העוסקים: במשפחה ובתגמול החומרי בגין השירות (מעבר לפיצוי). מצד שני, ניתן להצביע על ירידות בהיקף הנושאים העוסקים בפיצוי החומרי בגין השירות הצבאי (למשל, הפיצוי על אובדן השכר) ובנהלי הקריאה והשחרור משירות. לנוכח ממצאים אלו ואחרים ניתן לזהות התרחבות של תפיסת השירות במילואים מעבר לשירות של הפרט. התרחבות זו המכונה "מעגלי השירות במילואים" כוללת את השירות של קבוצות השייכות של פרט: המשפחה, העבודה או המעסיקים ומוסדות ללימודים גבוהים. בנוסף, המחקר מלמד על מגמות סותרות בין הידוק של שיח האזרחות הרפובליקאי לבין התחזקות השיח הליברלי ביחס למודל השירות במילואים.

נושא ההרצאה:

משרתי המילואים כמאיצי חדשנות צבאית.

מציג:

ד"ר איתן שמיר, אוניברסיטת בר-אילן eitanshamir10@gmail.com

תקציר:

הנייר עוסק בשאלה של תרומתם הייחודית של אנשי המילואים לחדשנות צבאית. אציג מספר דוגמאות שבהם אנשי מילואים תרמו תרומה משמעותית לפיתוחים ופריצות דרך חשיבתיות, תפישתיות וגם טכנולוגיות. או אז אציע לבחון טענה שאנשי המילואים שחיים בשתי העולמות, הצבאי והאזרחי, שוברים במידה מסוימת את הדיכטומיה הקיימת בין "משתמשים" ל"מפתחים" ומהווים גשר בין העולמות, דבר שמאפשר להם לראות דברים בצורה ייחודית. אשתמש באבחנה של אדוארד לוטוואק שהשתמש במושג "אנשי השוליים" – אנשים שהם לא לגמרי בתוך הארגון אבל גם לא ממש מחוץ לארגון אלא נעים פנימה והחוצה ולעיתים מצויים בשתי העולמות בו זמנית. אטען שזו תרומה נוספת של עולם המילואים, עולם שנמצא כעת בסכנת הכחדה.

נושא ההרצאה:

התרומה של הרכב הצוות על ביצוע המשימה בעולם ניתוח הרשתות מבט רב ממדי

מציגים:

פרופ' אבירה רייזר, אוניברסיטת אריאל Abirar@ariel.ac.il
מר ארז בחכמה, דוקטורנט אוניברסיטת אריאל erezb101@gmail.com

תקציר:

קיים קונצנזוס בתחום המחקר הצבאי לפיו, ההון האישיותי של הפרט מספק הבנה טובה על יכולת הפרטים לעבוד יחד באופן יעיל, ולעמוד בדרישות הקשורות לעבודת הצוות בצבא, בהצלחה (Nye, White, ; Drasgow, Prasad, Chernyshenko & Stark, 2020). מטרת המחקר הנוכחי היא לבסס את חשיבות משתני האישיות, על ביצועי הלוחמים, ולחשוף את המנגנונים המסבירים תרומה זו. באופן ספציפי, המחקר הנוכחי בחן כיצד מדדי-על, המבוססים על מסגרת ההמשגה של חמשת הגדולים (גמישות ויציבות), תורמים לביצוע מיטבי, ביחידה מיוחדת בחיל הים. בנוסף, המחקר לראשונה בחן כיצד משתנה חברתי, מתחום ניתוח הרשתות (SNA), עשוי לתווך את הקשר בין מדדי האישיות לביצוע, הן ברמת הפרט והן ברמת הצוות. תחום זה טרם נבחן לעומק. המחקר הנוכחי מבקש לחשוף כיצד הסביבה החברתית, בה פועל החייל, מתווכת בין סגנון האישיות לביצוע. השערות המחקר, ברמת הפרט, בחנו באיזו מידה מדדי היציבות וגמישות של המועמד יעלו את תחושת המרכזיות החברתית שלו, אשר בתורה תעלה את הערכות הביצוע. השערה זו נבחנה איפא גם ברמת הצוות, לפיה מדדי היציבות וגמישות של הצוות, יעלו את תחושת ריכוזיות הצוות (צפיפות הרשת) אשר בתורה תעלה את הערכות הביצוע. בנוסף לכך, ברמת הצוות, בחנו האם ככל שצוות משימה יהיה מאופיין ערכים גבוהים (ממוצע) של מדדי היציבות והגמישות, כך הוא יזכה להערכות ביצוע גבוהות. ממצאי המחקר הראשון בקרב מועמדים למיון ליחידה מיוחדת בחיל הים ($n=532$), הראו עדות מסוימת להשערת תיווך ברמת הפרט, בין מדד האישיות-גמישות להערכות ביצוע במיון, ברמת הצוות ($n=84$) השערות המחקר לא אוששו.

ממצאי מחקר ההמשך, בקרב הכשרת הלוחמים ליחידה ($n=365$), הראו עדות מובהקת להשערת התיווך, ברמת הפרט, בין מדד האישיות, גמישות להערכות ביצוע בהכשרה. ברמת הצוות ($n=29$), ממצאי מחקר ההמשך הראו שככל שצוות משימה יהיה מאופיין בערכים גבוהים (ממוצע), של מדדי היציבות והגמישות, כך הוא יזכה להערכות ביצוע גבוהות יותר. השערת התיווך ברמה הקבוצתית, לפיה מדד היציבות והגמישות של הצוות יעלו את תחושת ריכוזיות הצוות (צפיפות הרשת), אשר בתורה תעלה את הערכות המפקדים בצוות, לא אוששה.

בתחום הרשתות, המחקר מחזק את השימוש במדד זה לניבוי ביצועים. המחקר הנוכחי מצביע על ממצאים עקביים, לשימוש בכלי ניתוח רשתות, ברמת הפרט; במחקר הראשון, בתחום המיון והברירה לתפקיד ביחידה צבאית, ובמחקר השני, בתחום ההכשרה הצבאית. למעשה המחקר כולל, לראשונה, את כלי ניתוח רשתות לביצועים במסגרות אלו, שטרם נבדקו כמחקר אורך. ממצאי המחקרים הנוכחים, מציעים, כאמור, תמיכה בתרומה של מאפייני האישיות, לביצוע הלוחמים, תוך תיווך מנגנוני רשתות חברתיות. במסגרת המלצות המחקר, אדגיש את חשיבות פיתוח היכולת למיפוי והבנה של הרשת החברתית של קבוצות עבודה, או מרכזי הערכה, באמצעות טכניקות מעולם ניתוח הרשתות. זאת מתוך הבנה כי מנגנונים אלו יכולים להסביר את הקשר בין אישיות הפרט ובין הצלחה בביצועי משימות.

**תודה לכולם על ההשתתפות,
להתראות בכנס כנרת השביעי, 2024**

מכון כנרת
ע"ש דא"ל דן שומרון

אגודת חוקרי
צבא-חברה
בישראל